

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARININ DEĞER ÖĞRETİMİ
YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Deniz Emine GÖKCE

Danışman
Prof. Dr. Hakan DÜNDAR

Ocak-2021
Kırıkkale

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARININ DEĞER ÖĞRETİMİ
YAKLAŞIMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Deniz Emine GÖKCE

Danışman
Prof. Dr. Hakan DÜNDAR

Ocak-2021
Kırıkkale

KABUL-ONAY

Prof. Dr Hakan DÜNDAR danışmanlığında Deniz Emine GÖKCE tarafından hazırlanan “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Değer Öğretimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

13/01/2021

[Prof. Dr. Mustafa BEKTAŞ] (Başkan)

[Prof. Dr. Hakan DÜNDAR]

[Doç. Dr. Mehmet KATRANCI]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2021

Enstitü Müdürü

Kişisel Kabul Sayfası

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Değer Öğretimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

13/01/2021

Deniz Emine GÖKCE

ÖNSÖZ

Bu araştırmada Hayat Bilgisi Ders Kitapları, değer öğretimi yaklaşımları açısından incelenmiştir.

Bu sürecin son aşamasına kadar yanımda olan, emeklerini ve desteğini esirgemeyen, yakında ve uzakta her zaman yanımda hissettiğim çok kıymetli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Hakan DÜNDAR' a çok teşekkür ederim. Deęerli hocalarım Sayın Doç. Dr. Yasemin KUŐDEMİR'e, Sayın Doç. Dr. Mehmet KATRANCI'ya ve Sayın Prof. Dr. Mustafa BEKTAŞ'a ve Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalındaki tüm kıymetli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sürekli yanımda olan ve desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen biricik kardeşim Gökhan GÖKCE' ye ve aileme çok teşekkür ederim.

ÖZET

Gökce, Deniz Emine, “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Değer Öğretimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2020.

Bu araştırmada, İlkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında verilmeye çalışılan değerlerin, hangi değer öğretim yaklaşımlarına göre verildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Verilerin toplanması yönünden bu araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın birincil veri kaynaklarını Hayat Bilgisi ders kitapları ve öğretim programları oluşturmaktadır. Veri kaynağı olarak 2019-2020 yılı Milli Eğitim Bakanlığı yayınları Hayat Bilgisi 1,2 ve 3. sınıf ders kitapları kullanılmıştır. Veri kaynağı olan İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders kitapları araştırmacı tarafından geliştirilen veri analiz formu ile analiz edilmiş ve verilerin analizinde betimsel analiz yapılmıştır.

Araştırmada, Hayat Bilgisi derslerine ait 3 ders kitabının incelenmesi ile ders kitaplarında en çok yer verilen değer sorumluluk değeri olduğu, en çok yer verilen değer öğretim yaklaşımının ise değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı olduğu görülmüştür. Ders kitaplarında yer alan metinlerin çoğunun bilgi verici metinler olduğu saptanmıştır. Ayrıca, ders kitaplarındaki değer öğretim yaklaşımlarının sınıf seviyesi ve ünitelere göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi, ders kitabı, değerler, değerler öğretimi

ABSTRACT

Gökce, Deniz Emine, “Investigation In Terms Of Value Teaching Approaches Of Life Studies Textbooks”, Master Thesis, Kırıkkale, 2020.

In this study, it has been tried to determine which values are given in Primary School Life Studies textbooks according to which value teaching approaches. This research is a descriptive study. In terms of data collection, document analysis method was used in this study. The primary data sources of the research are Life Studies textbooks and education programs. As a data source, life studies, 1st, 2nd and 3rd grade textbooks of the Ministry of National Education publications of the year 2019-2020 were used. The data source Primary School 1st, 2nd and 3rd Grade Life Studies Textbooks were analyzed with the data analysis form developed by the researcher and descriptive analysis was made in the analysis of the data.

In the study, by examining the 3 textbooks belonging to the Life Studies lessons, it was seen that the most used value in the textbooks was the responsibility value, and the most frequently used value teaching approach was the direct teaching of values approach. It has been determined that most of the texts in the textbooks are informative texts. In addition, it was determined that the value teaching approaches in the textbooks do not differ according to grade level and units.

Keywords: Life science, textbook, values, teaching values

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
f	:	Frekans
HBDK	:	Hayat Bilgisi Ders Kitabı
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
UNESCO	:	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)
TDK	:	Türk Dil Kurumu
YÖK	:	Yükseköğretim Kurulu
%	:	Yüzde

TABLULAR

Tablo 1. Dilmaç'ın Değerler Sıralaması	9
Tablo 2. Schwartz'ın Değerler Sıralaması	10
Tablo 3.Rfshauge'ın Değerler Sıralaması	10
Tablo 4. Hayat Bilgisi Ders 2018 Öğretim Programı Ünite Adları ve Kazanım Sayıları	30
Tablo 5. Milli Eğitim Bakanlığı'na Göre İşlenecek Değerler	33
Tablo 6. ASCD'ye Göre Bir İnsanda Bulunması Gereken Değerler	35
Tablo 7. Avustralya'nın Okullarda Verilmesini İstediği Değerler.....	35
Tablo 8.Araştırmada İncelenen Ders Kitapları	53
Tablo 9. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	56
Tablo 10.1.Sınıf HBDK Değerler	57
Tablo 11.İlkokul 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	66
Tablo 12. 2.Sınıf HBDK Değerler	67
Tablo 13.İlkokul 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	78
Tablo 14.3.Sınıf HBDK Değerler	78
Tablo 15.1.Sınıfta Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumları	97
Tablo 16. 2.Sınıfta Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumları	100
Tablo 17.3.Sınıfta Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumları	102
Tablo 18.1.Sınıf Ünitelerinde Ön Görülen Değerler, 1.Ünite.....	105
Tablo 19. 1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 2.Ünite.....	107
Tablo 20.1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 3.Ünite.....	108
Tablo 21.1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 4.Ünite.....	109
Tablo 22.1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 5.Ünite.....	111
Tablo 23.1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 6.Ünite.....	112
Tablo 24.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 1.Ünite.....	114
Tablo 25.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 2.Ünite.....	115
Tablo 26.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 3.Ünite.....	117
Tablo 27.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 4.Ünite.....	118
Tablo 28.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 5.Ünite.....	119
Tablo 29.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 6.Ünite.....	120

Tablo 30. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 1.Ünite	122
Tablo 31. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 2.Ünite	124
Tablo 32. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 3.Ünite	125
Tablo 33. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 4.Ünite	126
Tablo 34. 3.Sınıf Üniteleri Ön Görülen Değerler, 5.Ünite.....	128
Tablo 35.3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 6.Ünite.....	129

GÖRSELLER

Görsel 1. Sorumluluk Değeri 1	58
Görsel 2. Sorumluluk Değeri 2	59
Görsel 3. Sorumluluk Değeri 3	59
Görsel 4. Temizlik Değeri 1	60
Görsel 5. Temizlik Değeri 2	60
Görsel 6. Temizlik Değeri 3	60
Görsel 7. Sevgi Değeri 1	61
Görsel 8. Sevgi Değeri 2	61
Görsel 9. Sevgi Değeri 3	62
Görsel 10. Saygı Değeri 1	62
Görsel 11. Saygı Değeri 2	63
Görsel 12. Nazik Olma Değeri 1	63
Görsel 13. Nazik Olma Değeri 2	64
Görsel 14. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 1	64
Görsel 15. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 2	65
Görsel 16. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 3	65
Görsel 17. Sorumluluk Değeri 4	68
Görsel 18. Sorumluluk Değeri 5	69
Görsel 19. Sorumluluk Değeri 6	69
Görsel 20. Özdenetim Değeri 1	70
Görsel 21. Özdenetim Değeri 2	70
Görsel 22. Saygı Değeri 3	71
Görsel 23. Saygı Değeri 4	71
Görsel 24. Saygı Değeri 5	72
Görsel 25. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 4	72
Görsel 26. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 5	73
Görsel 27. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 6	73
Görsel 28. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 7	74
Görsel 29. Sevgi Değeri 4	74
Görsel 30. Sevgi Değeri 5	74

Görsel 31. Sevgi Değeri 6	75
Görsel 32. Temizlik Değeri 4.....	75
Görsel 33. Temizlik Değeri 5	76
Görsel 34. Temizlik Değeri 6.....	76
Görsel 35. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri 1	77
Görsel 36. Alçakgönüllülük Değeri 1	77
Görsel 37. Sorumluluk Değeri 7	80
Görsel 38. Sorumluluk Değeri 8	80
Görsel 39. Sorumluluk Değeri 9	81
Görsel 40. Özdenetim Değeri 3.....	81
Görsel 41. Özdenetim Değeri 4.....	81
Görsel 42. Özdenetim Değeri 5.....	82
Görsel 43. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 8.....	82
Görsel 44. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 9	83
Görsel 45. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 10.....	83
Görsel 46. Dostluk Değeri 1.....	84
Görsel 47. Dostluk Değeri 2.....	84
Görsel 48. Dostluk Değeri 3.....	85
Görsel 49. Saygı Değeri 6	85
Görsel 50. Saygı Değeri 7	86
Görsel 51. Temizlik Değeri 7	86
Görsel 52. Temizlik Değeri 8.....	87
Görsel 53. Temizlik Değeri 9.....	87
Görsel 54. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri 2	87
Görsel 55. Saygı Değeri 8.....	88
Görsel 56. Sorumluluk Değeri 10	88
Görsel 57. Özdenetim Değeri 6.....	88
Görsel 58. Özdenetim Değeri 7.....	89
Görsel 59. Özdenetim Değeri 8.....	89
Görsel 60. Sorumluluk Değeri 11	90
Görsel 61. Sevgi Değeri 7	90
Görsel 62. Özdenetim Değeri 9.....	90

Görsel 63. Sorumluluk Değeri 12	91
Görsel 64. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 11	91
Görsel 65. Sevgi Değeri 8	91
Görsel 66. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 12	92
Görsel 67. Sorumluluk Değeri 13	92
Görsel 68. Sorumluluk Değeri 14	92
Görsel 69. Saygı Değeri 9	93
Görsel 70. Dostluk Değeri 4.....	93
Görsel 71. Dostluk Değeri 5.....	94
Görsel 72. Saygı Değeri 10	94
Görsel 73. Sorumluluk Değeri 15	94
Görsel 74. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 13	95
Görsel 75. Sorumluluk Değeri 16	95
Görsel 76. Sorumluluk Değeri 17	96
Görsel 77. Sorumluluk Değeri 18	96
Görsel 78. Sorumluluk Değeri 19	96
Görsel 79. Saygı Değeri 11	97
Görsel 80. Sorumluluk Değeri 20	101
Görsel 81. Özdenetim Değeri 10.....	104
Görsel 82. Dostluk Değeri 6.....	113
Görsel 83. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 14.....	126

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	iv
TABLolar	v
GÖRSELLER.....	vii
İÇİNDEKİLER	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
-------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	8
2.2. Değer Nedir?.....	8
2.3. Değer Kazanım Süreci Ve Değerler Eğitimi	11
2.4. Değer Öğretimi Yaklaşımları	15
2.5. Hayat Bilgisi Dersi Ve Değerlerin Önemi.....	25
2.6. Hayat Bilgisi Öğretim Programları Ve Değerler Eğitimi	26
2.7. Hayat Bilgisi Ders Kitapları Ve Değerler Eğitimi.....	31
2.8. Önerilen Değerler	33
2.9. İlgili Çalışmalar	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	51
3.2. Veri Toplama Araçları.....	52
3.3. Veri Kaynakları	53
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Ders Kitapları İçerisinde Yer Alan Değerler	56
4.1.1. İlkokul 1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı.....	56

4.1.2. İlkokul 1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı İçerisinde Yer Alan Değerler	57
4.1.3. İlkokul 1.Sınıf HBDK’de En Çok Yer Verilen Değerler	58
4.1.3.1. Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekler	58
4.1.3.2. Temizlik Değerine İlişkin Örnekler.....	59
4.1.3.3. Sevgi Değerine İlişkin Örnekler	61
4.1.3.4. Saygı Değerine İlişkin Örnekler	62
4.1.3.5. Nazik Olma Değerine İlişkin Örnekler	63
4.1.3.6. Yardımlaşma ve Dayanışma Değerine İlişkin Örnekler.....	64
4.1.4. İlkokul 1. Sınıf HBDK’de En Az Yer Verilen Değerler	65
4.1.4.1. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri	65
4.1.4.2. Estetik Duyguların Geliştirilmesi Değeri	66
4.1.5. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı.....	66
4.1.6. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı İçerisinde Yer Alan Değerler	66
4.1.7. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de En Çok Yer Verilen Değerler	68
4.1.7.1. Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekler	68
4.1.7.2. Özdenetim Değerine İlişkin Örnekler	70
4.1.7.3. Saygı Değerine İlişkin Örnekler	71
4.1.7.4. Yardımlaşma ve Dayanışma Değerine İlişkin Örnekler.....	72
4.1.7.5. Sevgi Değerine İlişkin Örnekler	74
4.1.7.6. Temizlik Değerine İlişkin Örnekler.....	75
4.1.8. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de En Az Yer Verilen Değerler	76
4.1.8.1. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri	76
4.1.8.2. Alçakgönüllülük Değeri	77
4.1.8.3. İyilik Yapma Değeri	77
4.1.9. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı.....	78
4.1.10. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı İçerisinde Yer Alan Değerler	78
4.1.11. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de En Çok Yer Verilen Değerler	80
4.1.11.1. Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekler	80
4.1.11.2. Özdenetim Değerine İlişkin Örnekler	81

4.1.11.3. Yardımlaşma ve Dayanışma Değerine İlişkin Örnekler.....	82
4.1.11.4. Dostluk Değerine İlişkin Örnekler	83
4.1.11.5. Saygı Değerine İlişkin Örnekler	85
4.1.11.6. Temizlik Değerine İlişkin Örnekler.....	86
4.1.12. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de En Az Yer Verilen Değerler.....	87
4.1.12.1. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri.....	87
4.1.13. Kitaplarda Kullanılan Görsellerin Değerleri Anlatma Durumu.....	88
4.1.14. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı’nda Değer Öğretim Yaklaşımları	97
4.1.14.1. İlkokul 1. Sınıf HBDK’de Değerlerin Doğrudan Öğretimine İlişkin Örnekler.....	98
4.1.15. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı’nda Değer Öğretim Yaklaşımları	100
4.1.15.1. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de Değerlerin Doğrudan Öğretimine İlişkin Örnekler.....	100
4.1.15.2. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de Değerleri Açıklama Öğretimine İlişkin Örnekler.....	101
4.1.16. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Değer Öğretim Yaklaşımları	102
4.1.16.1. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Değerlerin Doğrudan Öğretimine İlişkin Örnekler.....	102
4.1.16.2. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Değerleri Açıklama Öğretimine İlişkin Örnekler.....	103
4.1.16.3. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Değer Analizi Öğretimine İlişkin Örnekler.....	103
4.1.16.4. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Ahlaki İnkilem Öğretimine İlişkin Örnekler.....	104
4.2. Hayat Bilgisi Dersi Üniteleri	105
4.3. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler	105
4.3.1. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Ünitelerinde Ön Görülen Değerlerin Kitapta Yer Alma Durumu.....	105
4.3.1.1. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 1. Ünite Örnekleri.....	106
4.3.1.2. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 2.Ünite Örnekleri.....	107
4.3.1.3. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 3.Ünite Örnekleri.....	109

4.3.1.4. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 4.Ünite Örnekleri.....	110
4.3.1.5. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 5.Ünite Örnekler.....	111
4.3.1.6. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 6.Ünite Örnekleri.....	113
4.3.2. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Ünitelerinde Ön Görülen Değerlerin Kitapta Yer Alma Durumu.....	114
4.3.2.1. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 1.Ünite Örnekleri.....	115
4.3.2.2. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 2. Ünite Örnekleri.....	116
4.3.2.3. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 3.Ünite Örnekleri.....	117
4.3.2.4. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 4.Ünite Örnekleri.....	118
4.3.2.5. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 5.Ünite Örnekleri.....	119
4.3.2.6. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 6.Ünite Örnekleri.....	121
4.3.3. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Ünitelerinde Ön Görülen Değerlerin Kitapta Yer Alma Durumu.....	122
4.3.3.1. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 1.Ünite Örnekleri.....	123
4.3.3.2. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 2.Ünite Örnekleri.....	124
4.3.3.3. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 3.Ünite Örnekleri.....	126
4.3.3.4. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 4.Ünite Örnekleri.....	127
4.3.3.5. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 5.Ünite Örnekleri.....	128
4.3.3.6. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 6.Ünite Örnekleri.....	130
4.4. Ders Kitaplarındaki Metin Özellikleri	131
4.4.1. İlkokul 1. Sınıf HBDK’de Metin Örnekleri	131
4.4.2. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de Metin Örnekleri	132
4.4.3. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Metin Örnekleri	133

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	135
5.2. Öneriler	138
KAYNAKÇA.....	140
EKLER.....	152
EK-1: Ders Kitaplarına Yönelik Değer Öğretim Yaklaşımları Analiz Formu .	153

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan terimlerin tanımları üzerinde durulmuştur.

Araştırma Problemi

Eğitim ailede başlar. Aile çocuğun büyüüp geliştiği, korunduğu, eğitildiği, bilgi ve beceri kazandığı ilk yerdir. Çocuk okula gelene kadar olumlu, olumsuz birçok şeyi ailesinden öğrenir. Yakın çevresi ve iletişim araçları da öğrenme ortamına dâhildir. Çocuk birçok bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışı öğrenmiş olarak okula başlar. Okuldaki eğitim planlı programlı bir şekilde yürütülmektedir. Okulun aileden ayrılan yönleri vardır. Çocuk farklı kişilerle ilişki kurar, farklı ortamlara girer, başka kişilerle kendisini karşılaştırır, kendini tanır ve kendini değerlendirir. Okul, çocuğu hayatı boyunca farklı boyutlarda şekillendirecek olan kurumdur.

Çocuk, ilk hayat derslerini aile bireylerinden, anne babası ve yakın çevresinden alır. Gözlemleyerek, taklit ederek ve deneyerek bir şeyleri öğrenir. Çocuklar değerleri ailelerinden, akranlarından, toplumdaki sosyal medya araçlarından, televizyondan öğrenmeye başlarlar. Duygular, inançlar, tutumlar, değerler, ahlak gibi duyuşsal boyutlar da öğrenilenler arasındadır. Duyuşsal boyut hem bireysel hem de toplumsal olan önemli bir boyuttur (Doğanay, 2006).

Değerler eğitimi aile ile başlar, başlangıç noktası aile olmasına rağmen değerler eğitimi hayatın her alanında. Değerler eğitimi plansız, programsız bir şekilde ilerler daha sonra bu eğitim okulda devam eder. Değerler, davranışlarımıza yön verir. Değerler aile ortamında ve okul dışı diğer ortamlarda informal bir şekilde yapılandırılırken okulda bu süreç formal, planlı ve materyaller eşliğinde yapılır.

Çocukların değerleri keşfetmeleri ve kendi değerlerine göre hareket etmeleri için hem aile hem okul ortamında değerler eğitimi verilmelidir. Çocuğun değerleriyle uyum içinde seçimler yapması sağlanmalıdır.

Değer eğitimi, toplumun kabul gördüğü değerlerin bireyler üzerinde kalıcı izli davranış değişikliği oluşturmasını amaç edinen eğitim alanıdır. Değerler eğitimi ahlak eğitimi, karakter eğitimi tanımları ile aynı anlamda kullanılmışsa da, aslında değerler eğitimi bunların üstünde olan bir kavramdır (Halstead & Taylor, 1996). Değerler eğitiminin içinde karakter eğitimi, ahlaki gelişim, din eğitimi, ruhsal gelişim, kişisel gelişim, sosyal gelişim ve kültürel gelişim gibi çok çeşitli alt başlıkların bulunduğunu gösteren birçok görüş mevcuttur (Taylor, 1994). Değerler eğitimi konusunda değişik yaklaşımlar, değişik başlıklar ortaya çıkmıştır. Hepsinin ortak amacı ise değerleri farklı bakış açılarıyla ele alıp öğrencilere yeniden kazandırmak olmuştur. Değerler eğitiminin ne şekilde ele alındığı ve nasıl kazandırıldığı çok önemlidir. Bu araştırmada değerler eğitiminin nasıl verildiğinin, hangi bakış açılarına göre hareket edildiğinin üzerinde durulacaktır. Özellikle ilköğretim çocuklarına verilen değerler eğitiminin önem arz ettiği unutulmamalıdır, değerler eğitimi konusu üzerinde titizlikle durulmalıdır. Değerler eğitimi, çocuğun tüm gelişim alanlarına hitap etmelidir. Çocuğun kalbine, zekâsına, duygularına yön vermelidir, iyiyi, güzeli, doğruyu bulması sağlanmalıdır.

Erden ve Akman (1997), öğretmenlerin ilköğretim çağındaki çocuklar için “değer” kavramlarını somutlaştırmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmene bu konuda destek olacak olan en temel materyal kitaplardır. Kitaplar genel olarak öğrencilerin konu üzerinde araştırma yaptıkları ilk kaynaktır. Dündar’ a (2009) göre kitap, belli bir konu ile ilgili olarak bilginin sistemli bir şekilde sunulduğu yazılı bir materyaldir ve eğitim öğretimden ayrı düşünülemez. Ders kitapları önemli bir öğretim materyalidir. Öğrencilerin okuldaki yardımcısı, ders kitaplarıdır. Eğitimin amacına araçlık eden ders kitapları en özenli şekilde sunulmalıdır. Ders kitapları, çocukların en yakın arkadaşlarıdır. Ders içi ve ders dışında yol gösterici olan materyal, ders kitaplarıdır. Ders kitapları, öğrencilere eğitim sürecinde yön gösteren ve böylece amaçlara ulaşmalarını sağlayan eğitim öğrenim ortamlarının kutup

yıldızlarıdır (Kab, 2012). Okulda dersler aracılığı ile kazandırılmaya çalışılan değerler ders kitaplarında sunulan içerik ile anlamlı ve planlı bir şekilde verilmeye çalışılır.

Okulda dersler çocuğa eşlik eder. Bu derslerin başında gelen ders ise hayat bilgisidir. Hayat bilgisi dersi hayatın ilk anından itibaren vardır. Hayatın ilk dersleri aile tarafından verilir. Aile çocuğun ilkokulu, ilk öğretmeni niteliğindedir. Daha sonra okula başlayan çocuk hayat bilgisi dersi ile formal olarak karşılaşır, bu ders aile ile bağlantılıdır. Aile, okul ile çocuk arasında bir nevi köprü görevi görmektedir.

6-9 yaş somut işlemler dönemidir. Somut işlemler döneminde olan çocuk, beş duyusuyla algılamakta, ne görüp ne duyarsa onu yapmaktadır. Bu sebeple hayat bilgisi dersi içeriğinde yer alan metinler ve görseller hedefe uygun ve amaca hizmet eder nitelikte olmalı, verilmek istenenler amacına uygun verilmeli, öğrenciye mutluluğu, sevinci ve başarıyı yaşatmalıdır. Çocuğun okuldaki ilk derslerinden olan bu ders hayatının geri kalanında büyük önem taşıyacaktır. Kısaca hayat bilgisi dersi okulu sevdiren, yaşamı sevdiren bir ders olmalıdır. Bu derste çocuğun çevreye uyumunu sağlamak, çocuğa iyi alışkanlık kazandırmak ve çocuğa temel becerileri öğretmek, değerleri kazandırmak ön plandadır. Kişisel ve toplumsal değerlerin geliştirilip, benimsenmesindeki formal basamak okul içindeki derslerdir. Bu konuda en temel ders hayat bilgisi dersi ve hayat bilgisi ders kitaplarıdır. Değerleri de içinde barındıran bu ders okula başlayan çocukların ilk kitapları olacağı için tüm yönleriyle nitelikli şekilde oluşturulmalıdır (Bektaş, 2009).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacını, “İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi hangi değer öğretimi yaklaşımına göre verilmektedir” sorusu oluşturmaktadır. Bu amaca ulaşmada hayat bilgisi ders kitapları ve hayat bilgisi öğretim programı çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- a) Hayat bilgisi ders kitaplarında hangi değerlere öncelik verilmiştir?
- b) Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan değerler hangi değer öğretim yaklaşımları ile verilmektedir?
- c) Hayat bilgisi kitaplarında yer alan değer öğretim yaklaşımları ünitelere ve sınıf seviyesine göre farklılık göstermekte midir?
- d) Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan metin türleri nasıl bir farklılık göstermektedir?

Araştırmanın Önemi

İnsan, iyiyi kötüyü, doğruyu yanlış, yararlıyı zararlıyı ayırt edebilecek bir varlıktır. İnsanın kendine has amacı, düşüncesi, değerleri vardır. İnsanın yaşadığı toplum ve içinde bulunduğu kültür bu değerleri belirlemede etkindir. Değer davranışlarımıza yol gösteren inançlarımızdır. Beck (1990) değeri, insan huzurunun amacı olarak tanımlar. Lovat ve Clement' e (2008) göre değer eğitimi ahlak, karakter ve vatandaşlık eğitimi içerir. Değerler eğitimi, yaşamın temelini oluşturmaktadır. Değerler eğitiminin amacı, bireyin ve toplumun en iyi tarafını ortaya çıkarmak; kişiliğinin gelişmesini her yönüyle sağlamak; bireyi ve toplumu iyi ahlaka yöneltmektir. Değerlerin nasıl verileceği geçmişten günümüze çeşitli yaklaşımlarla ortaya konmuştur. Superka ve arkadaşlarına (1976) göre telkin etme, ahlaki muhakeme, değer analizi, değer belirginleştirme, örtük program gibi yaklaşımlarla değerler eğitimi verilmeye çalışılmıştır. Veugelers'e (2000) göre değerler eğitimi, okullarda ahlaki ortam ve müfredat sayesinde transfer edilip sağlanmaktadır. Değer eğitim yaklaşımları genelde bilişsel gelişim ve sosyal

öğrenme olacak şekilde üzerinde durulmuştur. Değerler ve ahlaki davranışlar bireyin sosyal ve duygusal gelişimiyle oldukça yakından ilgilidir (Kuebli, 1994).

Değer eğitimi birçok yolla yapılabilmektedir ve değer eğitiminin eğitim ve öğretimi güçlendirdiği bir gerçektir. Değer eğitiminin eksik kalması, öğretimin eksik bir şekilde tamamlanmasına neden olacaktır. Değerlerin öğretilmesi 2005 yılına kadar milli eğitimin genel amaçları arasında yer alırken 2005 yılından itibaren ders programlarında öğretilmek üzere dersin amaçlarına eklenmiş ve öğrenciye kazandırılmak istenen değerler de açık bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır (Demir, 2018). Okullarda değerler eğitiminin verildiği başlıca ders hayat bilgisi dersi ve dolaylı olarak hayat bilgisi ders kitaplarıdır. Değerlerin hayat bilgisi ders kitaplarında ne şekilde ele alındığının, kazandırılmak istenen değerlerin tespit edildiğinin, değer öğretimi yaklaşımlarıyla nasıl ilişkilendirildiğinin, metin ve görsellerin incelendiği detaylı bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bireylere kazandırılması gereken değerler kalıcı olması bakımından önemlidir. Bu değerlere ilkökuldaki temel derslerden olan hayat bilgisi ders kitaplarında ne derece yer verildiğini, bu değerlerin nasıl kazandırıldığını, değer öğretim yaklaşımlarının nasıl kullanıldığını göstermesi bakımından bu araştırmanın önemli olacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

- 1) Değerlerin hedef kitleye Hayat Bilgisi ders kitaplarının içerisinde yer alan metinler ve görseller ile kazandırılabilmesi varsayılmıştır.
- 2) Ders kitaplarının içerisinde yeterli sayıda değer olduğu ve ders kitaplarının değer öğretim yaklaşımlarına uygun olarak hazırlandığı varsayılmıştır.
- 3) Araştırmacı tarafından geliştirilen değer öğretimi analiz formunun ders kitaplarında verilen değerleri analiz etmek için yeterli olacağı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında MEB tarafından okutulan İlkokul 1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı (Alemdar, 2019), 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı (Ulusoy, 2019), 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı (Karabıyık, 2019) ve Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile sınırlıdır.

Tanımlar

Hayat Bilgisi: İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda mihver ders olarak okutulan, çocuğu yaşamsal bilgi, beceri ve değerlerle donatarak iyi bir birey ve iyi vatandaşlar olarak yetiştirmeyi amaç edinen, çocuğu merkeze alarak içeriğini toplu öğretim anlayışıyla sosyal bilimler ve doğa bilimlerinden oluşan bir ilkokul dersi (Kaymakçı, 2016).

Öğretim Programı: Okunması gereken ders ve konuları kapsayan plan (TDK, 2019).

Kitap: Belli bir konu ile ilgili olarak bilginin sistemli bir şekilde sunulduğu yazılı bir materyal (Dündar, 2009).

Ders Kitabı: Programın amaçlarını yerine getirmeyi sağlayan bir araç, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri öğreteceği konusunda yol gösteren kaynaklar (Kılıç ve Seven, 2007).

Eğitim: Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme (TDK, 2019).

Öğretim: Öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme (TDK, 2019).

Değer: Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğu tarafından doğru ve gerekli kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar (Baysal, 2006).

Değerler Eğitimi: Değişen dünyada bireylerin kendi kültürel ve toplumsal yargılarıyla birlikte evrensel değerleri kazanmasını ve yaşanabilecek sıkıntılara karşı hazırlıklı olmasını öngören eğitim (Doğan, 2007).

Değer Aktarma Yaklaşımı: Kişinin, toplum ölçütlerini veya davranış kurallarını alarak kendi değerler sistemine yerleştirmesi veya içselleştirmesiyle kendi değerlerini tanımlama ve sosyalleşme süreci (Superka ve diğerleri, 1976).

Değer Açıklama Yaklaşımı: Değerlerin açıklığa kavuşturulması için bireyin amaçlarını, yönelimlerini ve önceliklerini tanıması ve oluşturması; amaçlarına, yönelimlerine ve önceliklerine ulaşmak için seçim yapması ve karar alması, aldıkları kararları uygulamak için kullanılan değer öğretim yaklaşım (Kirschenbaum, 2013).

Değer Analizi Yaklaşımı: Bireyin kendi değerlerini geliştirmesine yardımcı olan, değer seçiminde mantıksal düşünce geliştirmelerine ve değer sorunlarını çözmeye bilimsel araştırma sürecini kullanmaya dayanan değer öğretimi yaklaşımı (Kupchenko ve Parsons, 1987).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde değer kavramının tanımından, değerlerin kazanım sürecinden, değerlerin sınıflandırılmasından, değerler eğitiminden, değerler eğitiminin tarihsel gelişimi ve amacından, değerler eğitimi yaklaşımlarından, hayat bilgisi dersinden, öğretim programlarından ve kitaplarından bahsedilmektedir.

2.2. Değer Nedir?

Değer sözlük anlamı olarak bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevi öğelerin tamamıdır. Bir şeylerin önemini belirleyen soyut ölçü, karşılık, kıymettir. Bir kişinin, olan şeyle ilişkisini belirleyen duygu düşünce ve tutumlarıdır. Değerler duygu, düşünce ve davranışlarla yakından ilgilidir. Değer; insanı diğer varlıklardan ayıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür. Frenkel (1977) değeri hem duygusal bağlılık ve hem düşünceler olarak ele alır.

İlköğretim Programı'nda değer; "Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğu tarafından doğru ve gerekli kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar" olarak tanımlanmaktadır (Baysal, 2006).

Bir toplumdaki değerler iman, kanaat, bilgi şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Değerler, kültüre dayanır. Kaynağı, yaptırım gücü ne olursa olsun, değerler, kavramlara yüklenen manalardır (Dilmaç ve Ulusoy, 2012). Değerler değişken değildir, mutlaklardır. Hangi değer olursa olsun ya doğru ya da yanlıştır. Değerler kültür içinde şekle bürünür, kültür de değerleri yönlendirir. Aynı zamanda değerler kişilerin sosyal konumlarını belirlemede de etkindir. Değerlerin önemini arttıran

önemli nokta insan ile ilgili olmasıdır. Sevmek, eşitlik, özgürlük, adalet, mutluluk, doğruluk değerlere örnektir.

Değerler; insan yaşamına rehberlik eden, duyguya dayalı neyin “doğru” neyin “yanlış” olduğuna ilişkin bireysel davranışların göstergesi olan ve insanların ulaşmak istedikleri hedeflerle ilgilidir. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir, bireyin davranışını yönlendiren güdülerdir. Değerler toplumun hedeflediği, arzuladığı iyi tutum ve davranışlardır. Toplumun neredeyse tamamı tarafından kabul edilmiş kurallardır. İnsani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızdaki kudretin ve gücün kaynağıdır. Değerler bireyler ve toplumlar tarafından kabul görmüş birleştirici özellik taşıyan inançlardır. Bireyin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir. Değer eğitiminde birey, iyilik ve mutluluğu kendisi için değil herkes için istemektedir (Akbaş, 2004).

Winter, Newton ve Kiripatrik’e (1998) göre değerler; ailevi değerler, toplumsal değerler ve bireysel değerler olmak üzere üçe ayrılır. Evin ve Kafadar (2004) değerleri ulusal ve evrensel olarak iki kategoride ele almışlardır. 9 tane ulusal, 9 tane evrensel değere yer vermişlerdir. Tezcan (1974) değerleri erkeklik değeri, kadınlık değeri, annelik değeri, eğitsel değerler, ailesel değerler, komşuluk değeri, akrabalık değeri gibi değerlerle gruplandırmıştır.

Dilmaç (1999); bireylerin en çok önemsedikleri ve en çok uyguladıkları değerleri şu şekilde sıralamıştır:

Tablo 1. Dilmaç’ın Değerler Sıralaması

İnsanları sevmek	Manevi değerleri benimseme
Uyumlu olma	Yardımsever olma
Hırsları kontrol etme	Bilgili olma
Diğer bireylerin mutluluğunu isteme	Dost, arkadaş edinme
Otokontrol sağlama	İyi bir evlat yetiştirme
İyi bir insan olma	Bir ürün ortaya koyma

Schwartz değerleri şu şekilde ele almış ve 10 başlık altında toplayarak şu şekilde sıralamıştır:

Tablo 2. Schwartz'ın Değerler Sıralaması

Güç; insanlar tarafından kabul görme, otorite sahibi olma	Evrenselcilik; tüm dünya için iyi şeyler isteme
Başarı; kişisel başarı	İyimserlik; iyilik gözetme
Hazcılık; yaşamdan zevk almak	Geleneksellik; kültüre, geleneğe, göreneğe bağlılık
Uyarılım; cesur olma, heyecanlı bir hayata sahip olma	Uyma; aykırı olmamak
Özyönelim; yaratıcılık ve bağımsızlık	Güvenlik; birey, aile ve toplumun huzuru

Rfshauge' ye (2004) göre değerler şöyledir;

Tablo 3. Rfshauge'ın Değerler Sıralaması

Dürüstlük	İşbirliği
Mükemmellik	Önemseme
Saygı	Tarafsızlık
Sorumluluk	Demokrasi
Katılım	

Ulusoy ve Dilmaç (2012: 35-50) ise değerleri 3 başlık altında incelemişlerdir;

- Din ve Değerler: Dine ait değer sistemleri davranış geliştirme sürecinde en önemli etkenlerden biridir. Bu nedenle insanların hayata ve olaylara karşı bakış açısını etkiler.
- Geleneksel Değerler: Bir millete ait bireylerin şahsiyetleri o milletin kendi kültür değerleri içinde oluşmaktadır. Buna göre şahsiyet bir milletin temel değerlerine sadık kalmasıyla güçlenir ve kültür köküne bağlı kaldıkça da kaybolmaz.

- Demokratik Değerler: Demokrasi ile yönetilen ülkelerde devletin vatandaşlarından kaçınılmaz isteği demokrasiyi benimsemeleri ve vatandaşların demokratik değerlerin bilincinde olmalarıdır.

Birçok araştırma yapılmış, birçok araştırmacı tarafından değer tanımı ve değerler farklı isimlerle ele alınmıştır, Hepsinin ortak noktası değerlerin birbirlerinde bağımsız olmayışıdır. Sosyal bilim araştırmacıları değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduklarını ifade etmektedirler (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Değer kavramı birçok bilim alanında kullanılmaktadır. Değer kavramının değişik bilim alanlarına girmiş olması değer tanımını oldukça karmaşıklaştırmıştır. Her bilim alanı değer kavramının ilgili boyutuyla ilgilenmiş, geri kalanını göz ardı etmiştir. Bu yüzden genel bir tanım üzerinde fikir birliği sağlanamamıştır (Güngör, 1983).

2.3. Değer Kazanım Süreci Ve Değerler Eğitimi

Değerler hayatımızın her yerindedir ve değer öğretimi hayat boyu devam eder, bu değer kazanma ve kazandırmaya ise değerler eğitimi denir. Değerler eğitimi duyuşsal alana yönelik bir eğitimi ifade etmektedir. Ahlak eğitimi, karakter eğitimi, etik eğitimi, kişisel ve toplumsal eğitim, vatandaşlık eğitimi, kamu eğitimi, dini eğitim ve demokratik eğitim gibi farklı isimler altında değerler eğitimi yürütülmektedir (Meydan, 2014).

Değerler eğitimi, genel ve evrensel değerler konusunda öğrencilere bakış açısı kazandırmaya yönelik çalışmalardır. Değerler eğitiminin iki amacı vardır. Birinci amacı; bütün insanların, özellikle gençlerin daha karakterli bir hayat sürmesi ve hayatından memnun kalmasını sağlamaktır. İkinci amacı ise toplumun iyiliğine katkı sağlamaktır. Bu ise canlılara, dolayısıyla insana, şefkat ve iyilikle davranmayı temel almaktadır. Kısaca değerler eğitimi gençlerin değer geliştirmesine yardımcı olarak, onlara tatmin edici bir yaşam kurmasına hizmet etmektedir. Doğan (2007) değer eğitimini; “Değişen dünyada bireylerin kendi kültürel ve toplumsal yargılarıyla

birlikte evrensel değerleri kazanmasını ve yaşanabilecek sıkıntılara karşı hazırlıklı olmasını öngörmek” olarak tanımlamaktadır.

Bir ülkenin eğitim sistemi önem verdiği ve eğitim sistemine de yansımış olan değerlerle başlar. Bu değerler eğitimin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü belirler (Doğan, 1997). Kirschenbaum’ a (1995) göre değer eğitimde ve ahlaki gelişimde edinilmesi gereken beceriler şunlardır; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, açık iletişim, dinleme, girişkenlik, akran baskısına direnme, iş birliği ve işbirlikçi öğrenme, çatışma çözmeye, akademik beceri ve bilgi edinme ve sosyal becerilerdir.

Değerler eğitimi alanında farklı yaklaşımlar vardır. Araştırmacılar bu yaklaşımları farklı şekilde inceleyip farklı şekillerde sınıflandırmaktadırlar. Değerler eğitimi yaklaşımları konusunda ilk çalışmaları yapanlardan olan Superka (1975), değer yaklaşımlarının sınıflandırmasını değer telkini, ahlaki muhakeme, değer analizi, değer berraklaştırma ve davranış öğrenme şeklinde yapmaktadır. Kupchenko ve Parsons (1987) bu sınıflandırmayı benimsemiştir ve ek olarak ahlaki davranışın duygusal boyutuna yer vermişlerdir. Değer eğitimi yaklaşımlarını gelişimci değer ve aktarmacı değer olarak iki kategoriye ayıran yaklaşımcılar vardır. Değer aktaran yaklaşımlar geleneksel yaklaşımlar olarak adlandırılmaktadır. Değer aktarma yaklaşımında öğrenciler öğrenecekleri değerleri kendileri seçmezler, eğitimciler tarafından seçilen değerler öğrenmenin amacı olarak ortaya konur ve öğrenciler bu değerleri öğrenirler, öğretmen merkezli yaklaşımlardır. Bu yaklaşımın düz anlatım, gösteri yapma, alıştırma tekrar yapma, soru sorma gibi yöntem ve tekniklerle kullanılmaktadır (Veugelers ve Vedder, 2003). Değer geliştiren yaklaşımlar ise bireyi merkeze alan, daha hümanist bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Lawrence Kohlberg, Lois Raths, Sidney Simon ve Howard Kirschenbaum gibi araştırmacılar tarafından John Dewey, Jean Piaget, Carl Rogers ve Abraham Maslow’un çalışmaları esas alınarak geliştirilmiştir.

Aydın ve Akyol Gürler' e (2012) göre değerler eğitimin amacı çocuğun doğuştan getirdiği iyi yönünü ortaya çıkarmak, kişiliğinin olumlu yönde gelişimini sağlamak, birey ve toplumun daha ahlaklı bir hale gelmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda değer eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde açıklamaktadır:

- 1- Değerlerin öğretilmesinde açıklama: Değerler hakkında bilgi sahibi olma, davranışın doğru mu yanlış mı olduğu söylenir.
- 2- Ahlaki davranışların kazandırılmasında sevgi ve şefkat: Çocuğun bağ kurması verilenin daha iyi almasında yardımcı olur.
- 3- Çocuğa sorumluluk duygusunun kazandırılması: Görevi yerine getirme alışkanlığını kazanmasına ve bilincini oluşturmasına destek olacaktır.
- 4- Erdemlerin alışkanlık haline getirilmesi: Davranışların sürekli tekrar edilmesini sağlayarak erdemlerin alışkanlık haline getirilmesi sağlanır.
- 5- Eğilimleri ve Duyguları Yönlendirme Yolları: İyiliği güçlendirme, kötülüğü azaltma yolları aranmalıdır, bu yollar aracılığıyla yönlendirme yapılmalıdır.

Goldbecker (1976) değerler eğitiminin amaçlarına ulaşabilmesi için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Öğrencilere yardımcı olmak için birçok yöntem ve materyal geliştirilmelidir.
2. Deneyimli eğitimcilere ihtiyaç vardır.
3. Değer kavramının benimsetilebilmesi için farklı teorilerin geliştirilmesi gerekir.
4. Farklı konularda değerlerle ilgili yaşam öyküleri gerekmektedir.
5. İnsanlarla birlikteliğin, işbirliğinin sağlanması gereklidir.
6. İnsanları doğru bir biçimde bilgilendirmek gereklidir.
7. Eğitimci, görevini en iyi şekilde yerine getirebilmelidir.

Temelde değer ve ahlak eğitimi için altı yaklaşım öne sürülmektedir:

- 1) Öğretici Yaklaşım: Belli bir değer grubunun kabulü ve aktarımıdır. (kök değerlerin aktarılması)
- 2) Klasik Yaklaşım: Felsefe ile ilişkilidir.
- 3) Yaşantısal Yaklaşım: John Dewey tarafında ortaya atılmıştır. Model, lider belirlenir. Rol model öğrenciler belirlenir.

- 4) Gelişmeye yönelik Yaklaşım: Öğrenciye dünya ve kendindeki değerlerin sorgulaması yaptırılır.
- 5) Gelişimsel Yaklaşım: Piaget ve Kohlberg'in bilişsel ahlaki gelişim modellerin uygulanmasıdır.
- 6) Meslek Öncesi Yaklaşım: Öğrencileri derslerle tanıştırmak esastır.

Tyree ve Vence' ye (1997) göre öğretmenler değer eğitimi vermesi gerekenlerdir. Bu sebeple öğretmenler rol model olmalı, öğrencilere sorumluluk vermeli, öğrencileri cesaretlendirmeli onlara fırsatlar vermelidir. Tartışma ortamları oluşturulmalı öğrencilere karar verme imkânları tanınmalıdır

Doğanay (2009) değerler eğitimi 5N1K sorularına alınacak yanıtlarla açıklamaya çalışmıştır.

- Çocuklara kazandırılması gereken değerler nelerdir?
- Çocuklara değerleri nerede öğretmeliyiz?
- Çocuklara değerleri ne zaman öğretmeliyiz?
- Çocuklara değerleri nasıl öğretmeliyiz?
- Çocuklara değerleri niçin öğretmeliyiz?
- Çocuklara değerleri kimler öğretmelidir?

Bottery (2000) değer öğretiminin dört süreci kapsamı gerektiğini vurgulamaktadır:

- Akıl Yürütme ve Mantığı Teşvik Etme

Değer öğretiminde öğretilmeye çalışılan değerler söylenir. Söylenen bu değerler, birey değerini kendi yaşamına uygun olup olmadığına karar vermek için analiz eder. Birey kendi yaşamına uygunsa değeri öğrenir.

- Empati Geliştirme

Birey karşısında bireyin gözüyle bakar ve onu anlar böylece onu doğru algılayarak değeri öğrenir.

- Benlik (Öz) Saygısı Geliştirme

Benlik, insanları farklı kılan, bizi biz yapan bir kavramdır. Benlik kişinin hayatına yön verir, benlikte kişinin hayatındaki değerlere yön verir. Bireyler değer yargılarını içselleştirerek çevreye uyum sağlar.

- İşbirliği Geliştirme

Bireylerin ben kavramı yerine biz kavramı edinmeleri onların toplumsal değerlerinin ön plana çıkmasını sağlar. Değer öğretiminde de işbirlikli öğrenmenin önemli bir yeri vardır (Ulusoy ve Dilmaç, 2012: 63-68).

2.4. Değer Öğretimi Yaklaşımları

Değerler ve değerler eğitimi ile ilgili literatüre bakıldığında, değerler öğretimi ile ilgili farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir.

Bu yaklaşımlar;

1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı
2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı
3. Değer Analiz Yaklaşımı
4. Bütüncül Yaklaşım, Kohlberg'in Adil Topluluk Okulları
5. Değerler Eğitiminde Gizilgüç: Örtük Program
6. Karakter Eğitimi

1) Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Değer Aktarma)

“Kişinin, kaynağı toplum veya kültür olan ölçütleri veya davranış kurallarını alarak kendi değerler sistemine yerleştirmesi veya içselleştirmesiyle kendi değerlerini tanımlama ve sosyalleşme sürecidir” (Superka ve diğerleri, 1976). Bu yaklaşımda iki yöntem vardır; telkin yolu ve davranış değiştirme yöntemidir. Yaklaşım uygulanırken kazandırılacak değer belirlenir ve etkinlikler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılır; neyin iyi neyin kötü olduğu direkt söylenir. Telkin yolu ile öğretmenler tekrar yoluyla neyin öğrenilmesi neyin öğrenilmemesi gerektiğini vurgular. Öğrenci bu yaklaşımda sorgulama yapmaz.

Değer telkininin uygulaması için altı adımdan oluşan bir model geliştirilmiştir:

- a) Telkin edilecek değerler belirlenir. (Gerekirse değerleri belirleme sürecinde öğrenci ve velilerle işbirliği yapılabilir.)

- b) Öğrencilerin değerleri hangi düzeyde içselleştirmelerinin beklendiği belirlenir. Bu düzeyler genel olarak; kabul etme, cevap verip gereğini yapma, değere dönüştürme, kendi değerler sistemi ile ilişkilendirme, karakter haline getirme şeklinde belirlenebilir.
- c) Gösterilmesini beklediğin davranışları tespit etme.
- d) Belirlediğin amaçlar doğrultusunda davranış değişimlerini gerçekleştirecek metotları seç.
- e) Belirlediğin metotları uygula.
- f) Sonuçları kaydet, grafikleştir ve uygun kişilerle değerlendir (Kupchenko ve Parsons, 1987).

Davranış değiştirme yönteminde ise Skinner'in operant koşullanma yönteminden esinlenilmiştir. İstenen değerlere, kurallara uygun davranış gerçekleştiğinde öğrenciler ödüllendirilerek değerleri içselleştirmesi amaçlanır. İstenilen davranış gerçekleşmediğinde, kurallara uyulmadığında ise yaptırım uygulanır. Yaptırımlarla desteklenmeyen, belirlendikten sonra devamı takip edilmeyen kurallar; kuralları ihlal etmenin yanlış bir şey olmadığı fikrini doğurur (Afdal, 2007, Akt. Meydan 2014).

Toplumun ortak değeri olan ve herkes tarafından iyi kabul edilen değerler tartışmaya kapalı kurallar olarak ortaya konur, öğrencinin bunları kabul etmesi sağlanır. Bu değer öğretim yaklaşımı, en çok kullanılan yaklaşımdır. Öğretmen merkezli olan bu yaklaşım anlatım, soru sorma gibi yöntemleri içermektedir.

Öğrenciye anında dönüt verilir. Bu yaklaşımda çocuklar büyükleri taklit ederek değerleri öğrenirler. En çok ilkökul ve ortaokul düzeyi için uygun bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda mesaj veren hikâyeler, öyküler, fabllar, atasözleri, deyimler, masallar kullanılmaktadır. Değer aktarmada amaç; öğrenciye belirlenen değeri öğretmek ve o değer içselleştirilmesini sağlamaktır. Görev ve sorumluluklarını bilen, ahlaki değerlerle yeniden yapılandıran bireyler yetiştirmek amaçlar arasındadır. Bu amaçlara ulaşmak için model olma, olumlu veya olumsuz pekiştirme, oyunlar, taklit, rol yapma, canlandırma, buluş yoluyla öğretme ve öğüt

verme gibi metotlar uygulanır. Yapılan hataları düzelterek doğrusunu göstermek bu yöntemde sık kullanılan yollardandır (Superka ve Johnson 1975).

2) Değerleri Belirginleştirme (Açıklama) Yaklaşımı

Değerleri belirginleştirme yaklaşımı 1960-1980'li yıllarda etkili olmuştur. John Dewey ve hümanistik kuramdan etkilenen bu yaklaşım Sidney Simon, Louis Raths, Howard Kirchenbaum ve Merrill Harmin tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda amaç bireylerin duygu ve düşüncelerinin farkına varmalarını sağlamaktır. Bireylerin değerlerini fark etmelerini sağlamak, karar almalarını ve bu kararı uygulamaları için fırsat vermek bu yaklaşımın amaçlarındandır. Nihai amaç kişinin değerleri ve davranışları arasında bir köprü kurmaktır. Değer açıklama yaklaşımının amaçları: Öğrencilere kendisinin ve başkalarının değerlerinin farkında olması ve onları tanımlamasına, kendi değerleri hakkında başkalarıyla iletişim kurabilmelerine ve kendi kişisel duygu, düşünce ve davranışlarını test etmek için hem mantıklı düşünce hem de duygusal farkındalık oluşturmalarına yardım etmektir (Superka ve Johnson 1975). Değer açıklama yaklaşımında öğrenci diğer insanları özgürce sorgular, eleştirir, kendi değerlerini savunur. Öğrenci merkezli bir yaklaşımdır. Öğretmenin yönlendirmesi olmaksızın öğrencinin kendi değerlerini bulması sağlanır. Öğretmenin görevi öğrencinin yaptığı seçimi açıkça ifade etmesi için ona imkânlar sunarak onu motive etmek, desteklemek ve teşvik etmektir. Öğretmenin amacı, öğrencinin kendi değerini bulmasına rehberlik ederek, bu değerleri yaşamına aktarmasına yardımcı olmaktır. Öğretmen çocukların değerler geliştirmelerine ve düşünmelerine yardım etmek için çabalamaktadır. Değerlerin açıklığa kavuşturulması için insanların amaçlarını, yönelimlerini ve önceliklerini tanıması ve oluşturması; amaçlarına, yönelimlerine ve önceliklerine ulaşmak için seçim yapması ve karar alması ile amaçlarına, kararlarına ve önceliklerine ulaşmak için belirledikleri seçimleri ve aldıkları kararları uygulamak için tasarlanmış danışmanlık yaklaşımıdır (Kirschenbaum, 2013).

Raths, Simon ve Harmin'e (1978) göre değer kazanımı; seçme, ödüllendirme, davranışa dökme şeklinde olmaktadır. Seçme basamağında; değerler belirlenir ve olası sonuçların üzerinde düşünülür, değerlendirme sonunda kesin seçim yapılır.

Ödüllendirme basamağında ise; seçilen değerden mutluluk duyulması ve çevreye bu değeri duyurmak amaçtır. Son basamak olan davranışa dökme yani harekete geçmenin anlamı ise yaşam boyu tutarlı bir şekilde değeri içselleştirerek devam ettirmektir. Yaklaşım bireylerin hayatlarında neyin önemli olduğunu fark etmelerini sağlamaya, bireyin alternatif seçenekleri ve seçeneklerin muhtemel sonuçlarını analiz ettikten sonra bireyin kendisinin özgür hareket ederek karar vermesine dayanmaktadır. Lickona (1992) öğretmenlere şöyle demiştir: “Öğrencilere değer öğretmeye çalışma, onun yerine öğrencinin kendi değerini anlamasına yardımcı ol.”

Raths, Harmin ve Simon’ a (1978) göre, değerlerin belirginleşmesi yaklaşımı ile bir değer kazanımının başarıya ulaşabilmesi için üç farklı basamağın yer alması gerektiğini ileri sürmektedirler.

A. Seçme:

1. Çocukların değerlerini özgürce seçmeleri için cesaretlendirme.
2. Değerleri belirginleştirilirken ve alternatif seçenekler oluşturulurken yardımcı olmak.
3. Belirginleştirilen alternatiflerin her birinin değerlendirmelerinde yardımcı olmak

B. Ödüllendirme:

4. Yapmış olduğu seçimle ilgili olarak mutlu ve tatmin olma süreci.
5. Seçmiş olduklarının başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.

C. Davranmak:

6. Seçilen değerlerle yaşanan değer yargıları arasında tutarlı davranmayı özendirme.
7. Çocukların yaşamlarındaki bu davranışları sonradan tekrar göstermeleri için yardımcı olmak.

3) Değer Analiz Yaklaşımı

Değer analiz yaklaşımı, Amerikan Sosyal Bilgiler Kurulu tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda amaç öğrencilerin, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunları hakkında karar vermek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır. Değerleri problem çözme

süzgeciinden geçirerek karar vermeyi sağlar. “Öğrencilerin, kendi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olan, değer seçiminde mantıksal düşünce geliştirmelerine ve değer sorunlarını çözmeye bilimsel araştırma sürecini kullanmaya dayanan değer öğretimi yaklaşımıdır” (Kupchenko ve Parsons, 1987). Bu yaklaşım öğrenciye sınıf içinde veya sınıf dışında nasıl davranması gerektiğini söylemeye, öğüt vermeye karşı çıkarak bilimsel bilgiyle hareket edilmesi gerektiğini savunur. Değer analizi yaklaşımını problem çözmek için Dewey’in stratejilerini ele alır, mantıksal düşünme becerilerinin kullanılmasını gerektirir. Değer analizi yaklaşımında öğretmen öğrencilere problemi sunar veya öğrenciler sorunu belirler. Ardından sırayla sorunu açıklama, soruna ilişkin bilgi ve kanıtlar toplama ve kanıtların doğruluğunu değerlendirme, olası çözüm yollarını belirleme ve değerlendirme, alternatif çözüm yolları arasından seçim yapma ve seçim doğrultusunda eylemde bulunma aşamaları izlenir. Değer analizi sosyal konuları ve çoklu bakış açısını kullanan bir yaklaşımdır.

Welton ve Mallan’ a (1999) göre değer analiz yaklaşımında kullanılan sekiz adım vardır.

- Değer sorunu belirleme
- Değer sorununu açığa çıkarma
- Sorun ile ilgili bilgi ve kanıt toplama
- Bilgi ve kanıtları değerlendirme
- Olası çözüm yollarını belirleme
- Olası sonuçları belirleme ve değerlendirme
- Seçeneklerden birini seçme
- Davranışta bulunma

4) Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Bu yaklaşımda amaç, ahlaki karakter oluşturmaktır. Verilen ikilemin, hangisini seçeceği bireyin değer yargılarına kalmıştır. İkilem; iki farklı değer ilkesinin çatıştığı gerçek yaşam problemleridir. Öğretmenin rolü ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda amaç öğrencilere verilen ahlâkî ikilem içeren hikâyelerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır.

Kohlberg yaptığı araştırmalarda aynı hikâyelere farklı yaş grubunda bulunan öğrencilerin farklı yargılarda bulunduğunu saptamıştır (Akbaş, 2004). Bu yaklaşımda öğretmenin rolü, ahlâkî ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Öğretmen öğrenciyi ahlakî ikilemle karşılaştırır ve öğrencinin kendi başına doğruyu bulmasına yön verir. Bu yaklaşım tüm yaş grubu ve tüm okul seviyelerinde uygulanabilmektedir.

5) Bütüncül Yaklaşımlar: Kohlberg' in Adil Topluluk Okulları

Adil topluluk yaklaşımı, “kuralların okuldaki tüm personelce birlikte alındığı, sorumlulukların paylaşıldığı demokratik okul sürecinin yaşandığı bir yaklaşımdır” (Howard, 1995). Bu yaklaşımda, toplum ve okullar tarafından öğrenilmesi arzu edilen değerlerin, öğrenciye kazandırılması ve kazandırılan değerlerin sürdürülmesi amaçlanmaktadır (Ulusoy ve Dilmaç, 2014). Okullar sadece akademik açıdan bireylerin yetiştirildiğı kurumlar değildir. Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek okulun temel görevleri arasında yer almaktadır. Adil topluluk okullarının temelleri; adalet, eşitlik, demokrasiye dayanmaktadır. Bu yaklaşımda düşünme ve muhakeme yapabilme gücü kazandırmak temel amaçtır. Kohlberg' e göre ahlak hak-haksızlık, doğru-yanlış, iyi-kötü doğrultusunda karar vermeyi ve davranışta bulunmayı kapsar. Kohlberg, ahlaki gelişimde zihin üzerinde duran bir araştırmacıdır. Kohlberg, toplumsal etkileşimi sağlayarak sorumlulukları eşit olarak paylaştırmanın önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşımda toplum ve okulların istedikleri değerleri öğrenciye kazandırmak ve bu değerleri davranışa dönüştürmek amaçlanır. Okullar, öğrencilerine iyi ve doğru tercihler yapabilmeleri için seçenekler gösterebilmeli ve bu tercihleri yapabilme yöntem ve stratejilerini öğrencilere sunabilmelidirler (Durmuş, 2012).

6) Değerler Eğitiminde Gizil Güç Örtük Program

Örtük program terimi ilk olarak 1968' de kullanılmıştır. Örtük program yazılı olmayan programdır ve okul dışı faaliyetleri de kapsar. Örtük program sınıflarda, okullarda ya da okul dışında farkına varılmadan, istenilerek verilemeyen bilgi, değer, tutum ve inançları kapsar. Resmi program gibi açık ve belirgin olmayan bu program öğrencileri en çok etkileyen programdır. Çocukların öğelerle etkileşimi

sonucunda ortaya çıkan bir programdır. Öğrenciler okuldaki idarecilerle, öğretmenlerle, hizmetlilerle, servis şoförleri ile ve diğer kişi veya hatta nesnelere etkileşimleri sonucunda bazı özellikler kazanmaktadır. Örtük program; öğrencilerin öğrenme-öğretme süreci sonunda kazandıkları değerler, normlar ve inançlar, bu süreç içindeki kasıtlı ya da kasıtsız, okul ya da program dışı etkinlikler, öğrenciler arası ya da öğrenci-öğretmen etkileşimi sonucunda ortaya çıkan sosyal ilişkiler bağlamında tanımlanmaya çalışılmaktadır. Örtük program bazen eğitim programının dışındaki her şey olarak ele alınırken, bazen de eğitim-öğretim sürecindeki her şey olarak kabul edilmektedir. Örtük program, öğretmenlerin, öğrenme-öğretme süreçlerinde, öğrencilerin yaşantılarında kasıtlı ya da kasıtsız ortaya çıkan ve eğitim, öğretimin her aşamasında yer alan, öğrencilerin tüm kazanımlarına etki eden, eğitim programında açık bir şekilde yer almayan, süreçler ve uygulamaları içeren programdır (Selvi ve Çakar, 2019). Örtük program sınıf içi ve sınıf dışı olabilir. Ve öğrenciye daha duyuşsal özellikler kazandırır. Dolayısıyla, öğrenci okuldan mezun olduğunda bilgilerini unutabilir, ama orada yaşadığı duygular uzun süre varlığını sürdürür. Bu yüzden gizli programın etkileri daha kalıcıdır (Bacanlı, 2012). Akbulut' a (2011) göre örtük program, öğrenci ile öğretmen arasında bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde meydana gelen, yazılı olmayan ve resmi programın dışında işleyen programdır. Doğanay ve Sarı' ya (2004) göre örtük program öğrencilerin davranışları üzerinde daha büyük bir etkiye yol açmaktadır. Hökelekli' ye (2013) göre değerler eğitimi ayrı bir ders olarak değil okul içinde yürütülen faaliyetleri ve bütün ders programlarını içine alan bir müfredat kapsamında sürdürülmelidir. Okulların programlarına dâhil olan tüm dersler bu amaca hizmet edecek şekilde birbiri ile bağlantılı ve birbirini tamamlayacak şekilde olmalıdır. Okul iyi karakteri kendisinde bulunduran bir yapıya sahip olmalıdır. Öyle ki spor alanları, okul bahçesi, kantin, derslikler gibi bütün okul alanı değerlerin hayat bulduğu mekânlar olmalıdır.

Bireylerin doğru yanlış, iyi kötü olarak nitelendirdiği yargıları bulunmaktadır. Birey bu yargıları ahlaki gelişim süreci ile elde etmektedir. Öğrenciler değerlerin azını resmi programla öğrenirler. Öğrenciler bu değerlerin çoğunluğunu örtük program ile öğrenmektedirler.

Yüksel' e (2004) göre öğrencilere toplumun ahlakî değer ve kurallarını öğretmek için okulun resmi programlarına ahlak bilgisi dersini eklemek yeterli değildir. Ahlaki değerlerin teorik olarak öğrenilmesi açısından yararlı olan bu derslerin öğrenilenlerin kalıcı olabilmesi için okul ve sınıflarda örtük programlarla birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Eğer ahlak bilgisi dersinde anlatılanlar ile örtük program arasında farklılıklar varsa yani davranışlarda kalıcı bir değişim yoksa ahlak bilgisi dersi amacına ulaşmamış demektir. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde demokratik bir sınıf oluşturarak, öğrencilere yol gösterici bir rol model olmaları, aynı zamanda örtük programdan yararlanmaları çok faydalı olacaktır.

7) Karakter Eğitimi

Karakter, bir bireye özgü olan, onu başkalarından ayıran temel belirti ve onun davranışlarını belirleyen temel özelliktir. İyiyi, güzeli bilme, iyiyi, güzeli sevme ve iyiye güzele ulaşma olarak da tanımlanır. Karakter eğitimi, örtük ya da açık programla kazandırılır. Karakter eğitiminin amacı bireylerin doğru ve dürüst mücadele etmelerini, pozitif birer birey olmalarını sağlamaktır. Karakter eğitimi ABD'de ilk olarak Thomas Lickona tarafından sistemleştirilmiştir. Karakter eğitiminde okul ve öğretmenin önemini vurgulamıştır.

Lickona (1991) karakter eğitimi stratejilerini okul stratejileri ve sınıf stratejileri olarak ikiye ayırır. Okulda uygulanacak stratejiler: sınıfın ötesine bakmak; okulda olumlu bir ahlak kültürü oluşturmak; okul, aile ve toplumun bir arada çalışmasını sağlamaktır. Okulda olumlu bir ahlak kültürü oluşturmak için etkili iletişim becerilerinden yararlanmalıdır. Bu konuda okul, aile, öğretmen işbirliği iyi sağlanmalıdır. Lickona' e (1992) göre karakter eğitiminden geçmiş bir birey zeki olduğu kadar karakter sahibi, okuryazar olduğu kadar nazik, bilgili olduğu kadar da erdemlidir.

Russel Gough (2001) insanları kişilik özelliklerinden dolayı değil dürüst ya da yalancı, saygılı ya da saygısız, güvenilir ya da güvenilmez biri olarak yargıladığımızı ifade etmiştir.

Lickona' e (1996) göre karakter eğitiminin temel prensipleri şu şekildedir;

- Karakter eğitimi, iyi karakterin temelini oluşturur.
- Karakter eğitimi bilişsel, duygusal ve davranış boyutlarını kapsamalıdır.
- Karakter eğitimi, okul yaşamının tüm basamaklarında planlı programlı bir şekilde verilmelidir.
- Okul temel insani değerlerin yaşandığı bir yer olmalıdır.
- Karakteri geliştirmek, yaparak yaşayarak olması gereken bir şeydir.
- Karakter eğitimi, öğrenci merkezli olmalıdır.
- Karakter eğitimi, öğrencide içsel isteklendirme uyandırmalıdır.
- Tüm okul personeli, karakter eğitimi için çaba sarf etmelidir.
- Karakter eğitimi için bir komisyon gereklidir.
- Karakter eğitimde aile ve okul işbirliği içinde olmalıdır.
- Karakter eğitimin değerlendirilmesinde gerekli şartların sağlanması gerekmektedir.

Karakter eğitiminin bakış açıları kısaca şu başlıklar altında toplanabilir:

- Muhakeme- Alışkanlık
- Yüksek Değerler- Ara Değerler; yüksek değerler, cesaret, sadakat, sabır; ara değerler; arkadaşlık, nezaket gibi değerlerdir.
- Bireye Odaklanma- Çevre ve Topluma Odaklanma; karakter eğitimi birey için mi toplum için mi sorusuna cevap arar.

Güçlü karakterli olan bireyler;

- Dürüsttür, adildir.
- Amacı vardır ve o amaca ulaşmak için uğraşır.
- İyi yönde karar verir.
- Saygılıdır.
- Topluma faydalıdır.
- Özsaygısı vardır.

Karakter eğitiminde işbirlikçi öğrenme, tartışma, rol oynama, drama gibi yöntem teknikler kullanılmaktadır. Bu tür yöntem ve teknikler birlik ve beraberlik duygusunu, bireyin başarısını arttırır ve güdülenmesini sağlar.

Değerler eğitiminde yer alan yaklaşımlar birbirinden bağımsız değildir. Aynı eğitim ortamı içerisinde birden fazla yaklaşımın farklı yönlerinin kullanılması değerler eğitiminin verimliliğini artıran bir özelliktir. Yapılan araştırmalar değerler eğitiminde tek yönlü yöntem ve çalışmalar olumlu sonuçlar verse de bütüncül yaklaşımların daha etkili olduğunu göstermiştir (Berkowitz ve Bier, 2004). Değerler eğitiminde farklı şartlarda ve farklı durumlarda uygulanabilecek yöntem ve teknikler vardır.

Değerlerin öğretiminde farklı yaklaşımlar kullanılmıştır. Bu yaklaşımların kimisi değerlerin doğrudan öğretimine odaklanırken kimisi akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vererek değerleri bir düşünme ve karar verme süreci olarak kazanmaya yöneliktir. Söz konusu yaklaşımların bazıları ders programları içinde etkinlik olarak yer almakta iken bazıları ise açık ve örtük tüm programı kapsamaktadır (Kurtdeğede Fidan, 2015).

2.5. Hayat Bilgisi Dersi Ve Değerlerin Önemi

Gelişim, birbiriyle etkileşim halinde bulunan biyolojik, bilişsel ve psikososyal süreçlere bağlı olarak bireyin anne karnından ölümüne kadar olan zaman içinde ortaya çıkan sürekli ve düzenli değişimlerdir. İnsan gelişimi fiziksel gelişim, zihinsel gelişim, duygusal gelişim, sosyal gelişim olmak üzere dört temel boyuttan oluşan karmaşık bir süreçtir (Yavuzer, 1993). İnsan gelişimi, çok yönlü bir süreçtir ve kişinin gelişimi ile kişilik gelişimi kişinin ömrü boyunca devam eder. Çocuklarda kişilik gelişimi beş yaşına kadar oldukça önemlidir, bu yaşlarda çocuk aile yanındadır ve hayata dair çoğu şeyin öğrenildiği ilk yer ailedir. Bireyin kişiliğinin oluşmasında ailenin önemi çok büyüktür. Kişilik gelişiminin en önemli boyutlarından biri olan ahlak gelişimidir. Ahlak gelişimi değerler eğitiminin içerisinde yer almaktadır. Evde, aile yanında verilen değerler eğitimi çocuğun gelecekteki yaşamını belirlemede katkı sağlayacaktır. Okul çağına kadar aile yanında alınan değerler eğitimi çocuğun gelecek yaşamı için önem arz etmektedir. Okula başlama zamanı geldiğinde ise değerler eğitimi verenler öğretmenler, dersler ve kitaplar olacaktır. Öğretmenlerin model olma özelliği bu aşamada devreye girecektir. Ailenin, okulun ve toplumun temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek gibi önemli bir görevi bulunmaktadır (Kasapoğlu, 2013). Hayat bilgisi ve değerler bireyin yaşamının ilk anından itibaren başlar. İnsanlar doğumlarından itibaren değerlerle iç içe yaşamaktadırlar. Bilinçli ya da bilinçsiz, farkında olarak ya da olmayarak değerler insan yaşamının tam merkezindedir.

Öğretim “Belli bir amaca göre gereken şeyleri öğretme işi” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Dolayısıyla değerler eğitimi değerlerin öğretilme sürecini kapsamaktadır. Değerler eğitiminin gerçekleşebilmesi için değerlerin öğretilmesi gereklidir. Okulda verilen değerler, değer eğitimleri kasıtlı, planlı ve programlıdır. Okuldaki derslerde verilen değerler eğitiminin başrolü öğretmenlerdir. Raths ve diğerlerine göre (1966) değerler eğitimi süresince öğretmenlerin, öğrencilerin kendi değer yargılarına varmalarında öğretmenlerin sadece yardımcı görev üstlenebileceklerini söylemişlerdir. Değer eğitiminin insanların karakterli bir

yaşam sürmesi ve memnun kalacağı bir hayat yaşaması için, toplumun iyiliğine katkı sağlamak üzere iki amacı vardır.

Hayat Bilgisi dersi değerler eğitimini içine alan bir derstir. Hayat Bilgisi dersi okullarda İlköğretim basamağında okutulmaktadır. (1, 2 ve 3. sınıf). Temel amaç, topluma uyumlu bireyler yetiştirmek, gerekli becerileri kazandırıp çağdaş bireyler yetiştirmektir. Hayat bilgisi dersi de bu temel amacın yapı taşıdır. Hayat Bilgisi öğrencilerin doğa, aile, toplumsal yaşayış ile ilgili gündelik olayları incelemelerine fırsat vermek ve gereken temel bilgi, becerileri kazandırmak amacıyla okutulan derstir. Hayat bilgisi, bireyin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği çeşitli problemlere karşı en uygun çözüm yolunu ortaya koyabilmesi amacıyla onu hayata hazırlar, hayatın içinde karşılaştığı olaylardan nasıl bir ders alması gerektiğini, sosyal insan ve yurttaş olarak görev ve sorumluluklarını öğretir (Akinoğlu, 2002). Kaymakçı (2016) hayat bilgisi dersini “ İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda mihrer ders olarak okutulan, çocuğu yaşamsal bilgi, beceri ve değerlerle donatarak iyi bir birey olarak yetiştirmeyi amaçlayan, çocuğu merkeze alan sosyal bilimler ve doğa bilimlerinden oluşan bir ilkokul dersi ” şeklinde tanımlamıştır (Uçar, 2019). Baymur (1947) Hayat Bilgisi dersini kitaptan okunacak, ezbere konuşulacak bir ders değil; gözlem, inceleme, deney, iş ve yaşam dersi olarak adlandırmaktadır. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak kazanımlar için gerekli temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve etkinlikler bu anlayışla hazırlanmalıdır. Okul içi ve okul dışı uygulamalarda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimleri ile bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır (MEB, 2018).

2.6. Hayat Bilgisi Öğretim Programları Ve Değerler Eğitimi

Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından

damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır (MEB, 2018). Değerlerimiz öğretim programlarının bakış açısını oluşturan ilkeler toplamıdır. Kazanımlar içerisinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hale getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya çalışılmalıdır. Derslerde değer öğretilirken tartışma, grup çalışması, drama, eğitsel oyunlar, işbirlikçi öğrenme gibi yöntem ve teknikler kullanılabilir. Grup çalışması ve işbirlikçi öğrenme teknikleri hem bireysel hem toplumsal birçok temel değerleri kazandırmada başarılı olacaktır.

Hayat Bilgisi dersi öğrencilerin gelişim düzeylerine göre düzenlendiği, ilgi, merak ve ihtiyaçlarına hitap eden bir ana derstir. Sönmez (1999) hayat bilgisi dersi doğal ve toplumsal bilim alanları dışında düşünsel ve sanatsal alanları da içermektedir şeklinde hayat bilgisi dersini tanımlamıştır.

1924 programında Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde sağlık koruma, ahlak söyleşileri yer almakta ve coğrafya, tarih, yurt bilgisi dersleri ayrı ayrı verilmekteydi. 1924'te Türkiye'ye davet edilen John Dewey Hayat Bilgisi programının geliştirilmesine katkı sağlamış ve ayrı ayrı verilen bazı dersler Hayat Bilgisi dersinin içeriğine girmiştir. 1926'da Hayat Bilgisi mihver ders olmuştur. 1936 programında hayat bilgisi dersi programında yakından uzağa ilkesi benimsenmiştir. 1948 programında ünite sonu paragrafları yer almıştır. İhtiyaçlara cevap veremeyen program 1968'de tekrardan geliştirilmiştir. Bireysel farklılıklara dikkat çeken ve 30 yıl uygulanan bu program 1998 yılında yenilenmiştir. Her sınıf, her ünite için ayrı ayrı öğrenme öğretim yöntemleri, etkinlikleri, kaynaklar, araç gereçler açıklanmıştır. Bu programında yetersiz kalmasıyla birlikte öğrencinin yaparak yaşayarak öğreneceği, aktif olarak etkinliklere katılacağı bir program geliştirilmiş ve 2005 programı ortaya çıkmıştır. 2005 Hayat Bilgisi programı çocukları hayata hazırlamayı amaçlayan bir program olarak hazırlanmıştır. 2005 yılı öncesindeki programlar davranışçı bir yaklaşımı ele alırken, doğrudan öğretilimi savunurken, bu program yapılandırmacı yaklaşımı ve duyuşsal öğretilimi benimsemektedir. 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönlerden bir bütün olmuştur. Öğrenme alanlarında üç ana ünite üzerinde belirlenmiştir; "birey",

“toplum” ve “doğa”. Bu Hayat Bilgisi Öğretim Programı 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulanmıştır (Bektaş, 2009).

Karabağ (2006) yeni programdaki değişiklikleri şöyle sıralamıştır;

- Bu program öğrenci merkezli ve bilginin yapılandırıldığı yapılandırmacı yaklaşımı benimseyen bir programdır.
- Programda beceri, tutum ve değerleri de içeren kazanım ifadelerine yer verilmiştir.
- Üniteler üç yıl boyunca aynı adla ve sarmal yapıyla üç ünite şeklinde verilmiştir.
- Programda ezber yerine anlamlandırma ön plana çıkmıştır.
- Temel yaşam becerileri önemsenmiştir.
- Programda öğrencilerin “oyun çocuğu” oldukları, eğlenme ihtiyaçları dikkate alınarak, eğlenerek öğrendikleri etkinliklere yer verilmiştir.
- Öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önüne alınmıştır.
- Program mutlu bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır.
- Geleneksel yöntemler yerine öğrencilerin aktif olabileceği yöntem ve teknikler ön plana alınmıştır.
- Dersler ve disiplinler arası anlayış hâkim olmuştur.
- Sonuç odaklı ölçme değerlendirme yerine süreç odaklı alternatif ölçme değerlendirme yöntemleri benimsenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, öğretim programlarında değerlere ve değer eğitimi yer vermiştir. Değerler eğitimi okullardaki pek çok dersin öğretim programında yerini almıştır. Milli Eğitimin genel amaçları doğrultusunda öğrencilerin yetiştirilmesindeki temel derslerden biri Hayat Bilgisidir. Hayat Bilgisi programının hedefi öğrenmekten keyif alan, kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık, kendini, milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren, gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanıma sahip, değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek, mutlu bireyler yetiştirmektir (MEB, 2009). Hayat Bilgisi dersi programında öğrencilerin değerlerini geliştirmeyi hedefleyen “özsaygı, özgüven,

toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet, vatanseverlik, yeniliğe açıklık, kültürel değerleri koruma ve geliştirme” gibi kişisel nitelikler yer almaktadır (MEB, 2009).

MEB (2018), Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın asıl amacını şu şekilde ifade etmiştir: Programın asıl amacı; temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir. İlkokul çağındaki öğrencilere birey, toplum ve doğa ekseninde temel bilgi, beceri ve değerler kazandırmayı hedefleyen Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı çerçevesinde öğrenciler;

- Kendini ve yaşadığı çevreyi tanıır.
- Aile ve toplumun temel değerlerine sahip olur.
- Millî, manevi ve insani değerleri yaşantısal hâle getirir.
- Kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkında olur.
- Kişisel bakım becerilerini geliştirir.
- Sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci edinir.
- Sosyal katılım becerisi kazanır.
- Zamanı ve mekânı algılama becerisi edinir.
- Kaynakları verimli kullanma becerisi geliştirir.
- Öğrenmeyi öğrenme becerisi kazanır.
- Temel düzeyde bilimsel süreç becerilerini kazanır.
- Ülkesini sever, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olur.
- Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olur.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini amacına uygun olarak kullanır.

Hayat Bilgisi dersi öğretim programının değerlerle bağlantılıdır. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir.

Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB,2018).

Tablo 4. Hayat Bilgisi Ders 2018 Öğretim Programı Ünite Adları ve Kazanım Sayıları

Hayat Bilgisi Dersi Ünite Adları	1.Sınıf Kazanım Sayıları	2.Sınıf Kazanım Sayıları	3.Sınıf Kazanım Sayıları
1. Okulumuzda Hayat	17	11	10
2. Evimizde Hayat	7	9	8
3. Sağlıklı Hayat	7	7	5
4. Güvenli Hayat	7	6	7
5. Ülkemizde Hayat	7	8	9
6. Doğada Hayat	8	9	6
Toplam Kazanım Sayısı	53	50	45

2.7. Hayat Bilgisi Ders Kitapları Ve Değerler Eğitimi

Ders kitabı, programın amaçlarını yerine getirmeyi sağlayan bir araç, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri öğreteceği konusunda yol gösteren bir kaynaktır (Kılıç ve Seven, 2007). Ders kitapları temel ya da destekleyici bir öge konumuna sahiptir. Öğrencilerin çalışmalarında ve öğrenme öğretme süreçlerinde kullanılan ders kitapları temel ve özel bir araçtır (Alkan,1979). Ders kitabı, öğretme öğrenme aşamasında eğitim uygulamalarında yol gösterici ve amaca ulaşmada kullanılan materyallerdir. Öğrencinin en kolay ulaşabileceği kaynak, ders kitaplarıdır. Öğrencinin ayak izlerini takip ettiği ve ilk ulaştığı yer ders kitaplarıdır. Ders kitapları sınıf ve sınıf dışı ortamlarda en çok kullanılan materyallerdendir. Ders kitapları eğitimin ayrılmaz bir parçası, en önemli araçtır. Günümüzde ve gelecekte ders kitaplarının varlığını koruyacağı görüşü hâkimdir (Keser, 2004). Ders kitapları konu hakkında karşılaşılan veya araştırma yapmak için kullanılan ilk kaynaklardır bu yüzden dikkatle ve özenli bir şekilde hazırlanmalıdır. Ders kitapları geniş kitlelere ulaşması bakımından hem bireysel hem toplumsal açıdan önemli bir işleve sahiptir. Geniş kitlelere ulaşması ders kitabını etkili bir araç haline getirmektedir. Ders kitaplarının ulaştığı en önemli kitle çocuklar, öğrencilerdir. Bu yüzden ders kitapları hedefe uygun ve amaca uygun yazılmalıdır.

Ders kitapları hazırlanırken bilimsel verilerden, kaynaklardan yararlanılmalı ve belli bir amaca hizmet etmesi sağlanmalıdır. Ders kitabı yazılırken yazar, öğretmen, öğrenci, uzman, ressam, program geliştirme uzmanı, ölçme değerlendirme uzmanı gibi bir ekiple çalışılmaktadır. Kitap yazmak uzmanlık gerektiren bir işdir. İlköğretim programlarının değişmesiyle ders kitapları da değişmiştir. Kitapların içerik, dil, anlatım ve üslup, öğrenme, öğretme ve ölçme değerlendirme, teknik, tasarım ve düzenleme yönlerinden hazırlanmasına karar verilmiştir (MEB, 2007).

Kitaplar konu öğretiminin yanında, başarıya duygusu da tattırmalıdır. İlköğretim dönemi bilgi, beceri ve değerler kazanmak için kritik bir dönemdir bu sebeple değerler eğitiminin kitapta kusursuz bir biçimde bulunması çok önemlidir. Öğrencilerin ilk okumasındaki ilk basamak hayat bilgisi kitaplarıdır. Hayat Bilgisi

ders kitapları hayat, aile ve okul ile ilişkisi olmalı ve öğrenciye düşünce ve davranışlar kazandırmalıdır. Okumayı sevme ve okuma alışkanlığı edinmede de hayat bilgisi kitaplarına büyük ölçüde sorumluluk düşmektedir. Bu nedenle kitapların metinler, görseller ve değerler eğitimi bakımından özenli olmaları şarttır. Hayat Bilgisi ders kitaplarının değerlerin oluşmasında ve değerlerin kalıcı olarak yer edinmesinde önemli bir yeri vardır. Okullarda okutulan ders kitapları okutulduğu ülkenin kültürünü, geleneğini, göreneğini, âdetini de yansıtmaktadır, toplumun kendine has özelliklerini öğrenciye aktarmaya çalışmak, değerleri benimsetmek hayat bilgisi kitaplarının görevleri arasındadır.

Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan metinleri hikâyeye edici ve bilgilendirici metinler olmak üzere iki kategoride incelemek mümkündür, bu ikisinin aynı anda verildiği metinlerde mevcuttur. Hikâyeye edici metinler, öznel bir yapıya sahiptir. Her öğrenci kendi sonucunu çıkarabilir, verilen mesajları farklı açılardan algılayabilir ve ona göre üretir. Bilgi verici metinlerde ise nesnel bir anlatım söz konusudur. Bir metinde tek bir doğru sonuç vardır. Değerler eğitimi hayat bilgisi kitaplarında hangi tür metin ya da metinler aracılığıyla verilmiş bu araştırmada ortaya çıkacaktır.

Ders kitaplarının önemli bir unsuru da içeriğindeki görsellerdir. İlköğretim çağı çocuklarının görsel hafızaları derslerle bir bütün halinde ilerlemelidir. Bu yaş çocuklarının somut dönemde oldukları unutulmamalıdır. Kitaplardaki görseller metinlere, çocuğun yaşına ve gidilmek istenen amaca uygun olmalıdır. Görsellerle desteklenen her şey daha çok kalıcı bir hal alır, verilmek istenen mesaj alıcıya rahatlıkla ulaşır ve zihinde anlam kazanır. Bu araştırmada hayat bilgisi ders kitaplarının içerdiği görsellerin verilen metinlere ve değerler eğitimine uygun olup olmadığı da incelenecektir.

2.8. Önerilen Değerler

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından değerler eğitimi; “Çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler” olarak tanımlanmaktadır. Kavram olarak “değer” bireylerin objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi-kötü, doğru-yanlış, istenen-istenmeyen ve bunun gibi yargıları oluşturan ilkeleri ifade eder. Gerek eğitim-öğretim programları, gerekse ders kitapları aracılığıyla değerlerin öğretilmesi konusu, eğitim biliminin üzerinde ısrarla durulan konuları arasındadır. Eğitimin, toplumsal yaşam içinde evrensel, yerel ve kültürel değerler sistemini bireylere iletme noktasında önemli rol oynadığı bilinmektedir. Değer eğitimi Amerika’da 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve etkisini pek çok ülkede göstermiştir. Türkiye’de de Cumhuriyet’in kurulduğu yıllarda vatandaşlık eğitimi dersleriyle “toplumsal ahlak” bilinci oluşturulma çabası başlamıştır. İnsan hakları, yurttaşlık bilgisi ve demokrasi gibi başlıkların, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin içerisine de değerler eğitimi konuları yerleştirilmiştir. MEB’in 18 Temmuz 2017 tarihli basın açıklamasında değerler eğitiminin daha sistemli olarak tüm kademelerde eğitim sistemine dâhil edileceği ve müfredatların giriş bölümlerinde “Değerler Eğitimi” başlığı bulunacağı açıklanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı’na göre işlenecek değerler aşağıdaki gibidir(TTKB, 2017).

Tablo 5. Milli Eğitim Bakanlığı’na Göre İşlenecek Değerler

-
• Sevgi,	• Aile birliğine önem verme,
• Sorumluluk,	• Bağımsız ve özgür düşünebilme,
• Saygı,	• İyimserlik,
• Hoşgörü ve duyarlılık,	• Estetik duyguların geliştirilmesi,
• Özgüven,	• Misafirperverlik,
• Empati,	• Vatansızlık
• Adil olma,	• İyilik yapmak,
• Cesaret, liderlik	• Çalışkanlık,
• Nazik olmak,	• Paylaşımçı olmak,
• Dostluk,	• Şefkat - merhamet,
• Yardımlaşma, dayanışma,	• Selamlaşma,
• Temizlik,	• Alçakgönüllülük,
• Doğruluk, dürüstlük	• Kültürel mirasa sahip çıkma,
• Fedakârlık.	
-

Türkiye’de Hayat Bilgisi Öğretim programlarında değerler ayrı bir başlık altında yer almamış, ayrı bir öğrenim alanı, konu ya da ünite olarak görülmemiştir. Eğitim sürecinin nihai amacı olan değerler, öğretim programının her biriminde yer almıştır. Öğretim programlarında yer alan değerler 10 tanedir, bu değerler eğitim ve öğretim sürecinde alt ve diğer değerlerle birlikte ele alınacaktır. Öğretim programlarında yer alan kök değerler şunlardır; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir (MEB, 2018).

Değerler eğitimi dünyada birçok ülkede zorunlu olarak verilen dersler içerisinde yer almaktadır. Fransa bu ülkelerden birisidir. Fransa’nın 2015 öğretim programı değişikliği ile tarih-coğrafya-vatandaşlık eğitimi dersi içerisine ahlak eğitimi de eklenmiştir. Fransa gibi Avustralya, Filipinler gibi ülkelerde de değerler eğitimi verilmektedir. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Yeni Zelanda gibi ülkelerde de değerler eğitimi üzerine programlar tasarlanmıştır (Kafadar, Öztürk ve Katılmış, 2018).

Karakter eğitimi özellikle ABD’de birçok okulda uygulanmaktadır. Örneğin, UNESCO tarafından desteklenen yaşayan değerler eğitimi programı kapsamlı şekilde hazırlanan değerler eğitimi uygulamalarından biridir. Bu program barış, sevgi, saygı, işbirliği, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, sorumluluk, saflık, hoşgörü, özgürlük, birlik için yaşam değerleri etkinliklerini içermektedir. Program; Asya, Amerika, Avrupa ve Afrika kıtalarında 60’dan fazla ülkede uygulanmıştır. Hazırlanan programda 3-7 yaş ve 8-14 yaş çocukları için kitaplar ve öğretmenler için kılavuzlar hazırlanmıştır. Bu programın uygulandığı birçok ülkedeki eğitimciler öğrencilerin olumlu sosyal beceriler kazandıklarını aktarmıştır (UNESCO, Living Values Education, 2005).

ABD’nin eğitim kuruluşu olan Denetim ve Program Geliştirme Birliği (ASCD) demokratik bir insanda bulunması gereken değerlerin öğrencilere aktarılması gerektiğini belirtmiştir. Bu değerler şu şekildedir (Martorella,1998, Akt. Öztürk ve Dilek, 2003).

Tablo 6. ASCD'ye Göre Bir İnsanda Bulunması Gereken Değerler

-İnsan değerine saygı	-Doğru dürüst olma
-Başkalarının iyiliğini düşünme	-Etik seçenekler üzerinde düşünme
-Bireysel çıkar ve sosyal sorumlulukları kaynaştırma	-Çalışmalara barışçıl çözümler arama

Avustralya'nın okullarda demokratik anlayışa uygun olarak verilmesini istediği değerleri vardır.

Tablo 7. Avustralya'nın Okullarda Verilmesini İsteddiği Değerler

-Tolerans ve anlayış	-Özen
-Saygı	-Kapsama ve Güven
-Sorumluluk	-Dürüstlük
-Sosyal Adalet	-Özgürlük
-Mükemmellik	-Etik Olmak

Ülkelerin eğitim programlarında belirledikleri ortak değerler vardır:

Yeni Zelanda; doğruluk, itaat etme, başkalarını düşünme, dürüstlük, saygı, sorumluluk, iyi kalplilik, görev, merhamet.

Avustralya; tarafsızlık, gerçeğe saygı, akıl yürütmeye saygı, adalet, eşitlik, başkalarının iyiliğini düşünme, özgürlük, çeşitliliği kabul etme, çatışmalara barışçıl çözümler arama.

ABD; özgürlük, gizlilik, doğruluk, hukukun üstünlüğü, insan onuru, adalet, sadakat, uluslar arası insan hakları, hakkaniyet, eşitlik, sorumluluk, dürüstlük, çeşitlilik, otoriteye saygı (Dilmaç ve Ulusoy 2014).

2.9. İlgili Çalışmalar

Erbaş (2020), “Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Derslerinde Kullandıkları Değerler Eğitimi Yaklaşımları” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma, hayat bilgisi derslerinde değerlerin nasıl kazandırıldığına yönelik durumun ortaya konması amacıyla yönelik nitel bir çalışmadır. Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın birinci basamağında, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak sınıf öğretmenleriyle değerler eğitimi bağlamında, hayat bilgisi dersi ve değerler eğitiminin durumu ile ilgili yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın ikinci basamağında, hayat bilgisi derslerinde değerler eğitiminin uygulanma süreçleri gözlenmiştir. Verilerin analizi Nvivo nitel analiz programı yardımıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmenler yapılan görüşmelerde hayat bilgisi derslerinde daha çok değer belirginleştirme yaklaşımlarını kullandıklarını belirtirken, yapılan gözlemler öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında değer telkini yaklaşımını kullandıklarını göstermiştir. Sınıf öğretmenleri hayat bilgisi derslerinde değerler eğitimi yaklaşımlarından en sık değer telkinini daha sonra değer açıklama yaklaşımlarını kullanmışlardır. Gözlemler sonucunda değer analizi ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarına rastlanılmamıştır.

Direkçi, Akbulut ve Şimşek (2020), “Türkçe Eğitimi Alanında Yapılan Değerler Eğitimi Tezlerinin İncelenmesi” isimli araştırmalarında 2020 yılına kadar Türkçe eğitiminde değerler eğitimi bağlamında yapılan ve Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi’nde 31.12.2019 tarihine kadar dijital olarak yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Araştırmada verilerin analizi lisansüstü tezlerde; “tür, yıl, üniversite, yöntem, veri analizi, araştırma nesnesi, metin/medya türü, değer tasnifi ve en sık kullanılan değerler” başlıklarının belirlenmesine yönelik bir form aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre değerler eğitimi tezlerinde kullanılan araştırma yöntemleri incelendiğinde nitel araştırmaların öne çıktığı, bununla beraber betimsel tarama ve doküman incelemesi desenlerinin kullanım sıklığının oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Araştırmadaki tezlerde öne çıkarılan değerlere bakıldığında ise kök değerlerle benzerlik görülmüş,

sırasıyla sevgi, yardımseverlik, saygı, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, dostluk, duyarlılık, adalet ve vatanseverlik değerlerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Kılcan (2020), “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulları Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerlerin İncelenmesi” isimli bir çalışma yapmıştır. Nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanan çalışmada veri toplama amacıyla doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmanın veri toplama kaynağı ortaokullar ve imam hatip ortaokulları için hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf matematik ders kitaplarından oluşmaktadır. Kitaplardan elde edilen veriler, betimsel analiz tekniğine uygun olarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak incelenen matematik ders kitaplarında en sık rastlanan kök değer sorumluluk, en az rastlanan kök değer ise dürüstlük ve saygı olduğu saptanmıştır.

Acar ve Kasap (2020), “Ortaöğretim Biyoloji Ders Kitaplarında Değerlerin Analizi” isimli araştırmalarında 9, 10, 11 ve 12.sınıf biyoloji ders kitaplarında yer alan metin ve görselleri kök değerler açısından incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmadaki kitaplar 2018-2019 öğretim yılında MEB tarafından kabul edilmiştir. Bu çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiş, içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Biyoloji ders kitaplarında en çok yardımseverlik, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri olarak tespit edilmiştir.

Çalışkan, Torunoğlu ve Şahin (2020), “İlkokul Öğretim Programlarında Değerler (2005 ve 2017)” isimli bir araştırma yapmışlardır. 2005 ve 2017 yıllarında yayımlanan ilkokul düzeyindeki sosyal bilimler, fen ve teknoloji, beden eğitimi, İngilizce, matematik ve Türkçe derslerine ait programların kazanım sayısında yaşanan değişimin, kazanımlarda yer alan değerlerin ve bu değerlerden hangilerinin öne çıktığını tespit etmek amacıyla bu çalışmayı yapmışlardır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda, 6 derse ait öğretim programları doküman incelemesi çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. 2005 programlarında en çok tekrar edilen değer sağlığa duyarlılık değeri, 2017 programlarında ise en çok tekrar edilen değerler sorumluluk ve sağlığa duyarlılık değerleri olarak tespit edilmiştir.

Esemen (2019), “Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Kök Değerler ile İlişkisinin Değerlendirilmesi” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada 2018 yılında yenilenen Hayat Bilgisi Öğretim Programı kazanımlarının öğretim programı içeriğinde belirtilen kök değerler (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada kök değerlerin nasıl ve ne düzeyde yer aldığı ve öğretim programı üniteleri içerisinde nasıl bir dağılım gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada doküman inceleme yöntemi analitik araştırma deseni kullanılmıştır. Yapılan bu çalışmada Hayat Bilgisi Öğretim Programı kazanımlarıyla en fazla ilişkili olan değerlerin sorumluluk ve vatanseverlik olduğu, en az ilişkili değerlerin ise adalet, dostluk ve dürüstlük olduğu tespit edilmiştir.

Temiz (2019), “İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi 2018 Yılı Öğretim Programının Karakter Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı bir araştırma yapmıştır. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile betimsel ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın veri analizi sonucunda ilkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi kazanımlarının hepsinin en az bir karaktere seslendiği; bu karakterlerin aile birliği, çalışkanlık, dayanışma, demokrasi, duyarlılık, ekonomiklik, güven, işbirliği, kibarlık, nezaket, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımlaşma, zarafet olduğu ortaya konulmuştur.

Uçar (2019), “İlkokul Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilen ilkokul 1, 2, 3. sınıf hayat bilgisi ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında MEB tarafından belirlenen kök değerlerin nasıl ve ne düzeyde yer aldığını incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Veriler doküman inceleme tekniği ile toplanmış ve çalışmanın sonucunda tüm ders kitaplarında en çok yer verilen kök değerlerin sırasıyla sorumluluk, dostluk, saygı ve özdenetim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarında en az yer verilen kök değerlerin ise dürüstlük, sabır, adalet değerleri olduğu görülmüştür.

Aktaş ve Özer' in (2019), “Değerler Eğitimi Devamlılığı: Okul Öncesi Eğitim Programından Hayat Bilgisi Öğretim Programı” adlı çalışmalarında okul öncesi eğitimden ilkokula uzanan değerler eğitimi araştırması yapmışlardır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Doküman analizi yoluyla veriler toplanmış ve verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı; iki öğretim programını değerler bakımından karşılaştırmak ve birbirlerini tamamlama durumlarını belirlemektir. Bazı değerlerin ayrı ayrı olarak yer aldığı, bazı değerlerin hiç yer almadığı ve bazı değerlerin ise birbirlerini tamamladığı sonucuna ulaşılmıştır. Her iki programın ele aldığı değerler bakımından sorumluluk, özdenetim değerler olduğu tespit edilmiştir. Adalet, dostluk gibi bazı değerlere kazanımlarında hiç yer vermediği görülmüştür.

Topal (2019), “Değerler Eğitimi ve On Kök Değer”, isimli araştırmasında MEB tarafından tespit edilen on kök değer, değerler eğitimi açısından genel bir değerlendirilmesini sağlamayı amaçlamıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda yarı yapılandırılmış 4'lü likert ölçek şeklinde hazırlanan bir anket hazırlanmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Trabzon ve Gümüşhane illerindeki farklı branşlardan 67 öğretmen üzerinde uygulanan bu çalışmada 2017 yılında uygulamaya konulan on kök değer, derslerde ne ölçüde öğrenilip öğrenilmediği konusunda öğretmen görüşlerini değerlendirmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenler; vatanseverlik, sevgi, saygı, dostluk, yardımseverlik ve adalet değerlerinin öğrencilere yeterli seviyede öğretildiği, diğer değerlerin öğretilmesinde yeterli düzeye ulaşamadığı doğrultusunda görüş belirtmişlerdir.

Ünlü (2019), “İlkokul Öğrencilerin Değer Yönelimlerinin Ahlaki İkilem Hikâyeleriyle İncelenmesi: Sorumluluk Değeri Örneği” isimli bir çalışma yapmıştır. Araştırmasını, Gümüşhane ili Kelkit ilçesinde öğrenim gören 100 öğrenci ile sorumluluk değeri üzerine bir araştırma yapmış, beş ikilem hikâyesi kullanmıştır; araştırmanın sonucunda çevrenin ve anne faktörünün çocukları değer eğitimi açısından etkiledikleri sonucuna ulaşmıştır.

Türkben (2019), “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi” isimli araştırmasında 2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanmış Türkçe ders kitapları, değerler iletimi açısından incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre metinlerin değerleri iletmekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Ders kitaplarındaki metinlerde en fazla sevgi, saygı, yardımlaşma, duyarlılık, çalışkanlık, dayanışma değerleri yer alırken; en az iletilen değerlerin ise tasarruf, eşitlik, adalet olduğu tespit edilmiştir.

Baki (2019), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi” isimli araştırmasında 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yaşayan ve evrensel değer aktarımının incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen metinlerdeki değerlerin tespit edilmesinde UNESCO Değer Listesi, Yaşayan Değerler Listesi ve Rokeach’ın Değer Sınıflandırması kullanılmıştır. Veriler betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Araştırma sonucunda ortaokul Türkçe ders kitaplarında en çok kullanılan değerlerin; estetik, sevgi, nezaket, çalışkanlık; en az kullanılan değerlerin ise barış, sadelik, alçakgönüllülük, hoşgörü olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki temalar ve değerlerin tam olarak örtüşmediği, bazı değerlere hiç yer verilmediği bulunmuştur.

Yaşaroğlu (2018), “Öğretim Programlarında Değerler: Hayat Bilgisi Dersi Örneği” isimli çalışmasında, değerler eğitimi açısından hayat bilgisi dersi öğretim programı ele alınmıştır. 1926’den günümüze kadar hayat bilgisi derslerine ait programlarda değer ifadelerinin ne ölçüde yer aldığını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tüm programlara Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı web sitesinden ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara bakıldığında; 2015, 2017, 2018 programlarında değerlere daha çok yer verildiği saptanmıştır.

Şahin ve Başgül (2018), “Ortaokul Matematik Ders Kitaplarında Sosyal Değerler” isimli bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan durum çalışması kullanılmıştır. Bu çalışmanın veri toplama sürecinde nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Bu bağlamda bu çalışmada veri toplama sürecinde Milli Eğitim Bakanlığının öğretmenlere elektronik doküman sağlayan “www.eba.gov.tr” sitesinde yer verilen matematik ders kitapları incelenmiştir. Ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin analiz edilmesinde nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Ders kitapları genel olarak değerlendirildiğinde ders kitaplarında en fazla sorumluluk değerine yer verilirken, en az hoşgörü değerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Öner ve Fidan (2018), “Değerler Eğitime Yönelik Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi” adlı araştırmalarında değerler eğitimi açısından yapılan yüksek lisans tezleri araştırmaların analizini yapmışlardır. Doküman analizi ile veriler toplanmış, içerik analizi ile de çözümlenmiştir. Araştırmada, doktora tezlerinin yüksek lisans tezlerine oranla oldukça az olduğu, çalışmaların büyük bölümünün nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapıldığı saptanmıştır. Ayrıca, tezlerde veri toplama aracı olarak, en fazla doküman analizinin kullanıldığı ve örneklem-çalışma grubu olarak en fazla araştırmanın öğrenci, öğretmen ve yazılı kaynaklar kullanılarak yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Kayabaşı ve Avcı (2018), “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Amaçlarındaki Değerlerin İçerik Analizi (1936-2018)” isimli çalışmalarında bugüne kadar ki Hayat Bilgisi öğretim programlarının değerler eğitimi açısından analizini yapmışlardır. Yapılan bu araştırmada, veriler toplanırken doküman incelemesi kullanılmıştır. Veri analizinde ise içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, değerlerin en iyi verildiği programların 2015-2018 programları olduğu belirtilmiştir.

Gözel (2018), “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde hayat bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan değerler eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenleri tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Veriler doküman inceleme ve görüşme tekniği ile toplanmıştır. 2017-2018 Hayat Bilgisi Dersi Programlarında yer alan ve kazandırılması hedeflenen değerlere ilişkin programların ve ders kitaplarının birebir örtüşmediği; programlarda yer alan kazanımlar, ünite isimleri ve ders süreleri açısından 1.sınıf ders programı dışında büyük farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Özkan ve Öztürk (2018), “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi” isimli makalelerinde hayat bilgisi kitaplarının metin ve resimlerini değerler açısından analiz etmişlerdir. 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabını analitik araştırma deseni ve doküman analiz yöntemiyle incelemişlerdir. MEB tarafından belirlenen 20 değer in ders kitaplarındaki durumu oluşturulan form ile analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, incelenen ders kitabında en çok yer alan değer in sevgi ve en az yer alan değer in ise misafirperverlik olduğu görülmüştür.

Ecerkale ve Bayrak (2018), “Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi” isimli bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı’ nın hazırladığı 7. sınıf Türkçe kitabındaki altı tema içerisinde bulunan on sekiz metin incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde metinlerde yer alan değerler ve yer almayan değerler belirlenmiştir. İncelemenin sonucunda; Milli Eğitim Bakanlığı’ nın hazırladığı 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda alçakgönüllülük,

azim, barış, başarı, bilimsellik, birlik-beraberlik, cesaret, çalışkanlık, dostluk, duyarlık, dürüstlük, estetik, eşitlik, fedakârlık, güler yüz-tatlı dil, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, nezaket, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik değerleri tespit edilmiştir. Adalet değeri ise tespit edilememiştir. Metinlerde en çok işlenen değer estetik değeri olarak tespit edilmiştir.

Sağlam, Çalışkan ve Kapkın (2018), “Türkiye’de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi” başlıklı araştırmalarında lisansüstü çalışmaları incelemişlerdir. Araştırma kapsamında, YÖK Ulusal Tez sisteminde kayıtlı olan tüm tezler incelenmiştir. Araştırmalarında, Lisansüstü çalışmaların son derece sınırlı olduğu ve değerlerin daha çok edebi eserler üzerinden analiz edilerek araştırmalar yapıldığı belirtilmiştir.

Çağlayan (2018), “Değerler Eğitimi Ve Uygulamalarına Yönelik Veli Ve Öğretmen Tutumlarının Değerlendirilmesi: Bingöl Örneği” adlı yüksek lisans tezinde öğretmen ve velilerin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek adına bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada nicel yöntem kullanılmıştır. Araştırma örneklemini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Bingöl merkez ilçede bulunan 17 ilköğretimde görev yapan sınıf öğretmenleri ve bu okulların üçüncü sınıflarında okuyan öğrenci velilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda değerler eğitimin okullarda verilmesi gerektiği, ailenin ve çevrenin önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır.

Demir (2018), “Değer Öğretimi Yaklaşımlarına Göre Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi” isimi doktora tezinde Batman ili merkez ilçesinde bulunan bir ilkokulun 2. Sınıf öğrencileriyle çalışmıştır. Bu araştırmanın amacı ilkokul ikinci sınıf Hayat Bilgisi Dersinde sorumluluk değerini kazandırmada değer öğretimi yaklaşımlarının nasıl bir değişim gösterdiğini ortaya koymaktır. Veri toplama araçları olarak; çalışma yaprakları, açık uçlu anket, görüşme formu, sorumluluk kazanım testi ve öğrenci gözlem formu kullanılmıştır Öğrencilerin değerlerin doğrudan öğretimiyle sorumluluk kazandıkları, olumlu yönde değişim gösterdikleri saptanmıştır.

Saidah (2018), “Exploring Textbooks: Integrating Character Values a Content Analysis” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma, Endonezya ders kitaplarında değer öğretimi için kullanılan yöntemleri açıklamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada veri kaynaklarını üç Endonezya kitabı oluşturmuştur. Çalışmada içerik analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda kullanılan değer öğretim yöntemlerin geleneksel yöntem ve çağdaş yöntemler olduğu saptanmıştır. En çok kullanılan geleneksel yöntemin ise değerleri telkin etme yöntemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aburezeq (2018), “Values Included in English Language Textbooks of Basic Primary Education in Palestine” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma Filistin'deki İngilizce ders kitaplarında yer alan değerleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Sekiz ders kitabı betimsel analiz ile incelenmiştir. Araştırmada 1. ve 2. sınıf İngilizce kitapları için çevre ile ilişkili değerlerin, 3. ve 4.sınıf İngilizce kitapları için kişisel değerlerin ön planda olduğu tespit edilmiştir.

Kokom ve Didin (2018), “The Influence of Living Values Education Based Civic Education Textbook on Students Character Formation” isimli araştırmasında ortaokul öğrencilerinin karakterlerinin gelişimini teşvik etmek için yaşayan değerler eğitimine dayalı yurttaşlık eğitimi ders kitabını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya yurttaşlık eğitimi öğretmenleri ve Bandung, Batı Java ve Endonezya'daki ortaokul öğrencileri katılmışlardır. Veriler; gözlem, görüşme, odak grup tartışması ve tutum ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın sonunda yurttaşlık eğitimi ders kitabı kullanımının, ortaokul öğrencilerinin karakterlerinin gelişimini önemli ölçüde etkilediği saptanmıştır.

Tan, Naidu ve Jamil (2018), “Moral Values And Good Citizens in a Multi-Ethnic Society: A Content Analysis of Moral Education Textbooks in Malaysia” isimli araştırmalarında Malezya ahlak eğitimi ders kitaplarında aktarılan değerleri incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmadaki bulgular, en önemli değer "sorumluluk" olduğunu göstermiştir. Diğer önemli değerlerin ise yardımseverlik, saygı ve çalışkanlık olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki sorumluluk değeri, öz disiplin duygusu olarak tanımlanmıştır.

Özkan (2017), “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görselleri değerler açısından incelemiş, bu araştırmayı nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yoluyla ve betimsel analiz kullanarak yapmıştır. Bu çalışmada, 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görselleri; değer açısından incelemek, değerlerin kitapta yer alan kullanım sıklığını tespit etmek ve değerler açısından daha işlevsel kitapların hazırlanmasına katkıda bulunabilmek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda; sevgi, hoşgörü, saygı, sorumluluk, çalışkanlık değeri hayat bilgisi ders kitabında en sık rastlanan değerler olmuştur. Sabır, bilimsellik, doğa sevgisi, estetik, misafirperverlik değeri az rastlanan değerlerdir.

Öztürk (2017), “İlköğretim Düzeyindeki Kitaplarda Yer Alan Metinlerin Değer Öğretimi Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada, ders kitaplarında var olan değeri belirlemek ve değer öğretimi açısından incelemek için nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Araştırmada 2015-2016 eğitim öğretim yılında okutulan 1. Sınıf Hayat Bilgisi, 2. Sınıf Hayat Bilgisi, 3. Sınıf Hayat Bilgisi kitabı ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla aynı zamanda ilköğretim seviyesine uygun 60 hikâye ve masal incelemeye alınmıştır. Çalışma sonucunda ilköğretim düzeyindeki kitaplarda yer alan metinlerin değer öğretimi yaklaşımlarından hangisi ile ifade edildiğini belirlemek için araştırmacı tarafından betimsel analiz yöntemi kullanılarak bulgular elde edilmiştir. İlköğretim ders kitaplarında sorumluluk, saygı ve vatanseverlik değeri; hikâye ve masallarda ise dürüstlük ve yardımseverlik değerlerine daha fazla yer verilmiştir. İlköğretim düzeyindeki tüm kitaplarda değerlerin değer telkin etme/aşılama yaklaşımıyla işlendiği bulgularına ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Yılmaz (2017), “Sınıf ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenleri ile okul öncesi öğretmenlerinin değer öğretimi hakkındaki görüşlerini belirlemeye çalışmaktır. Araştırmanın evrenini Bartın il merkezinde görev yapan 260 sınıf ve okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada tarama

modeli kullanılmıştır. Değer öğretiminde kullanılan etkinlikler ve değer öğretimine ilişkin görüşler ölçeği ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin değer öğretimine yönelik görüşlerinin cinsiyete ve mesleki kıdeme göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Sınıf öğretmenleri ile okul öncesi öğretmenlerinin değer öğretimine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu, bu farklılığın sınıf öğretmenleri lehine olduğu belirlenmiştir.

Gündüz, Başpınar ve Büyükkarcı (2017), “2000-2015 Yılları Arasında Değer Eğitimi Üzerine Yapılan Doktora Tezlerinin İçerik Analizi” adlı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma, değer eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerine ait bir içerik analizidir. Bu amaçla 2000-2015 yılları arasında, YÖK tez sayfasından ulaşılabilen 54 doktora tezi incelenmiştir. İlgili tezleri değerlendirmek için araştırmacı tarafından geliştirilen yayın sınıflama formu geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda değer eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinde örneklem olarak daha çok ilköğretim öğrencilerinin alındığı, karma yöntemin daha çok kullanıldığı, veri toplama aracı olarak ölçek ve görüşme formunun çok kullanıldığı, konu olarak ise daha çok öğretim programındaki değerler ve doğrudan bir değer üzerine yapılan çalışmaların olduğu tespit edilmiştir.

Koh ve diğerleri (2017), “Creation, Implementation and Evaluation of a Values Based Training Program for Sport Coaches and Physical Education Teachers in Singapore” isimli bir araştırma yapmışlardır. Araştırma Singapur'daki spor koçları ve beden eğitimi öğretmenleri için değerlere dayalı bir eğitim programı oluşturmak, uygulamak ve değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. İki ila sekiz yıllık koçluk deneyimine sahip dört spor koçu ve iki ila dokuz yıllık öğretmenlik deneyimi olan dört beden eğitimi öğretmeni ile öğrenciler değerlerin öğretilmesine odaklanan üç kerelik 2 saatlik eğitime katılmıştır. Daha sonra katılımcılarla bireysel görüşmeler yapılmış ve beden eğitimi, spor yoluyla değerlerin öğretilmesinin faydalı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bayır, Köse ve Deveci (2016), “Sınıf Öğretmeni Adaylarına Göre İlkokullarda Değer Eğitimi” isimli bir araştırma yapmıştır. Araştırma bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 30 sınıf öğretmeni adayı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri öğretmen adaylarının Okul Deneyimi dersi kapsamında gözlem yaptıkları ilkokullarda değer eğitimine ilişkin yazdıkları anekdotlar ve odak grup görüşmesi yoluyla toplanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde tümevarım analizi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğretmen adayları ilkokullarda değer eğitimi sürecinde vatan sevgisi, duyarlılık, doğa sevgisi, sorumluluk, paylaşma, dürüstlük, saygı, yardımlaşma, dini değerler, hoşgörü ve temizlik değerlerinin vurgulandığını tespit etmişlerdir.

Meydan (2014), “Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme” adlı bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında, okullarda değerler eğitimi uygulamalarının gerekliliğini, değerler eğitimi yaklaşımlarının dayandıkları arka planı, değerler eğitiminin uygulama süreci ile değerler eğitiminin avantaj ve dezavantajlarını incelemiştir. Çalışmada doküman incelemesi yapılmış ve kullanılan yaklaşımların birbirinden farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşaroğlu'nun (2013), “Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Değerler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Hayat bilgisi programında yer alan kazanımların analizi yapılmıştır. Hayat Bilgisi 2. sınıflarda üç ünite, ünitelerde toplam olarak 94 kazanım yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda 33 kazanımı bulunan “Okul Heyecanım” ünitesinde 15 kazanımın; 37 kazanımı olan “Benim Eşsiz Yuvam” ünitesinde 9 ve “Dün, Bugün, Yarın” ünitesinde ise 24 kazanımdan 7 kazanımın değerler ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Kazanımlarda en fazla “sorumluluk” değerine en az ise “barış”, “şiddetsiz hayat” ve “ahlak” değerlerine yer verildiği belirlenmiştir.

Bağcı ve Elbir (2013), “Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi” isimli bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların analizini yaparak,

bu alanda üzerinde araştırma yapılabilecek konuların var olup olmadığını tespit etmişlerdir. Çalışmada meta analiz yöntemi kullanılmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezinden tezlere ulaşılmıştır. Sonuç olarak, tezlerin genelinde araştırmacılar Türkiye’de değerler eğitiminin yeteri kadar özümsemediğini belirtmişler ve değerler eğitimi alanında bulunan bu boşluğun bir an önce doldurulması konusunda aynı görüşü paylaşmışlardır. Ayrıca öğretmen adaylarının ve şu an görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitiminin öğretimi sırasında kullanabilecekleri çağdaş yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Thornberg (2013), “Teachers Views On Values Education: A Qualitative Study in Sweden and Turkey” isimli araştırmasında İsveçli ve Türk öğretmenlerin değerler eğitimine bakış açılarını incelemiştir. Araştırmanın katılımcılarını 52 ilköğretim öğretmeni (27 kadın ve 25 erkek) oluşturmuş. Hem İsveç hem de Türk mülakat verilerinde, öğretmenler öğrencilerinin öğrenmesi için önemli gördükleri değerleri bildirdiklerinde, çoğunlukla ilişkisel değerleri, yani başkalarına nasıl davranılacağına ilişkin değerleri, örneğin başkalarına saygı göstermeyi, başkalarına karşı nazik ve nazik olmak, empati yapmak, hoşgörülü olmak, başkalarına yardım etmek, adil davranmak gibi değerler olduğu tespit edilmiştir.

Ersoy ve Şahin (2012), “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” isimli bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki değerler eğitimine yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelemektir. Doküman inceleme yöntemiyle yürütülen bu çalışmanın evrenini, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığından onay alan 5 adet Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı ve 3 adet Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı oluşturmaktadır. İnceleme sonucunda ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler eğitimine yönelik etkinliklerde telkin yaklaşımı ve değer analizine yer verildiği, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yoluyla öğrenme ve değer açıklama yaklaşımına ise yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Thornberg (2008), “The Lack Of Professional Knowledge in Values Education” adlı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin değer eğitimi uygulamalarına ilişkin algılarını araştırmaktır. 13 öğretmenle yapılan nitel görüşmeler karşılaştırmalı bir analizle yapılmıştır. Öğrencilerin okuldaki günlük davranışlarına odaklanarak değerler eğitiminin günlük okul yaşamına gömüldüğü ve kısmen veya çoğunlukla bilinçsizce gerçekleştirildiği saptanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerde, değerler eğitimi alanında mesleki bilgi eksiklikleri olduğu görülmüştür.

İşcan ve Demir (2007), “Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi” isimli araştırmayı yapmışlardır. 1, 2 ve 3. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programı ile öğrenci ders ve çalışma kitaplarındaki değerlerin neler olduğunu, bu değerlerin nasıl kazandırıldığını ve değerlendirildiğini belirlemek amacıyla bu araştırmayı yapmışlardır. Bu araştırmada, MEB tarafından geliştirilen hayat bilgisi dersi öğretim programı ile öğrenci ders ve çalışma kitapları, veri kaynağı olarak kullanılmıştır, araştırmada veriler doküman incelemesi yoluyla analiz edilmiştir. Araştırma sonunda hayat bilgisi dersi öğretim programında değerlerin, nasıl öğretileceği ve nasıl değerlendirileceğine ilişkin uygun çalışmaların olmadığı görülmüştür. Ders kitaplarının içeriğinin, değerlerin kazandırılmasında yetersiz kaldığı bulunmuştur. Ayrıca, değerlerin daha çok D/Y, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı ve açık uçlu soruların yer aldığı geleneksel ölçme araçlarıyla değerlendirildiği saptanmıştır.

İşcan (2007), doktora tezinde ilköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiğini araştırmıştır. Bu araştırmanın amacı “evrensellik” ve “iyilikseverlik” değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin akademik başarılarına, bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini saptamaktır. Araştırma Ankara ilinde bir devlet okulunda gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada, Nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda, değerlerin ve öğrencilerin akademik başarılarının pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Bishop (2007), “Mathematics Teaching and Values Education an Intersection in Need of Research” isimli çalışmasında matematik eğitimi dersinde değerlerin öğretilmesi ile ilgili konuyu araştırmıştır. Duyuşsal alanda hem genel olarak hem de matematik ile ilgili değer öğretimi konusunda birçok araştırmanın yapıldığı ve değerler öğretiminin çoğunlukla örtük şeklide yapıldığı sonucuna ulaşmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, araştırma modeli, çalışma dokümanı, verilerin toplanması ve toplanan verilerin analiz süreci hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan değerlerin hangi değer öğretimi yaklaşımı ile ele alındığı tespit edilmiştir. Bu çalışma betimsel bir durum çalışmasıdır. Betimsel çalışmalar Kaptan'a (1998) göre olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların "ne" olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan çalışmalardır. Mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır. Bu çalışmada da ders kitaplarında yer alan değerlerin hangi değer öğretim yöntemine göre verildiği açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan bu çalışma ders kitaplarında yer alan değerlerin hangi değer öğretim yaklaşımlarına göre derinlemesine incelendiğinden bir durum çalışması özelliği gösterir ve durum çalışması tek bir durum veya olayın derinlemesine incelendiği, sistemli bir biçimde verilerin toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntemdir (Subaşı ve Okumuş, 2017). Yapılan bu çalışmada, öncelikle ilkokulun ilk üç sınıfında yer alan Hayat Bilgisi programı incelenmiş ve doğrudan verilecek değerler ile kazanım odaklı vurgulanan değerler tespit edilmiştir. Verilerin analizinde ise betimsel analiz yapılmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Birincil veri kaynaklarını ders kitapları ve ders öğretim programları oluşturmaktadır. Hayat Bilgisi ders kitaplarında değerlerin hangi değer öğretim yaklaşımları ile verildiğini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitapları analiz edilmiştir. Değer öğretim yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan değer öğretim yaklaşımları analiz formu kullanılmıştır (Ek-1).

Değer Öğretim Yaklaşımları Analiz Formu; ilgili literatür taraması sonrasında elde edilen bilgilere dayalı olarak geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu formun ilk geliştirilme sürecinde değer öğretim yaklaşımları ve ders kitaplarının özellikleri formda verilmeye çalışılmıştır. Hayat Bilgisi Ders Kitapları bu süreç içinde ön bir incelemeye tabi tutulmuş ve değer öğretim yaklaşımlarında hangi özellikleri taşıdığı ve görsellerin de nasıl bir değer aktarımı yaptığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Sonraki süreçte formda yer alması gereken temel nitelikler yazılmıştır. Ön çalışma sürecinde 7 alt bölüm 32 başlık altında tamamlanan form, alan uzmanı iki akademisyenin görüşleri sonrasında;

- Ders kitaplarının temel özellikleri
- Ders kitaplarında yer alan metinlerin özellikleri
- Ders kitaplarında yer alan değerler
- Ders kitaplarında değerlerin verildiği yöntemler
- Ders öğretim yöntemlerinin ders kitaplarında kullanım durumunu analiz eden beş ana başlık ile sınırlandırılmıştır.

3.3. Veri Kaynakları

Bu araştırmanın veri kaynağını MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2019-2020 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilen ilkokul 1, 2 ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Araştırmada İncelenen Ders Kitapları

Araştırmada İncelenen Ders Kitapları		
Kitabın Adı	Kitabın Yayınevi	Kitabın Yazarı
İlkokul Hayat Bilgisi 1.Sınıf Ders Kitabı	Ardıç Yayıncılık	Çiğdem ALEMDAR
İlkokul Hayat Bilgisi 2.Sınıf Ders Kitabı	Beşgen Yayıncılık	Yalçın ULUSOY
İlkokul Hayat Bilgisi 3.Sınıf Ders Kitabı	Evren Yayıncılık	Erol Ünal KARABIYIK

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Yapılan bu çalışmada, hayat bilgisi ders kitapları ile hayat bilgisi dersi öğretim programlarından, kazanımlarından hareketle en çok kullanılan, en az kullanılan ve hiç yer verilmeyen değerler tespit edilmiştir. Hayat Bilgisi kitaplarındaki üniteler, ön görülen değerler bakımından incelenmiştir. Çalışmaya konu olan ders kitaplarının içerisindeki metinler ve görseller değer öğretim yöntemleri için ayrı ayrı incelenmiş ve değerlendirme yapılmıştır.

Veriler nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırılmak istenen konu hakkında bilgi sağlayan materyaller dokümanlardır. Belgelerin başında kitaplar, makaleler, istatistikler, tezler, resimler gelir (Baloğlu, 2009). Nitel analizler sosyal olaylar ve olguların nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini anlamamızı sağlayan tekniklerdir. Nitel araştırmalarda amaç, değişkenleri derinlemesine incelemektir. Hayat Bilgisi ders kitapları ve öğretim programları

detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada toplanan verilerin analiz edilirken betimsel analiz yaklaşımı uygulanmıştır. Betimsel analizde toplanan verilerin betimlenmesi, yorumlanması ve neden sonuç ilişkileri içerisinde sonuçlara ulaşılması temel amaçtır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Dokümanların içerikleri yorumlanmıştır. Örnekler verilmiş ve incelemeler desteklenmiştir. Ders kitapları içeriğinde metinler bakımından, görsellerden açısından, değerler eğitimi konusunda incelenmiştir. Ünitelerdeki metin ve görseller ele alınarak değerlerin nasıl verildiği araştırmayı oluşturmuştur. Bu araştırmada ilkokul 1, 2 ve 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki metinler ve görseller inceleneceğinden doküman inceleme tekniği uygundur. Araştırmacı tarafından oluşturulan analiz formu ile veriler toplanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan doküman analizinin aşamaları aşağıda verilmiştir:

- Analiz için çerçeve oluşturulması: Veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuş, kavramsal çerçeve ve yapılan diğer araştırmalara dikkate alınarak verilerin hangi başlıklar altında toplanacağına karar verilmiştir.
- Verilerin analizi ve sunulması: Veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir. Veriler oluşturulan başlıklar altında sunulmuştur.
- Bulgular ve yorumlanması: Bulgular tespit edilmiş, karşılaştırmalar yapılmış ve bulgular açıklanıp, yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen metinler ve görsellerde değerler tespit edilmiş, değerler gruplandırılmıştır. Ünitelere göre ön görülen değerler sınıflandırılmıştır. İncelemeye alınan metinler ve görseller doküman inceleme yöntemiyle incelenmiş, betimsel analiz ile yorumlanmıştır. Araştırmacı tarafından elde edilen veriler, alan uzmanı akademisyen ve bir sınıf öğretmenin görüşlerine başvurularak güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Her sınıf düzeyinde metinler ve görsellere ilişkin yorumlar diğer iki bağımsız değerlendirmeciye sunulmuş onlardan alınan dönütler sonrasında yapılan eşleştirmeler uyum yüzdeleri ile de hesaplanmıştır. Çünkü Miles ve Huberman (1994), betimsel ve içerik analizlerin kullanıldığı araştırmalarda farklı araştırmacılarla kodlanıp kodlamalar arasındaki uyum güvenirliğine bakılması ve bu yüzdenin %70 ve üzerinde olması

gerektiğini ifade etmiştir (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 20). Bunun için kullanılan formül şu şekildedir. $P = \frac{Na}{Na+Nd} \times 100$. Bu formülde P, Uyuşum yüzdesi; Na, Uyuşum miktarı; Nd, Uyuşmazlık miktarıdır. Yapılan bu çalışmada belirlenen uyuşum yüzdesi ise %92 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın verileri kategorize edilerek bulgular tespit edilmiştir. Bulgular tablolarda yüzdeler şeklinde verilmiş, sonrasında yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde İlkokul 1, 2 ve 3. sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki ünitelerde tespit edilen değerler, değerlerin nasıl verildiği ve diğer alt problemler ile ilgili bulgular yer almaktadır. Değerler tespit edilmiş, metin ve görseller incelenmiş, değerlerin verilme durumu dikkate alınmıştır. Karşılaştırma yapılarak bulguların açıklanması ve yorumlanması yapılmıştır.

4.1. Ders Kitapları İçerisinde Yer Alan Değerler

4.1.1. İlkokul 1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı

Tablo 9. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı

İncelenen Ders Kitabına İlişkin Temel Özellikler
Ders Kitabının Adı: İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ DERS KİTABI
Sınıf Seviyesi: 1.SINIF
Sayfa Sayısı: 208
Yazarlar: ÇİĞDEM ALEMDAR
Basım Yeri ve Yılı: ANKARA, 2019
b) Ders Kitabında Bulunan Metin Özellikleri
Bilgi Verici Metinler: 46
Hikâye Edici Metinler: 4
Bilgi verici ve Hikâye Edici Metin: 3

4.1.2. İlkokul 1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı İçerisinde Yer Alan Değerler

İlkokul 1.sınıf HBDK'deki metinler incelenerek değerler ile ilgili frekanslar ve yüzdelik oranlar Tablo 10' da gösterilmiştir.

Tablo 10.1.Sınıf HBDK Değerler

1.Sınıf HBDK Değerler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Adalet	1	0,6
Aile Birliğine Önem Verme	4	2,41
Alçakgönüllülük	0	0
Bağımsız ve Özgür Düşünebilme	1	0,6
Cesaret, Liderlik	0	0
Çalışkanlık	3	1,81
Dostluk	4	2,41
Dürüstlük	3	1,81
Empati	4	2,41
Estetik Duyguların Geliştirilmesi	1	0,6
Fedakârlık	3	1,81
Hoşgörü- Duyarlılık	4	2,41
İyilik Yapma	2	1,2
İyimserlik	2	1,2
Kültürel Mirasa Sahip Çıkma	2	1,2
Misafirperverlik	2	1,2
Nazik Olmak	8	4,82
Özdenetim	4	2,41
Özgüven	2	1,2
Paylaşımçı Olma	7	4,22
Sabır	0	0
Saygı	15	9,04
Selamlaşma	5	3,01
Sevgi	8	4,82
Sorumluluk	43	25,9

Şefkat-Merhamet	3	1,81
Temizlik	18	10,84
Vatanseverlik	3	1,81
Yardımlaşma, Dayanışma	7	4,22
Yardımseverlik	7	4,22
Toplam	166	100

Tablo 10’da ilkokul 1. sınıf HBDK’de en çok yer verilen değer sorumluluk olduğu görülmektedir. Sorumluluk değeri ders kitabı içerisinde 43 defa görülmektedir kitapta yer verilme oranı %25,90’dır. Ders kitabında sorumluluk değerinden sonra en çok yer verilen değerler sırasıyla temizlik, saygı, sevgi ve nazik olmaktır. Temizlik değerine 18 defa yer verilirken kitapta yer verilme oranı %10,84’tür. Saygı değerine 15 defa (%9,04), sevgi ve nazik olma değerine ise 8 defa (%4,82) yer verilmiştir. Ders kitabında az yer verilen değerler ise bağımsız ve özgür düşünebilme, estetik duyguların geliştirilmesidir (f=1,yüzde=0,60). Ders kitabında yer verilmeyen değerler ise alçakgönüllülük, cesaret ve sabırdır.

4.1.3. İlkokul 1.Sınıf HBDK’de En Çok Yer Verilen Değerler

4.1.3.1. Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekler

“Bayrak törenlerinde uymamız gereken kurallar vardır. Bayrak töreninde, iki elimiz yanda olacak şekilde ve hareket etmeden durmalıyız. İstiklâl Marş’ımızı öğretmenimize uyararak hep bir ağızdan, coşkuyla söylemeliyiz”(sf.23). Ders kitabında yer alan bu ifade uyulması gereken kurallar ve sorumluluklardan bahsedilmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 1).

Görsel 1. Sorumluluk Değeri 1

“Işıkları gereksiz yere yakmamalıyız. İşimiz bittikten sonra ışıkları kapatmalıyız”(sf.65). Ders kitabında yer alan bu ifadede öğrencilerden sorumluluklarını yerine getirmeleri istenmiştir. Değer doğrudan verilmiştir(Görsel 2).

Görsel 2. Sorumluluk Değeri 2

“Selma, buzdolabından aldığı sütü, yıkanmış armudu beslenme çantasına koydu. Annesinin onun için hazırladığı sandviçi, bir avuç kuru yemişi, çatalı, kâğıt peçeteyi ve ıslak mendili de çantasına koyarak beslenme çantasını hazırladı” (sf.95). Selma’nın sorumluluklarının farkında olduğunu ve sorumluluğunu yerine getirdiği anlatılmıştır. Parça sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeye yöneliktir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 3).

Görsel 3. Sorumluluk Değeri 3

4.1.3.2. Temizlik Değerine İlişkin Örnekler

“Tuvalete girmeden önce ve tuvaletten çıktıktan sonra ellerimizi sabunla yıkamalıyız” (sf.28). Değeri ifade eden yüklemelerde zorunluluk ifadelerine yer verilmektedir. Ders kitabında yer alan bu ifadede öğrencilerden temiz olmaları ve temizlik kurallarına uymaları istenmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 4).

Görsel 4. Temizlik Değeri 1

“Yemeğimizi yerken dikkatli olmalıyız. Üstümüze ve masaya dökmemeye özen göstermeliyiz” (sf. 98). Temizlik değeri açıkça belirtilmiş ve değer doğrudan verilmiştir (Görsel 5).

Görsel 5. Temizlik Değeri 2

“Doğanın korunması ve temiz bir çevre için çöplerimizi çöp kutusuna atmamız. Yerlere çöp atanları uyarmamız. Elektrik ve suyu tasarruflu kullanmamız. Plastik kaplar yerine doğaya zarar vermeyen cam kapları tercih etmeliyiz. Alışverişlerimizde geri dönüşüme uygun ürünler satın almamız” (sf. 180). Değer açık bir dille ifade edilmiştir. Parça temiz, doğayı koruyan, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeye yöneliktir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 6).

Görsel 6. Temizlik Değeri 3

4.1.3.3. Sevgi Değerine İlişkin Örnekler

“Aile bireyleri birbirlerini sever ve birbirlerinin haklarına saygı duyarlar. Ayrıca birbirlerini sık sık ziyaret ederler. Ailede, zor durumda olana yardım edilir, şefkat gösterilir. Aile bireyleri birbirlerine bağlıdır” (Sayfa 57). Sevgi değeri ile diğer değerler açık bir dille ifade edilmiştir. Ders kitabında yer alan bu ifadede öğrencilerin sevgi değeri anlamasına vurgu yapılmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 7).

Görsel 7. Sevgi Değeri 1

“Ülkemizin adı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'dir. Ülkemizin başkenti Ankara'dır. Bayrağımız beyaz ay ve yıldızlı al bayraktır. Ülkemizin millî marşı İstiklâl Marşı'dır. Bayrağımız ve marşımız bağımsızlığımızın sembollerindedir. Ülkemizi sever, bayrağımıza ve İstiklâl Marşı' mıza saygı duyarız” (sf.146). Ders kitabında yer alan bu ifadede vatan sevgisi ön plana çıkarılmıştır. Vatanının, bayrağını seven bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 8).

Görsel 8. Sevgi Değeri 2

“Kurban etinin bir kısmı, kurban kesemeyenlerle paylaşılır, bir kısmı da pişirilip komşularla, akrabalarla birlikte bayram boyunca yenir. Eş, dost, akraba birbirini ziyaret eder. İhtiyaç sahiplerine yardım edilir, çocuklar sevindirilir” (sf.160). Bayram konusu üzerinden birçok değer bir arada verilmiş ve değerler doğrudan ifade edilmiştir (Görsel 9).

Görsel 9. Sevgi Değeri 3

4.1.3.4. Saygı Değerine İlişkin Örnekler

“Bizim sınıfımızda yirmi beş öğrenci vardır. Boyumuz, kilomuz, saç ve göz rengimiz gibi benzer özelliklerimiz vardır. Bunun yanı sıra her birimizin farklı özellikleri de vardır. Farklılıklara saygı duymalı ve farklılıkları olduğu gibi kabul etmeliyiz” (sf. 14). Değer açık bir dille ifade edilmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 10).

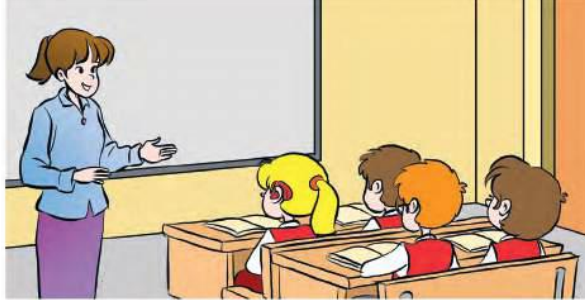
Görsel 10. Saygı Değeri 1

“Çocuklar, sınıfta düzenli ve sorunsuz bir ortamın oluşması için bazı kurallara uymamız gerekir. Bu kuralları birlikte belirleyelim. Önerileriniz nelerdir? Parmak kaldıranlara sırayla söz vereceğim.

Elif: Birbirimize nazik davranmayı unutmamalıyız. Birbirimize zarar vermemeliyiz.

Efe: *En önemlisi, söz alarak konuşmalıyız. Arkadaşlarımızın sözünü kesmemeliyiz”* (sf.35). Saygılı ve nazik olma değeri kurallar üzerinden doğrudan verilmiştir (Görsel 11).

Görsel 11. Saygı Değeri 2

“Arkadaşlar, ülkemize zorunlu veya gönüllü göç etmiş insanların yiyecekleri, kıyafetleri, yaşama alışkanlıkları bizimkilerden farklı olabilir. Onların, geldikleri yerlerin özelliklerine göre alışkanlıkları olduğunu unutmayalım. Farklılıklara saygı duyalım”(sf.150). Farklı birilerine saygı gösterilmesi gerektiği öğrencilere göç etmiş bireyler üzerinden verilmeye çalışılmıştır ve değer açık bir dille ifade edilmiş ve değer doğrudan verilmiştir.

4.1.3.5. Nazik Olma Değerine İlişkin Örnekler

“Okula geldiğimizde “merhaba, günaydın, iyi günler”, okuldan ayrılırken “hoşça kal, Allah’a ısmarladık, iyi akşamlar, güle güle” gibi nezaket sözcüklerini kullanmalıyız. Hoşumuza gitmeyen bir durum ile karşılaştığımızda tepkimizi “hayır, olmaz, kusura bakma” gibi ifadelerle nazikçe belirtmeliyiz” (sf.40). Değer doğrudan verilmiştir. Nezaket sözcüklerinin kullanılması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Görsel 12).

Görsel 12. Nazik Olma Değeri 1

“Arkadaşlar, aile bireylerimize istek ve ihtiyaçlarımızı bildirirken “lütfen, rica ederim, sakıncası yoksa teşekkür ederim” gibi nezaket ifadelerini kullanmalıyız. Evde, aile üyelerimizin odalarına girmeden önce kapılarını çalmalı, içeri girmek için izin istemeliyiz” (sf.63). Ders kitabında yer alan bu ifade nezaket sözcüklerinin kullanılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerden nazik olmaları istenmiştir. Değer açık bir dille ifade edilmiştir.

“Yemeğimizi oturarak yemeliyiz. Yemeğe başlamadan önce yemek duası etmeliyiz. Yemek yerken konuşmamalıyız. Yemeğimizi çiğnerken ağızımızı kapalı tutmalıyız” (sf.97). Nezaket kurallarına vurgu yapılmıştır. Öğrencilerden nazik olmaları istenmiştir (Görsel 13).

Görsel 13. Nazik Olma Değeri 2

4.1.3.6. Yardımlaşma ve Dayanışma Değerine İlişkin Örnekler

“Ailedeki işler, aile bireyleri arasında iş bölümüyle yapılır. Herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirir. Aile üyeleri birbirleriyle dayanışma içinde olur” (sf.57). Verilen ifade aile içi yardımlaşma ve dayanışmanın ne olduğu söylenmiş, değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 14).

Görsel 14. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 1

“Tunacığım, yardım etmemi ister misin? Çok iyi olur ablacığım, teşekkür ederim” (sf.63). Verilen diyalogda değer doğrudan verilmiştir (Görsel 15).

Görsel 15. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 2

“Arkadaşlar, Kurban Bayramı’nda da bayram öncesi alışverişe çıkılır. Bu bayramdaki en önemli alışveriş ise kurbanlık alışverişidir. Alınan kurban, uygun alanda kesilir. Kurban etinin bir kısmı, kurban kesemeyenlerle paylaşılır, bir kısmı da pişirilip komşularla, akrabalarla birlikte bayram boyunca yenir. Eş, dost, akraba birbirini ziyaret eder. İhtiyaç sahiplerine yardım edilir, çocuklar sevindirilir. Kurban Bayramı, dört gün sürer” (sf.160). Ders kitabında yer alan bu ifadede bayramların yardımlaşma ve dayanışma olmak üzere birçok değeri ifade ettiği anlatılmıştır. Değerler doğrudan verilmiştir (Görsel 16).

Görsel 16. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 3

4.1.4. İlkokul 1. Sınıf HBDK’de En Az Yer Verilen Değerler

4.1.4.1. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri

“Arkadaşlar, haksızlığa uğradığımızı düşündüğümüzde, istemediğimiz bir şeyi yapmaya zorlandığımızda, kesin bir şekilde karşı çıkmalı ve durumu, güvendiğimiz yetişkinlere söylemeliyiz” (sf.125). Hayır demeyi öğrenmek gerektiğini ve her istenilenin yapılma zorunluluğu olmadığı vurgulanmıştır. Değer doğrudan verilmiştir.

4.1.4.2. Estetik Duyguların Geliştirilmesi Değeri

“ Siz de bir büyüğünüzden yardım alarak kendinize sandviç hazırlayabilirsiniz.

- Öncelikle marulları yıkayınız.
- Dilimlenmiş peynirlerden üç dilim alınız.
- Ekmeğin arasını açınız.
- Ekmeğin içine önce marulu daha sonra dilimlenmiş peynirleri koyunuz.
- *Afiyet olsun” (sf.96). Yiyecek bir şeyler hazırlarken dahi bir estetik, güzellik olması gerektiği anlatılmıştır.*

4.1.5. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı

Tablo 11.İlkokul 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı

İncelenen Ders Kitabına İlişkin Temel Özellikler
Ders Kitabının Adı: İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ DERS KİTABI
Sınıf Seviyesi: 2.SINIF
Sayfa Sayısı: 227
Yazarlar: Yalçın ULUSOY
Basım Yeri ve Yılı: ANKARA, 2019
b) Ders Kitabında Bulunan Metin Özellikleri
Bilgi Verici Metinler: 32
Hikâye Edici Metinler: 6
Bilgi Verici Metin ve Hikâye Edici Metinler: 8

4.1.6. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı İçerisinde Yer Alan Değerler

İlkokul 2. sınıf HBDK'deki metinler incelenerek değerler ile ilgili frekanslar ve yüzdelik oranlar Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. 2.Sınıf HBDK Değerler

2.Sınıf HBDK Değerler	Frekans(f)	Yüzde (%)
Adalet	2	1,28
Aile Birliğine Önem Verme	5	3,21
Alçakgönüllülük	1	0,64
Bağımsız ve Özgür Düşünebilme	1	0,64
Cesaret, Liderlik	2	1,28
Çalışkanlık	2	1,28
Dostluk	3	1,92
Dürüstlük	1	0,64
Empati	1	0,64
Estetik Duyguların Geliştirilmesi	0	0
Fedakârlık	2	1,28
Hoşgörü- Duyarlılık	4	2,56
İyilik Yapma	3	1,92
İyimserlik	0	0
Kültürel Mirasa Sahip Çıkma	4	2,56
Misafirperverlik	2	1,28
Nazik Olmak	6	3,85
Özdenetim	18	11,54
Özgüven	2	1,28
Paylaşımçı Olma	3	1,92
Sabır	1	0,64
Saygı	15	9,62
Selamlaşma	1	0,64
Sevgi	7	4,49
Sorumluluk	40	25,64
Şefkat-Merhamet	6	3,85
Temizlik	6	3,85
Vatanseverlik	4	2,56
Yardımlaşma, Dayanışma	12	7,69
Yardımseverlik	2	1,28
Toplam	156	100

Tablo 12’de ilkököl 2. sınıf HBDK’de en çok yer verilen değerin sorumluluk olduğu görölmektedir. Sorumluluk değeri ders kitabı içerisinde 40 defa görölmektedir kitapta yer verilme oranı %25,64’tür. Ders kitabında sorumluluk değeriinden sonra en çok yer verilen değerler sırasıyla özdenetim, saygı, yardımlaşma ve dayanışma değerleridir. Özdenetim değerine 18 defa yer verilirken kitapta yer verilme oranı %11,54’tür. Saygı değerine 15 defa (%9,62), yardımlaşma ve dayanışma ise 12 defa (%7,69) yer verilmiştir. Ders kitabında az yer verilen değerler ise dürüstlük, bağımsız ve özgür düşünebilme alçakgönüllülüktür (f=1,yüzde=0,64). Ders kitabında yer verilmeyen değerler ise estetik duyguların geliştirilmesi ve iyimserlik değerleridir.

4.1.7. İlkööl 2. Sınıf HBDK’de En Çok Yer Verilen Değerler

4.1.7.1. Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekler

“Söyle bakalım, çantamı nasıl hazırlayacaksın? Yarınki ders programıma göre gerekli araç gereçleri seçtim. Bunları yıpranmalarını için özenle, eksiksiz olarak çantama yerleştireceğim. Çantamı gereksiz ağırlaştırmamaya dikkat edeceğim” (sf.25). Ders kitabında yer alan bu ifade öğrencilerden sorumluluk davranışı kazanmalarını istenmiştir. Sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 17).

Görsel 17. Sorumluluk Değeri 4

“Okuldayken alışveriş yapmadan önce ihtiyaçlarınızı öncelik sırasına koymalısınız. Bu sıralamaya ve alışveriş için ayırdığınız para miktarına göre harcama yapmalısınız. Eğer bunu yapmazsanız gereksiz para harcayabilirsiniz. Bu durumda da öncelikli ihtiyaçlarınız için paranız kalmayabilir” (sf.57). Değer açık bir

dille ifade edilmiştir. Ders kitabında yer alan bu ifadede öncelikli ihtiyaçları belirleyip ona göre harcama yapılması gerektiğine vurgu yapılmış ve sorumluluk sahibi bireyin öncelikli ihtiyaçlarını bilen bireyler olması gerektiği anlatılmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 18).

Görsel 18. Sorumluluk Değeri 5

“Evimizin, okulumuzun bulunduğu mahallemizi komşularımızla paylaşıyoruz. Mahallemizdeki sokaklar, parklar, otobüs durakları komşularımızla ortak kullandığımız alanlardır. Ortak alanları temiz tutmak birbirimize karşı sorumluluğumuzdur. Ayrıca sağlığımızı korumamız için bir gerekliliktir” (sf.106). Ders kitabında yer alan bu ifadede öğrencilerden ortak kullanım alanlarını koruması ve temiz tutması gerektiği dile getirilmiştir. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 19).

Görsel 19. Sorumluluk Değeri 6

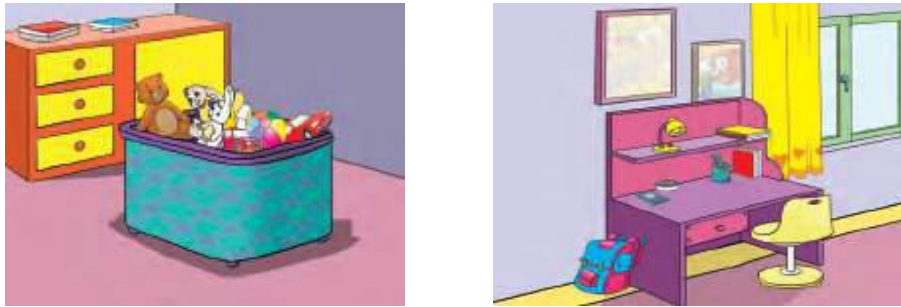
4.1.7.2. Özdenetim Değerine İlişkin Örnekler

“Büyüdükçe fiziksel özelliklerim değişirken becerilerim de gelişti. Küçükken yardım almadan yapamadığım birçok işi artık tek başıma yapabiliyorum” (sf.15). Büyüdükçe birçok işin bireyin kendi denetimine dâhil olduğu vurgulanmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 20).

Görsel 20. Özdenetim Değeri 1

“Odamın, kişisel eşyalarımın düzenini sağlamak evdeki sorumluluklarımdandır. Bu sorumluluklarımdan gerektirdiği görevleri eksiksiz yaparım. Oyun oynadıktan sonra oyuncaklarımı dolabıma ya da oyuncak kutuma koyarım. Ders çalıştıktan sonra masamı düzenli bir şekilde bırakır, hatta silerim. Kitaplarımı, çantama veya kitaplığıma kaldırırım” (sf.72). Birçok işin bireyin kendi denetimine dâhil olduğu, kendi sorumluluğunda olduğu vurgulanmıştır. Öğrencilerden bu davranışları sergilenmesi beklenmektedir. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 21).

Görsel 21. Özdenetim Değeri 2

“Unutmayın! Beslenmek, karın doyurmak ya da canınızın çektiği şeyleri yemek içmek değildir. Sağlıklı büyümek ve gelişmek için doğru beslenmelisiniz. Vücudunuzun gereksinimi olan besinleri yeterli miktarlarda ve uygun zamanlarda yemeli, içmelisiniz” (sf.99). Değer açık bir dille ifade edilmiştir.

4.1.7. 3. Saygı Değerine İlişkin Örnekler

“Bizlerden farklı özelliklere sahip arkadaşlarımız olabilir. Bu arkadaşlarımızı oldukları gibi kabul etmeliyiz. Bireysel farklılıklara saygılı olmalıyız” (sf.21). Verilen ifadede bireysel farklılıklara saygılı olunması gerektiği vurgulanmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 22).

Görsel 22. Saygı Değeri 3

“Bazı arkadaşlarımız daha çabuk, bazıları daha geç öğrenebilir. Bu da doğaldır. Dersleri geç öğrenen arkadaşlarımızın da farklı yetenekleri olabileceğini unutmamalıyız” (sf.22). Bizden farklı biri olduğunda ona saygı duymamız gerektiği üzerinde durulmuştur. Öğrencilerden bu davranışı göstermesi istenmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 23).

Görsel 23. Saygı Değeri 4

“Başkalarını da oldukları gibi kabul etmeliyiz. İnsanların farklılıklarıyla alay etmemeliyiz. Onları bakışlarımızla bile rahatsız etmekten kaçınmalıyız” (sf.24). Farklılıklara saygı duyulması gerektiği üzerinde durulmuştur. Öğrencilerden bu davranışı göstermesi istenmiştir. Değer doğrudan verilmiştir.

“Vatanını ve milletini sevenler, bayraklarını da severler ve ona saygı da gösterirler. Vatanımızın ve milletimizin sembollerinden biri de millî marşımızdır. Bizim millî marşımızın adı “İstiklâl Marşı”dır. Millî marşımıza duyduğumuz saygı, vatan ve millet sevgimizin bir göstergesidir” (sf.157). Verilen ifadede vatana, millete, bayrağa saygı gösterilmesi istenmiştir. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 24).

Görsel 24. Saygı Değeri 5

4.1.7.4. Yardımlaşma ve Dayanışma Değerine İlişkin Örnekler

“Ödevlerimle ilgili araştırmaları internette babamın yardımıyla yapabiliyorum. İnterneti tek başıma kullanabilmek istiyorum” (sf.17). Büyüklerden yardım istenebileceği konusuna vurgu yapılmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 25).

Görsel 25. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 4

“Grup çalışmalarımızı gözlemleyen öğretmenimiz şunları söyledi: “Diğer grupla da iş birliği yapabilirsiniz. Planladığınız çalışmalarını açıklayarak diğer gruptaki arkadaşlarınızın da görüşlerini alabilirsiniz.” Öğretmenimizin bu önerisi üzerine her grubun sözcüsü, grubunun çalışmaları hakkında bilgi verdi. Önerileri olan arkadaşlarımızı dinledik, gerçekten de güzel önerilerde bulundular.

Çalışmalarımızı yardımlaşarak gerçekleştirme önerisini uygulamaya karar verdik” (sf.41). Ders kitabında verilen ifadede yardımlaşma ve dayanışma değerine vurgu yapılmış ve öğrencilerden yardımlaşma davranışını gerçekleştirmesi istenmiştir. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 26).

Görsel 26. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 5

“Grup çalışmalarımızı iş birliği, yardımlaşma ve dayanışmayla gerçekleştirdik. Öğretmenimiz, bu çalışmalarımız için bize teşekkür etti. “Birbirinizle yardımlaşmanız çok hoş. Kendi beceri ve yeteneklerinizi arkadaşlarınızla paylaşmanız çok güzel. Sizleri kutluyorum.” dedi” (sf.42). Ders kitabında verilen ifadede yardımlaşma ve dayanışma güzel bir davranış olduğundan bahsedilmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 27).

Görsel 27. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 6

“Batu’nun ardından Ayşe söz aldı: “Benim annem de babam da çalışıyorlar. Annemin ev işleri için fazla zamanı kalmıyor. Bu nedenle hepimiz anneme ev işlerinde yardımcı oluyoruz.” dedi (sf.78). Verilen ifadede öğrencilerden ailelerine yardım etmeleri gerektiği anlatılmıştır. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 28).

Görsel 28. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 7

4.1.7.5. Sevgi Değerine İlişkin Örnekler

“Bazı ailelerde akrabalık ilişkileri çok önemlidir. Akrabaları bir arada tutan değerlere önem verilir. Sevgi, saygı, bağlılık, şefkat, vefa bu değerlerden bazılarıdır. Ailemizle olduğu gibi akrabalarımızla da güzel ilişkiler kurarız. İlişkilerimiz samimi ve içtendir. Akrabalarımıza sevgi ve saygı gösteririz” (sf.64). Aile birliğinin öneminden ve sevgi değerinden bahsedilmiştir. Değerler doğrudan verilmiştir (Görsel 29).

Görsel 29. Sevgi Değeri 4

“Hepimiz misafirlerimize çay ve kahve ikram ederiz. Dinî bayramlarda büyüklerimizi ziyaret edip ellerini öperiz” (sf.174). Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 30).

Görsel 30. Sevgi Değeri 5

“Hayvanların da doğanın bir parçası olduğunu unutmayınız. Hayvanları sevip koruyunuz. Sokakta yaşayan hayvanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olunuz. Olanığınız varsa evinizde hayvan besleyiniz. Bitki yetiştirerek, hayvan besleyerek doğayı sevmeyi, korumayı öğrenirsiniz” (sf.190). Doğa sevgisi ve hayvan sevgisi anlatılmıştır. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 31).

Görsel 31. Sevgi Değeri 6

4.1.7.6. Temizlik Değerine İlişkin Örnekler

“Ellerimiz, günlük yaşantımızda en sık kullandığımız organımızdır. Bu nedenle en çok kirlenen organımız da ellerimizdir. Ellerimizin temizliğini sağlayamazsak hastalıklardan korunamayız” (sf.91). Temizlik konusuna vurgu yapılmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 32).

Görsel 32. Temizlik Değeri 4

“Sağlıklı olmak, sağlığımızı korumak için kişisel temizliğimize dikkat ederiz. Ancak sadece vücudumuzun temiz olması yeterli değildir. Kullandığımız eşyaların, yaşadığımız çevrenin de temiz olması gerekir. Hem evdeki düzeni korumak hem de sağlıklı olmak için evimizi kirlenmemeye özen gösteririz. Evimizi temiz tutmak için gerekenleri yaparız. Odamızı ve evimizi, aile bireylerimizle birlikte temizleriz” (sf.105 Ders kitabında verilen ifadede kişisel temizlik, ev temizliğinden bahsetmiştir. Değer doğrudan, açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 33).

Görsel 33. Temizlik Değeri 5

“Çevremizi temiz tutmak ise hepimizin görevidir. Evimizin, okulumuzun bulunduğu mahallemizi komşularımızla paylaşıyoruz. Mahallemizdeki sokaklar, parklar, otobüs durakları komşularımızla ortak kullandığımız alanlardır. Ortak alanları temiz tutmak birbirimize karşı sorumluluğumuzdur. Ayrıca sağlığımızı korumamız için bir gerekliliktir”(sf.106). Temiz olma, temiz tutma hem sorumluluklardandır hem de sağlık için gereklidir ifadeleri anlatılmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 34).

Görsel 34. Temizlik Değeri 6

4.1.8. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de En Az Yer Verilen Değerler

4.1.8.1. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri

“Öğretmenimiz, şunları da söyledi: “Hepiniz sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılmalısınız. Görüşlerinizi söylemelisiniz. Eğer konuşmazsanız ne düşündüğünüzü bilemeyiz. Ancak bunu yaparken uygun iletişim dili kullanmalısınız. Farklı görüşlere, önerilere saygılı olmalısınız” (sf.28). Ders kitabında verilen ifade öğrencilerden karar alma sürecine katılıp, kendi duygu ve düşüncelerini, görüşlerini söylemesi istenmiştir. Bunu yaparken ise başkalarına saygılı olunması gerektiği ifade edilmiştir. Değer açık bir dille doğrudan ifade edilmiştir (Görsel 35).

Görsel 35. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri 1

4.1.8.2. Alçakgönüllülük Değeri

“Oyunu kazanmak kadar kaybetmenin de doğal olduğunu bilmeliyiz. Kazansak da kaybetsek de tüm oyuncuları tebrik etmeliyiz. Bizimle oynadıkları için onlara teşekkür etmeyi unutmamalıyız” (sf.52). Her oyunda kazanmak ya da kaybetmek vardır, her iki tarafa da teşekkür edilmeli ve tebrikler iletilmelidir, kitapta verilen bu ifade bu davranışın kazandırılması amaçlanmıştır. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 36).

Görsel 36. Alçakgönüllülük Değeri 1

4.1.8.3. İyilik Yapma Değeri

“Kurban Bayramı’nda maddi durumu iyi olanlar ibadet amacıyla koyun, keçi, deve veya sığır gibi hayvanlar keserler. Kesilen kurbanların etleri akrabalarla, komşularla ve ihtiyacı olanlarla paylaşılır. Yardım kurumlarına kurbanlıklar bağışlanır” (sf.171). İyilik yapma değeri, bayramlarla bağdaştırılmıştır. Değer doğrudan verilmiştir.

4.1.9. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı

Tablo 13.İlkokul 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı

İncelenen Ders Kitabına İlişkin Temel Özellikler
Ders Kitabının Adı: İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ DERS KİTABI
Sınıf Seviyesi: 3.SINIF
Sayfa Sayısı: 224
Yazarlar: Erol Ünal KARABIYIK
Basım Yeri ve Yılı: ANKARA, 2019
b) Ders Kitabında Bulunan Metin Özellikleri
Bilgi Verici Metinler: 51 (22' si Belirli Gün ve Haftalar ile ilgili)
Hikâye Edici Metinler: 10
Bilgi Verici ve Hikâye Edici Metinler: 6

4.1.10. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı İçerisinde Yer Alan Değerler

İlkokul 3. sınıf HBKD'deki metinler incelenerek değerler ile ilgili frekanslar ve yüzdeler oranlar Tablo 14'de gösterilmiştir.

Tablo 14.3.Sınıf HBKD Değerler

3.Sınıf HBKD Değerler	Frekans(f)	Yüzde (%)
Adalet	1	0,6
Aile Birliğine Önem Verme	2	1,19
Alçakgönüllülük	0	0
Bağımsız Ve Özgür Düşünebilme	2	1,19
Cesaret, Liderlik	6	3,57
Çalışkanlık	3	1,79
Dostluk	11	6,55
Dürüstlük	4	2,38
Empati	0	0
Estetik Duyguların Geliştirilmesi	0	0
Fedakârlık	2	1,19
Hoşgörü- Duyarlılık	3	1,79
İyilik Yapma	2	1,19

İyimserlik	0	0
Kültürel Mirasa Sahip Çıkma	3	1,79
Misafirperverlik	2	1,19
Nazik Olmak	2	1,19
Özdenetim	22	13,1
Özgüven	2	1,19
Paylaşımçı Olma	2	1,19
Sabır	0	0
Saygı	8	4,76
Selamlaşma	0	0
Sevgi	5	2,98
Sorumluluk	48	28,57
Şefkat-Merhamet	3	1,79
Temizlik	8	4,76
Vatanseverlik	6	3,57
Yardımlaşma, Dayanışma	18	10,71
Yardımseverlik	3	1,79
Toplam	168	100

Tablo 14’de ilkokul 3. sınıf HBDK’de en çok yer verilen değer sorumluluk olduğu görülmektedir. Sorumluluk değeri ders kitabı içerisinde 48 defa görülmektedir kitapta yer verilme oranı %28,57’dir. Ders kitabında sorumluluk değerinden sonra en çok yer verilen değerler sırasıyla özdenetim, yardımlaşma ve dayanışma ile dostluk değerleridir. Özdenetim değerine 22 defa yer edilirken kitapta yer verilme oranı %13,10’dur. Yardımlaşma ve dayanışma değerine 18 defa (%10,71), dostluk değerine ise 11 defa (%6,55) yer verilmiştir. Ders kitabında az yer verilen değerler ise özgüven, misafirperverlik, bağımsız ve özgür düşünebilme gibi değerlerdir (f=2,yüzde=1,19). Ders kitabında yer verilmeyen değerler ise estetik duyguların geliştirilmesi, iyimserlik, alçakgönüllülük değerleridir.

4.1.11. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de En Çok Yer Verilen Değerler

4.1.11.1. Sorumluluk Değerine İlişkin Örnekler

“Okulumuzda ve sınıfımızda, gereksiz yere lamba yakmamalıyız. Böylece elektriği boşa harcamamış oluruz” (sf.36). Uygulanması gereken kural olarak değer doğrudan verilmiştir (Görsel 37).

Görsel 37. Sorumluluk Değeri 7

“Aşırı kaynak kullanımını önlemek için okulumuzdaki panolara bilgilendirici yazılar yazabiliriz. Lavabo ve elektrik düğmelerinin üzerine, kaynakların tutumlu kullanılmasını sağlayacak dikkat çekici notlar yapıştırabiliriz. Kaynakların tasarruflu kullanımıyla ilgili şiir ve resim yarışmaları düzenleyebiliriz” (sf.37). Değer sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 38).

Görsel 38. Sorumluluk Değeri 8

“Vücut temizliğimizi yaparken, ellerimizi ve yüzümüzü yıkarken suyu boş yere akıtmamalıyız” (sf.64). Temizlik ve sorumluluk değeri kazandırılmak istenmiştir. Değer açık bir şekilde ifade edilmiştir (Görsel 39).

Görsel 39. Sorumluluk Değeri 9

4.1.11.2. Özdenetim Değerine İlişkin Örnekler

“Aylin eve gelince yemeğini yedi ve biraz dinlendi. Sonra kendisine bir çalışma planı yaptı. Yaptığı plana göre çalışmaya başladı. Ödevlerini bitirdi, derslerine hazırlandı. Ertesi günkü ders programına göre çantasını hazırladı” (sf.12). Aylin sorumluluklarının farkındaydı ve öğrencilerden de sorumluluklarının farkında olması istenmiştir. Değer açıkça anlatılmıştır (Görsel 40).

Görsel 40. Özdenetim Değeri 3

“Dişlerimizi fırçalarken suyu az kullanmalıyız. Bir bardağa su koyarak bu suyla dişlerimizi fırçalamalıyız” (sf.64). Özdenetim değeri bir örnekle ifade edilmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 41).

Görsel 41. Özdenetim Değeri 4

“Emir, okuldan gelince yemeğini yedi. Ödevleri çoktu. Daha önceden hazırladığı plana göre ders çalışmaya başladı. Ödevlerini bitirdi, okulda öğrendiklerini tekrarladı. Ertesi günkü ders programına göre çantasını hazırladı. Artık çok rahat ve huzurluydu. Kendine güveniyordu, derslerinde başarılı olacaktı” (sf.70). Emir sorumluluklarını yerine getirdiği için mutluydu. Model alınması gereken bir karakterle değer anlatılmıştır. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 42).

Görsel 42. Özdenetim Değeri 5

4.1.11.3. Yardımlaşma ve Dayanışma Değerine İlişkin Örnekler

“İnsanlar, her konuda birbirlerinin yardımına ihtiyaç duyabilirler. Başka okullarda, bizim yardımımıza ihtiyacı olan arkadaşlarımız olabilir. Bu arkadaşlarımıza elimizden gelen yardımı yapmalıyız. Böylece onların ihtiyaçlarını karşılamaya, daha iyi eğitim almalarına yardımcı olabiliriz” (sf.29). Yardımlaşma ve dayanışma değeri açıkça verilmiştir (Görsel 43).

Görsel 43. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 8

“Arkadaşlarımızın iyi ve kötü günlerinde yanlarında olmalıyız. Onlara yardım etmeliyiz. Yardımlaşma ve dayanışma, dostluk duygularımızı geliştirir, bireylerin mutlu olmalarını sağlar. Tek başımıza çözmekte zorlandığımız sorunlar,

yardımlaşma ve dayanışma ile daha çabuk çözülür” (sf.30). Yardımlaşmanın sıkıntılarını hafifleteceği söylenmiş ve değer açıkça belirtilmiştir (Görsel 44).

Görsel 44. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 9

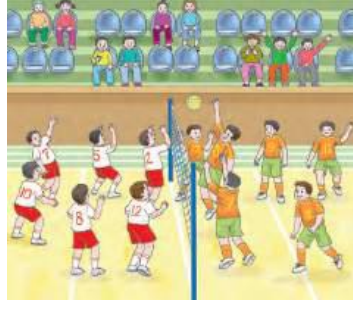
“Çocuklar, eğlenmek amacıyla oyun oynarlar. Oyun oynayıp eğlenirken aynı zamanda paylaşmayı, yardımlaşmayı, arkadaşlığı öğrenirler. Biz de bir zamanlar çocuktuk” (sf.50). Verilen ifadede oyun oynamanın birçok değer kazandırdığı söylenmiştir. Değerler doğrudan verilmiştir (Görsel 45).

Görsel 45. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 10

4.1.11.4. Dostluk Değerine İlişkin Örnekler

“Yağız’dan kendisine yardım etmesini istedi. Yağız, arkadaşının da daha sağlıklı ve başarılı olacağı için mutlu oldu. Ona yardım edeceğine söz verdi. Cem, arkadaşına güveniyordu, ona sarılarak teşekkür etti” (sf.15). Dostluk değerinin güven ile olacağına vurgu yapılmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 46).

Görsel 46. Dostluk Değeri 1

“Alper: *Gül, sen benim sırama geçebilirsin ya da istediğini ben alabilirim. Sen yorgun görünüyorsun, ayakta bekleme.*

Gül: *Teşekkür ederim Alper. Çok hâlsizim ve ayakta durmakta güçlük çekiyorum. Su alacağım. Bunun için Levent’e rica etmiştim ama kabul etmedi. Ben de çok üzüldüm.*

Alper: *Üzülme Gül. İhtiyacın olduğunda ben sana yardım ederim.*

Gül: *Alper, bu davranışın beni çok mutlu etti” (sf.17).* Dostluk değeri, verilen bu diyalogda açıkça ifade edilmiştir. Dostlukta, yardımlaşmanın olduğu üzerinde durulmuştur (Görsel 47).

Görsel 47. Dostluk Değeri 2

“Tolga, o gün çok üzgündü. Cenk, arkadaşına niçin üzgün olduğunu sordu, arkadaşının sorununu dinledi. Ablası, başka bir ildeki okulu kazanarak şehir dışına gittiği için Tolga üzgündü. Cenk, tatillerde ablasının gelebileceğini söyleyerek onu teselli etti. Tolga, sorununu arkadaşıyla paylaştığı için rahatlamıştı” (sf.30). Dostlukta paylaşmanın olduğu ifade edilmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 48).

Görsel 48. Dostluk Değeri 3

4.1.11.5. Saygı Değerine İlişkin Örnekler

“Selim: Çok güzel basketbol oynuyorsun Metin. Kutluyorum seni.

Metin: Teşekkür ederim. Sen de resimde çok başarılısın. Ben resimde başarılı değilim. Bu yönümü geliştirebilmek için resim kursuna gidiyorum” (sf.11). Birini tebrik ederek, saygı duygusunun geliştiği gösterilmiştir. Öğrencilerden bu davranışı kazanmaları istenmiştir.

“Ahmet Öğretmen, öğrencilerine gezide nereye gitmek istediklerini sordu. Öğrencilerin hepsi söz alıp konuştular. Hepsi, fikirlerini ve isteklerini nezaket kurallarına uyarak söylediler. Herkes, birbirinin fikrine saygı gösterdi. Öğretmen, bütün öğrencileri dinledi. Hep birlikte bir karar verdiler” (sf.33). Saygı değeri, birbirinin fikrine saygı duymak anlamında verilmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 49).

Görsel 49. Saygı Değeri 6

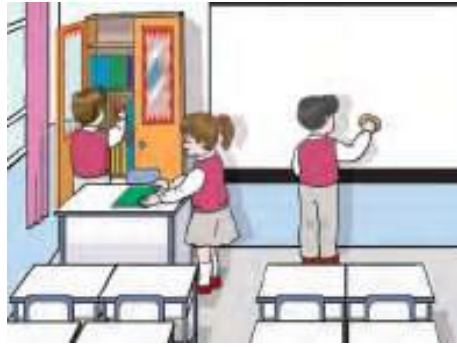
“Komşularla mutluluk, sevinç, sıkıntı ve keder paylaşılır. Birlikte oturup sohbet edilir. İlişkiler karşılıklı sevgi, saygı, yardımlaşma içerisinde sürdürülür” (sf.53). Saygı değeri, komşuluk ilişkilerinde ön plandadır. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 50).

Görsel 50. Saygı Değeri 7

4.1.11.6. Temizlik Değerine İlişkin Örnekler

“Sınıfımız, arkadaşlarımızla birlikte kullandığımız ortak kullanım alanlarından. Sınıfımızın temiz olması, hepimizin sağlığı için önemlidir. Sınıfımızı temiz tutmalıyız. Çöpleri, çöp kutusuna atmamız. Teneffüslerde sınıfımızı havalandırmamız” (sf.89). Temizlik değeri açık bir dille ifade edilmiştir. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 51).

Görsel 51. Temizlik Değeri 7

“Parklar ve bahçeler, ortak kullandığımız yerlerdir. Burada bulunan ağaç, çiçek, oyun araç gereçleri ve banklar da hepimizin ortak malıdır. Bunları özenli, dikkatli, zarar vermeden ve temiz kullanmak çevreyi korumak demektir. Başkalarının hakkına saygılı olmaktır” (sf.137). Çevreyi temiz bırakan bireyler, birçok değere sahip birey demektir sonucu çıkmıştır. Değer açık bir dille ifade edilmiştir (Görsel 52).

Görsel 52. Temizlik Değeri 8

“Atık maddeler geri dönüşüm kutularına atılıyor. Böylece hem doğal çevre korunuyor hem de israf önleniyor” (sf.169). Temizlik değerinin yanında sorumluluk değeri de ele alınmıştır (Görsel 53).

Görsel 53. Temizlik Değeri 9

4.1.12. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de En Az Yer Verilen Değerler

4.1.12.1. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri

“Okulda ve sınıfta, düşüncelerimizi demokratik yollarla belirtmeliyiz. Sınıfta alınan kararlara katılmamız. Herkesin fikrine saygı duymamız. İsteklerini söyleyen, kararlara katılan öğrenciler, sınıfın önemli bir parçası olduklarını hissederler. Bu şekilde yetişen öğrenciler, gelecekte kendisini ifade edebilen ve sosyal süreçlere katılan bireyler olurlar” (sf.33). Değer, görev ve sorumluluklarını bilen, adaletli, saygılı bireyler yetiştirmeyi amaçlanmıştır. Değer doğrudan verilmiştir (Görsel 54).

Görsel 54. Bağımsız ve Özgür Düşünebilme Değeri 2

4.1.13. Kitaplarda Kullanılan Görsellerin Değerleri Anlatma Durumu

İlkokul 1. sınıf HBDK’de örnekler şu şekildedir:

“Görsellerin hangisinde farklılıklara saygı vurgulanmıştır?” sorusu sorulmuş ve görsel 55’de (sf.16) saygı, yardımseverlik, iyilik yapma değerleri verilmiştir.

Görsel 55. Saygı Değeri 8

“Bayrak törenlerinde uymamız gereken kurallar vardır. Bayrak töreninde, iki elimiz yanda olacak şekilde ve hareket etmeden durmalıyız. İstiklâl Marş’ımızı öğretmenimize uyararak hep bir ağızdan, coşkuyla söylemeliyiz.” metni verilmiş ve görsel 56’ da (sf.23) sorumluluk, sevgi, saygı, vatanseverlik değerleri verilmiştir.

Görsel 56. Sorumluluk Değeri 10

“Tuvaletin doğru kullanımını yansıtan görsellerin altındaki kutucukları işaretleyiniz.” sorusu sorulmuş ve görsel 57’de (sf.29) sorumluluk, temizlik, özdenetim değerleri verilmiştir.

Görsel 57. Özdenetim Değeri 6

“Ellerimizi yıkarken sıvı sabunu bir fındık tanesi büyüklüğünde kullanmalıyız.” cümlesi ile görsel 58’de (sf.66) sorumluluk, tutumlu olma, özdenetim, bilinçli olma değerleri verilmiştir.

Görsel 58. Özdenetim Değeri 7

“Arkadaşlar, büyüklerimizin bilgisi dâhilinde kendimize yiyecekler hazırlayabiliriz. Kendimiz için yemek hazırlarken ortamın temiz ve düzenli olması gerekir.”

Görsel 59’ da (sf.95) sorumluluk, temizlik, özdenetim değerleri verilmiştir.

Görsel 59. Özdenetim Değeri 8

“Kurallara uyulmadığı takdirde trafikte birçok kaza meydana gelir. Çevremizi gözlemlediğimizde insanlara trafikte doğru veya yanlış birçok davranışını görebiliriz.”

Görsel 60’da (sf.115) sorumluluk, sabır, özdenetim, bilinçli olma değerleri verilmiştir.

Görsel 60. Sorumluluk Değeri 11

“Kurban etinin bir kısmı, kurban kesemeyenlerle paylaşılır, bir kısmı da pişirilip komşularla, akrabalarla birlikte bayram boyunca yenir. Eş, dost, akraba birbirini ziyaret eder. İhtiyaç sahiplerine yardım edilir, çocuklar sevindirilir.” metni verilmiş ve görsel 61’de (sf.160) sevgi, saygı, dostluk, yardımlaşma, dayanışma, aile birliğine önem verme, kültürel mirasa sahip çıkma, misafirperverlik değerleri verilmiştir.

Görsel 61. Sevgi Değeri 7

İlkokul 2. sınıf HBDK’de örnekler şu şekildedir:

“Herkes gibi benim de ilgi duyduğum, yapmaktan hoşlandığım etkinlikler var. Örneğin çiçek yetiştirmekten hoşlanıyorum. Bitkilerin büyümesini ve çiçek açmasını ilgiyle izliyorum.” paragrafı ile görsel 62’de (sf.17) sorumluluk, sevgi, şefkat, merhamet, sabır, özdenetim değerleri verilmiştir.

Görsel 62. Özdenetim Değeri 9

“Gerektiğinde arkadaşlarımıza yardımcı olmalıyız.” cümlesi ile görsel 63’de (sf.30) sorumluluk, saygı, iyilik yapma, yardımlaşma, dayanışma, dostluk değerleri verilmiştir.

Görsel 63. Sorumluluk Değeri 12

“Grup çalışmalarımızı iş birliği, yardımlaşma ve dayanışmayla gerçekleştirdik. Öğretmenimiz, bu çalışmalarımız için bize teşekkür etti. “Birbirinizle yardımlaşmanız çok hoş. Kendi beceri ve yeteneklerinizi arkadaşlarınızla paylaşmanız çok güzel. Sizleri kutluyorum.” dedi.” metni verilmiş ve görsel 64’de (sf.42) sorumluluk, yardımlaşma, dayanışma, özdenetim değerleri verilmiştir.

Görsel 64. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 11

“Akrabalarımıza sevgi ve saygı gösteririz. Ziyaretlerine gideriz. Akrabalarımızla iş birliği ve dayanışma içinde oluruz. Üzüntülü günlerinde onları yalnız bırakmayız.” paragrafı ile görsel 65’de (sf.64) sevgi, saygı, merhamet, şefkat, iyimserlik, aile birliğine önem verme değerleri verilmiştir.

Görsel 65. Sevgi Değeri 8

"Benim annem de babam da çalışıyorlar. Annemin ev işleri için fazla zamanı kalmıyor. Bu nedenle hepimiz anneme ev işlerinde yardımcı oluyoruz." Görsel 66'da (sf.78)'da sorumluluk, yardımseverlik, yardımlaşma, dayanışma, özdenetim değerleri verilmiştir.

Görsel 66. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 12

"Sürücü aracın kapısını açtığında okul servisine binmek üzere hareket etmeliyiz. Okul servisine sırayla, acele etmeden ama hızlı bir şekilde binmeliyiz." Görsel 67'de (sf.127) sorumluluk, özdenetim değerleri verilmiştir.

Görsel 67. Sorumluluk Değeri 13

"Trafikte birçok insanla bir arada oluruz. Bu insanlardan bazılarının yardıma ihtiyacı olduğunu fark ederiz. Böyle durumlarda bu kişileri görmezden gelmemeliyiz." Görsel 68'de (sf.134) sorumluluk, özdenetim, yardımseverlik değerleri verilmiştir.

Görsel 68. Sorumluluk Değeri 14

“İnmenize yardım edeyim, teyzeciğim.” Görsel 69’ da (sf.134) saygı, yardımseverlik, iyilik yapma değerleri verilmiştir.

Görsel 69. Saygı Değeri 9

“23 Nisan haftasını ülkemizde “Çocuk Haftası” olarak kutlarız. Bu hafta için farklı ülkelerden çocukları Türkiye’ye davet ederiz. Davetli çocuklar düzenlenen çocuk şenliğinde kendi ülkelerinin millî oyunlarını sergilerler. Şenliğe katılan çocuklarla kaynaşır, aramızdaki dostluk ve barış duygularımızı güçlendiririz.” paragrafi ile görsel 70’de (sf.164) saygı, sevgi, dostluk, kültürel mirasa sahip çıkma, misafirperverlik değerleri verilmiştir.

Görsel 70. Dostluk Değeri 4

İlkokul 3. Sınıf HBDK’de örnekler şu şekildedir:

“Selim ile Hakan çok iyi arkadaşlar. Birlikte futbol oynuyorlar. Oyunda kurallara uyuyorlar. Birbirlerinin haklarına saygı gösteriyorlar. Oyun sonunda kaybeden, kazananı tebrik ediyor. Bu özelliklerinden dolayı Selim ile Hakan çok iyi anlaşılıyorlar.” paragrafi verilmiş ve görsel 71’de (sf.20) dostluk, sevgi, saygı, adalet değerleri verilmiştir.

Görsel 71. Dostluk Değeri 5

“Ali, çok yardımsever. Arkadaşlarının hepsine yardımcı oluyor. Ahmet’in de ihtiyacı olduğunda ona yardım ediyor. Ali, herkese eşit davranıyor. Bireysel farklılıklara saygı duyuyor. Bütün arkadaşları Ali’yi çok seviyor.” paragrafi ve görsel 72’de (sf.21) dostluk, sevgi, saygı, adalet, yardımseverlik, şefkat, merhamet değerleri verilmiştir.

Görsel 72. Saygı Değeri 10

“Okulumuzda ve sınıfımızda, gereksiz yere lamba yakmamalıyız. Böylece elektriği boşa harcamamış oluruz.” Görsel 73’de (sf.36) sorumluluk, tutumlu olma, özdenetim, bilinçli olma değerleri gösterilmiştir.

Görsel 73. Sorumluluk Değeri 15

“Koray ve ailesi, karşı daireye yeni taşınan komşularına ziyarete gittiler. Bir ihtiyaçları olup olmadığını sordular. Annesi, yeni komşularına giderken kurabiye yapıp götürdü. Özel günlerde de komşuları ziyaret ediyorlardı. Annesi, acil durumlarda ihtiyacı olan bir şeyi komşularından istiyordu.” paragrafı verilmiş ve görsel 74’de (sf.53) saygı, sevgi, misafirperverlik, yardımlaşma, dayanışma, dostluk değerleri gösterilmiştir.

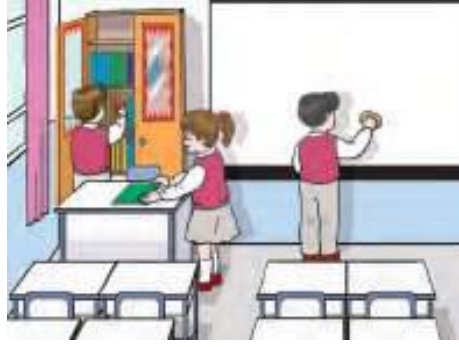
Görsel 74. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 13

“Sevil’in annesi mutfakta yemek yapıyordu. Babası, alet çantasını aldı. Mutfaktaki bozuk musluğu tamir etmeye başladı. Ali ve Sevil’in kardeşi Tuna da babasını seyrediyordu. Babası, Tuna’dan yardım istedi. Çantadaki aletlerden istediklerini kendisine vermesini söyledi. Böylece işi kolaylaşacak ve çabuk bitecekti.” paragrafı verilmiş ve görsel 75’de (sf.59) sorumluluk, yardımlaşma, dayanışma, aile birliğine önem verme değerleri gösterilmiştir.

Görsel 75. Sorumluluk Değeri 16

“Sınıfımızı temiz tutmalıyız. Çöpleri, çöp kutusuna atmamız. Tenefüslerde sınıfımızı havalandırmalıyız.” Görsel 76’da (sf.89) sorumluluk, temizlik, özdenetim değerleri gösterilmiştir.

Görsel 76. Sorumluluk Değeri 17

“Ailemize olduğu gibi ülkemize karşı da görev ve sorumluluklarımız vardır.”

Görsel 77’ de (sf.134) sorumluluk, özdenetim değerleri gösterilmiştir.

Görsel 77. Sorumluluk Değeri 18

“Evimizi, okulumuzu, sınıfımızı, çevremizi temiz tutmalıyız. Çevremizi ve doğayı korumalıyız, ağaç dikmeliyiz. Her zaman görev ve sorumluluklarını yerine getiren çocuklar olmalıyız.”

Görsel 78’de (sf.134) sorumluluk, temizlik, sevgi, özdenetim değerleri gösterilmiştir.

Görsel 78. Sorumluluk Değeri 19

“Mahallemize, İran'dan göç eden bir aile geldi. Bizim yaşlarımızda bir çocukları var. Adı Hamed. Türkçe bilmediği için oyun oynarken aramıza katılamıyordu. Biz, Hamed'i oyunumuza aldık. Farklı kültürde olan Hamed'in, ülkemize uyum sağlaması için yardımcı olduk.” paragrafı verilmiş ve görsel 79'da (sf.144) saygı, hoşgörü, dostluk değerleri gösterilmiştir.

Görsel 79. Saygı Değeri 11

4.1.14. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı'nda Değer Öğretim Yaklaşımları

İlkokul 1. sınıf HBDK'deki metinlerde değer öğretim yaklaşımlarının kullanılma durumları frekans ve yüzdelik oranlar Tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 15.1.Sınıfta Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumları

Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumu	Frekans(f)	Yüzde (%)
Değerlerin Doğrudan Öğretimi	45	86,54
Değerleri Açıklama/ Belirginleştirme	7	13,46
Değer Analizi	0	0
Ahlaki İkilemler	0	0
Toplam	52	100

Tablo 15'te ilkokul 1. sınıf HBDK'de en çok yer verilen değer öğretim yaklaşımının değerlerin doğrudan öğretimi olduğu görülmektedir. Değerlerin doğrudan öğretimi, öğrencilerin neyi öğrenip neyi öğrenmeyeceğini sorgulama olmadan kitaplar tarafından öğretilenlerin öğrenilmesi sürecine dayanır. Bu yaklaşım ders kitabı içerisinde 45 defa görülmektedir kitapta yer verilme oranı %86,54'tür.

Ders kitabındaki diğer değer öğretim yaklaşımı ise değer açıklama/ belirginleştirme yaklaşımı olarak görülmektedir. Kitapta yer verilme oranı %13,46'dır (f=7). Değer analizi ve ahlaki ikilemler yaklaşımlarına ise hiç rastlanmamıştır.

4.1.14.1. İlkokul 1. Sınıf HBDK'de Değerlerin Doğrudan Öğretimine İlişkin Örnekler

“Her birimizin farklı özellikleri de vardır. Farklılıklara saygı duymalı ve farklılıkları olduğu gibi kabul etmeliyiz” (sf.14). Bu ifadede saygı değeri doğrudan ifade edilmiştir.

“Ece: Öğretmenim, okula temiz gelmeliyiz. Okulda çöplerimizi çöp kutusuna atmalyız.

Ahmet: Bence, birbirimizin eşyalarına da özen göstermeliyiz.

Elif: Birbirimize nazik davranmayı unutmamalyız. Birbirimize zarar vermemeliyiz.

Can: Sınıf eşyalarını özenli kullanmalıyız.

Efe: En önemlisi, söz alarak konuşmalıyız. Arkadaşlarımızın sözünü kesmemeliyiz” (sf.35). Verilen diyalogda temizlik, nazik olma, saygı, duyarlılık değerleri doğrudan verilmiştir.

*“Oyun oynamak; iş birliği, dayanışma, yardımlaşma gibi becerilerimizin gelişmesini sağlar. Eğlenerek güzel vakit geçirmemize olanak sunar. Oyunlar sayesinde, güçlü ve geliştirilebilir yönlerimizi görür, kendimizi oyunlar sayesinde daha iyi tanıyabiliriz. Oyun oynarken birbirimize karşı nazik olmalı, haksızlık yapmamalyız”(sf.44).*Oyun oynamanın yararlarından bahsedilmiş ve değerler doğrudan karşımıza çıkmıştır.

“ Aile bireyleri birbirlerini sever ve birbirlerinin haklarına saygı duyarlar. Ayrıca birbirlerini sık sık ziyaret ederler. Ailede, zor durumda olana yardım edilir, şefkat gösterilir. Aile bireyleri birbirlerine bağlıdır. Bu nedenle ailelerde hatalar affedilir, küslük sürdürülmez. Uzakta olanlar unutulmaz, sık sık aranır. Ailedeki işler, aile bireyleri arasında iş bölümüyle yapılır. Herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirir. Aile üyeleri birbirleriyle dayanışma içinde olur” (sf.57). Verilen parçada değerlerin açık bir dille ifade edildiği görülmüştür. Saygı, sevgi, aile

birliğine önem verme, şefkat, yardımlaşma ve dayanışma ile sorumluluk değerleri doğrudan ifade edilmiştir.

“Öğretmenim, sabah uyanınca aile üyelerine “Günaydın.” derim. Dışarıda karşılaştığım komşularımızla da selamlaşırım. Eğer bir iş yapıyorlarsa “Kolay gelsin.” derim. Nazik ve güler yüzlü olmaya çalışırım” (sf.123). Selamlaşma, nazik olma değerleri doğrudan verilmiştir.

“Bayramda akrabalar, komşular birbirine bayramlaşmaya gider” (sf.159). Kültürel mirasa sahip çıkma ve aile birliğine önem verme değerleri doğrudan verilmiştir.

4.1.15. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı'nda Değer Öğretim Yaklaşımları

İlkokul 2. sınıf HBDK'deki metinlerde değer öğretim yaklaşımlarının kullanılma durumları frekans ve yüzdelik oranlar Tablo 16' da gösterilmiştir.

Tablo 16. 2.Sınıfta Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumları

Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumu	Frekans(f)	Yüzde(%)
Değerlerin Doğrudan Öğretimi	39	73,58
Değerleri Açıklama/ Belirginleştirme	14	26,42
Değer Analizi	0	0
Ahlaki İkilemler	0	0
Toplam	53	100

Tablo 16'da ilkokul 2. sınıf HBDK'de en çok yer verilen değer öğretim yaklaşımının değerlerin doğrudan öğretimi olduğu görülmektedir. Ders kitabı içerisinde 39 defa görülmektedir kitapta yer verilme oranı %73,58'dir. Ders kitabındaki diğer değer öğretim yaklaşımı ise değer açıklama/ belirginleştirme yöntemi olarak görülmektedir. Kitapta yer verilme oranı 26,42'dir (f=14). Değer analizi ve ahlaki ikilemler yaklaşımlarına ise hiç rastlanmamıştır.

4.1.15.1. İlkokul 2. Sınıf HBDK'de Değerlerin Doğrudan Öğretimine İlişkin Örnekler

“Her oyunun bazı kuralları vardır. Bu kurallara uymalı, kuralları kendi isteğimize göre değiştirmeye çalışmamalıyız. Oyun arkadaşlarımıza karşı adil davranmalıyız. Kız erkek ayrımı yapmamalı, bireysel farklılıklara saygılı olmalıyız” (sf.52). Oyun kuralları hatırlatılmış, adalet ve saygı değerleri doğrudan verilmiştir. Değerler sorgulamaya açık değildir.

“Bazı ailelerde akrabalık ilişkileri çok önemlidir. Akrabaları bir arada tutan değerlere önem verilir. Sevgi, saygı, bağlılık, şefkat, vefa bu değerlerden bazılarıdır” (sf.64). Cümlede akrabalık ilişkilerinin özellikleri anlatılmış, değerler açık bir şekilde doğrudan verilmiştir.

“Okul servisine sırayla, acele etmeden ama hızlı bir şekilde binmeliyiz” (sf.127). Cümlede kimsenin sırasının almadan hareket edileceği anlatılmıştır. Saygı değeri kısaca ifade edilmiştir.

4.1.15.2. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de Değerleri Açıklama Öğretimine İlişkin Örnekler

“Resmi inceleyiniz. Sizce Selma Öğretmen, öğrencilerinin neyi fark etmelerini istiyor? Her yere baktığımızı düşünüyorduk. Olağan dışı bir şey yoktu. Sonunda öğretmenimiz parmağıyla tavanı gösterdi. Hepimiz şaşırarak tavana bakınca durumu anladık” (sf.37). Öğrencilerin doğru davranışı kendilerinin bulması amaçlanmıştır. Değer sorgulanarak bulunmuştur (Görsel 80).

Görsel 80. Sorumluluk Değeri 20

“Sizin ailenizde, tutumlu olmaya dikkat edilir mi? Bu konuda neler yaparsınız? Ailenizle ilgili konularda karar alma süreçlerine siz de katılır mısınız? Örnekler veriniz” (sf.76). Seçim yapma, karar alma, kararı uygulama ön plandadır. Sorgulama ve analize yer verilmiştir.

“ Trafik yoğun, karşıdan karşıya geçişinizin güvenli olmadığını düşününüz. Bu durumda çevrenizdeki kişilerden yardım ister misiniz? Sizce bu doğru bir davranış mıdır?” (sf.134). Öğrencilerin seçimleri ve aldıkları kararları sorgulanması amaçlanmıştır.

4.1.16. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Değer Öğretim Yaklaşımları

İlkokul 3. Sınıf HBDK'deki metinlerde değer öğretim yaklaşımlarının kullanılma durumları frekans ve yüzdelik oranlar Tablo 17' de gösterilmiştir.

Tablo 17.3.Sınıfta Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumları

Değer Öğretim Yaklaşımlarının Kullanılma Durumu	Frekans(f)	Yüzde(%)
Değerlerin Doğrudan Öğretimi	36	80
Değerleri Açıklama/Belirginleştirme	4	8,89
Değer Analizi	4	8,89
Ahlaki İkilemler	1	2,22
Toplam	45	100

Tablo 17'de ilkokul 3. Sınıf HBDK'de en çok yer verilen değer öğretim yaklaşımının değerlerin doğrudan öğretimi olduğu görülmektedir. Ders kitabı içerisinde 36 defa görülmektedir, kitapta yer verilme oranı %80,00'dır. Ders kitabındaki diğer değer öğretim yaklaşımları ise değer açıklama/ belirginleştirme, değer analizi yöntemi olarak görülmektedir. Kitapta 4 defa görülmektedir, yer verilme oranı %8,89'dur. Ahlaki ikilemler yöntemi ise 1 defa görülmüştür (%= 2,22).

4.1.16.1. İlkokul 3. Sınıf HBDK'de Değerlerin Doğrudan Öğretimine İlişkin Örnekler

“Kaynakları tüketmemek ve bütçemize katkı sağlamak için tasarruflu kullanmalıyız” (sf.64). Sorumluluk ve özdenetim değerleri doğrudan ifade edilmiştir.

“Sorumluluk ailede başlar. Aile içinde her bireyin, belli görev ve sorumlulukları vardır. Aile bireyleri, görev ve sorumluluklarını yerine getirirse düzenli ve mutlu bir şekilde yaşantılarını sürdürebilirler. Ailemize olduğu gibi ülkemize karşı da görev ve sorumluluklarımız vardır” (sf.134). Sorumluluk değeri doğrudan ifade edilmiştir. İfadeler öğüt verici niteliktedir.

4.1.16.2. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Değerleri Açıklama Öğretimine İlişkin Örnekler

“*Ev alma, komşu al. Atasözünden ne anlıyorsunuz? Anlatınız*” (sf.53). Komşuluk ile ilgili değerler sorgulanmıştır, öğrencinin kendi değerini bulmasına fırsat verilmiştir.

“*Ailenizle ormanda pikniğe gittiğinizi düşününüz. Eve dönerken yaktığınız ateşi tamamen söndürmezseniz ormanda hangi tehlike yaşanabilir?*” (sf.105). Değer, öğrenciye sebep sonuç ilişkisi kurdurmayı hedeflemiştir. Öğrencinin kendi değerini bulmasına yardımcı olacak ifadeler yer almıştır.

“*Okulumuzda sizden sonra Suriyeli ailelerin çocuklarına eğitim verilmektedir. Bu çocukların, ders araç gereçlerine ve giysilere ihtiyaçları var. Bununla ilgili olarak okulumuzda sosyal sorumluluk projesi başlatıldı. Kimler katılmak ister?*” (sf.142). Öğrencilerin ilgisi çekilerek, öğrencinin kendi değerini bulması söz konusudur.

4.1.16.3. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Değer Analizi Öğretimine İlişkin Örnekler

“*Burcu’nun, geçen gün oyuncakçıda görüp çok beğendiği oyuncaklar aklına geldi. O oyuncakları almak istiyordu. Fakat annesi ve babası sadece ihtiyaçlarını alabileceklerini söylüyorlardı. Burcu, ne yapabilirim, diye düşündü. Harçlıklarımı biriktirip alabilirim. Siz harçlıklarınızı harcarken isteklerinize mi, ihtiyaçlarınıza mı öncelik veriyorsunuz? Neden? Örnek veriniz*” (sf.73). Burcu bir değerlendirme yapmış ve doğru davranışı bulmuştur. Bu metinde değere vurgu yapılarak doğru olan seçimler yapmaya teşvik edilmiştir.

4.1.16.4. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Ahlaki İkilem Öğretimine İlişkin Örnekler

“Eray, hava çok sıcak. Göle girip biraz yüzelim. Yüzmezsen seninle küserim”(sf.111).

Görsel 81. Özdenetim Değeri 10

“Görsele göre Eray, arkadaşı Ömer’in teklifini kabul etmeli midir? Neden? Kabul edilemez bir öneriyle karşılaşınca, hayır demek için aşağıdaki soruları hatırlamalıyız. Doğru davranışın ne olacağını düşünüp uygulamalıyız.

“1. Sorun nedir?

Yanlış davranışın ne olduğunu düşünüp adlandırınız. Örneğin "Bu tehlikelidir.", "Bu bir hırsızlıktır." ya da "Bu bir kötü alışkanlıktır." gibi.

2. Sonunda neler olabilir?

a. Bu davranış, başkasına zarar verecek mi? Nasıl?

b. Bu davranış, sizi sıkıntıya sokacak mı? Ne tür sıkıntılar olabilir?

c. Bu öneriyi kabul etmek yerine ne yapılabilir?”

Birçok ikilemler arasında kalıp, sonunda çözüm bulunması ve doğru davranışı seçmek amaçlanmıştır (Görsel 81).

4.2. Hayat Bilgisi Dersi Üniteleri

1. Okulumuzda Hayat
2. Evimizde Hayat
3. Sağlıklı Hayat
4. Güvenli Hayat
5. Ülkemizde Hayat
6. Doğada Hayat

4.3. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler

1. Adalet
2. Dostluk
3. Dürüstlük
4. Özdenetim
5. Sabır
6. Sevgi
7. Saygı
8. Sorumluluk
9. Vatanseverlik
10. Yardımseverlik

4.3.1. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Ünitelerinde Ön Görülen Değerlerin Kitapta Yer Alma Durumu

Tablo 18.1.Sınıf Ünitelerinde Ön Görülen Değerler, 1.Ünite

1.SINIF ÜNİTELERİNDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	1. ÜNİTE OKULUMUZDA HAYAT
- Adalet	x
- Dostluk	x
- Dürüstlük	
- Özdenetim	x
- Sabır	

- Sevgi	x
- Saygı	x
-Sorumluluk	x
- Yardımseverlik	x
- Vatanseverlik	x

Tablo 18’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 1.Sınıf HBDK’ de birinci ünite olan Okulumuzda Hayat ünitesinde on kök değer içinde sekiz değere (adalet, dostluk, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik) rastlanmış, iki değere (dürüstlük, sabır) rastlanmamıştır.

4.3.1.1. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 1. Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Selamünaleyküm. Ben Valaa. Türkiye’ye bu yıl, ailemle birlikte Suriye’den geldim. Türkçeyi yeni yeni öğreniyorum. Sizinle birlikte olmaktan çok mutluyum” (sf.14).

Özdenetim Değeri

“Bayrak törenlerinde uymamız gereken kurallar vardır. Bayrak töreninde, iki elimiz yanda olacak şekilde ve hareket etmeden durmalıyız. İstiklâl Marş’ımızı öğretmenimize uyararak hep bir ağızdan, coşkuyla söylemeliyiz” (sf.23).

Sevgi Değeri

“Merhaba. Ben Efe. 1/C sınıftayım. Okulumu, arkadaşlarımı ve öğretmenimi çok seviyorum. Tekerlekli sandalye kullanıyorum” (sf.14).

Saygı Değeri

“Kapalı tuvalet kapılarını çalmalı, dolu tuvaletlerin boşalmasını beklemeliyiz. Sıra varsa sıraya girmeliyiz” (sf.28).

Sorumluluk Değeri

“Yolun karşı tarafına geçerken yaya geçitlerini kullanmalıyız. Yürürken kaldırım kullanmalıyız. Kaldırımın sağ tarafından yürümeliyiz” (sf.17).

Yardımseverlik Değeri

“Elif, suyu yere dökülünce temizlik görevlisinden yardım istedi. Ahmet, yaptığı resmi asmak için öğretmenimizden yardım istedi” (sf.33).

Tablo 19. 1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 2.Ünite

1.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEğERLER	2.ÜNİTE EVİMİZDE HAYAT
- Adalet	
-Dostluk	X
-Dürüstlük	
-Özdenetim	X
-Sabır	
-Sevgi	X
-Saygı	X
-Sorumluluk	X
-Yardımseverlik	X
-Vatanseverlik	

Tablo 19’da İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 1.Sınıf HBDK’ de ikinci ünite olan Evimizde Hayat ünitesinde on kök değer içinde altı değere (dostluk, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, dört değere (adalet, dürüstlük, sabır, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.1.2. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 2.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Eve gelip dinleniyorum. Sonra, arkadaşlarımla bahçede biraz oyun oynuyorum” (sf.69).

Özdenetim Değeri

“Arkadaşlar, evimizin yerini tarif ederken evimizin karşısında, önünde, arkasında, sağında ve solunda neler olduğunu söyleriz. Evimizin yerini, ev adresimizi söyleyerek de tam olarak belirtebiliriz. Ev adresimize ve büyüklerimize ait telefon numaralarına acil durumlarda ihtiyaç duyarız” (sf.60).

Sevgi Değeri

“Aile bireyleri birbirlerini sever ve birbirlerinin haklarına saygı duyarlar. Ayrıca birbirlerini sık sık ziyaret ederler. Ailede, zor durumda olana yardım edilir, şefkat gösterilir. Aile bireyleri birbirlerine bağlıdır” (sf.57).

Saygı Değeri

“Arkadaşlar, aile, toplum yaşamının temelidir. Ailenin mutlu, huzurlu ve bir arada olabilmesi için gereken değerler vardır. Aile bireyleri birbirlerini sever ve birbirlerinin haklarına saygı duyarlar. Ayrıca birbirlerini sık sık ziyaret ederler. Ailede, zor durumda olana yardım edilir, şefkat gösterilir. Aile bireyleri birbirlerine bağlıdır” (sf.57).

Sorumluluk Değeri

“Elektrikli araçların hepsini aynı anda çalıştırmamalıyız. Kullanmadığımız aracı kapatmalıyız” (sf.66).

Yardımseverlik Değeri

“Tunacığım, yardım etmemi ister misin? Çok iyi olur ablacığım, teşekkür ederim” (sf.63)

Tablo 20.1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 3.Ünite

1.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEğERLER	3.ÜNİTE SAğLIKLI HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x

-Sabır	
-Sevgi	
-Saygı	
-Sorumluluk	x
-Yardımsverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 20’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 1.Sınıf HBDK’de üçüncü ünite olan Sağlıklı Hayat ünitesinde on kök değer içinde üç değere (özdenetim, sorumluluk, yardımsverlik) rastlanmış, yedi değere (adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.1.3. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 3.Ünite Örnekleri

Özdenetim Değeri

“Kıyafetlerimi özenli kullanırım, temiz tutmaya çalışırım. Okul ayakkabılarımla top oynamam” (sf.79).

Sorumluluk Değeri

“Arkadaşlar, kişisel bakımımızı düzenli yapmalıyız. Kişisel bakımımızı yaparken elektrik, su, sabun gibi kaynakları tutumlu kullanmalıyız” (sf.81).

Yardımsverlik Değeri

“Arkadaşlar, sağlığımız için yararlı yiyecek ve içeceklerin neler olduğunu büyüklerimizden yardım alarak araştırdık. Bunun için mahallemizdeki aile sağlığı merkezine gittik. Oradaki doktor, bize bilgi verdi” (sf.87).

Tablo 21.1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 4.Ünite

1.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	4.ÜNİTE GÜVENLİ HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	x
-Dürüstlük	x

-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	
-Saygı	
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 21’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 1.Sınıf HBDK’ de dördüncü ünite olan Güvenli Hayat ünitesinde on kök değer içinde beş değere (dostluk, dürüstlük, özdenetim, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, beş değere (adalet, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.1.4. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 4.Ünite Örnekleri

Özdenetim Değeri

“Arkadaşlar, hepiniz oyun oynamayı çok seviyorsunuz, biliyorum. Ancak günlük hayatımızda oyun oynayacağımız yerleri seçerken kendimiz için güvenli olan alanları seçmeliyiz” (sf.135).

Sorumluluk Değeri

“Asansörler yanlış kullanıldığında tehlikeli olabilir. Bu nedenle asansöre binerken güvenlik kurallarına uymalıyız. Asansöre, yanımızda bir yetişkinle binmeliyiz. Sadece gideceğimiz katın düğmesine basmalıyız. Asansör tam durmadan hareket etmemeliyiz. Ayrıca gereksiz yere asansörleri meşgul etmemeliyiz.” (sf.111).

Yardımseverlik Değeri

“Herhangi bir yangın durumunda, itfaiyeyi aramamız gerekir. İtfaiyenin numarası, 1 - 1 - 0’dır. İtfaiyeler, yangın dışında deprem, sel gibi olaylarda arama kurtarma çalışmaları da yapar. İtfaiyenin genel olarak amacı, hayat kurtarmaktır. Orman yangınlarında ise 1 - 7 - 7 numaralı telefonu aramalıyız. Yangının yerini bildirmeliyiz” (sf.127).

Tablo 22.1.1.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 5.Ünite

1.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	5.ÜNİTE ÜLKEMİZDE HAYAT
- Adalet	
- Dostluk	x
- Dürüstlük	
-Özdenetim	x
- Sabır	
- Sevgi	x
- Saygı	x
- Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	x

Tablo 22’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 1.Sınıf HBDK’de beşinci ünite olan Ülkemizde Hayat ünitesinde on kök değer içinde yedi değere (dostluk, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik) rastlanmış, üç değere (adalet, dürüstlük, sabır) rastlanmamıştır.

4.3.1.5. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 5.Ünite Örnekler

Dostluk Değeri

“Arkadaşlar, Ramazan ve Kurban bayramlarının yanında Regaip Kandili, Miraç Kandili, Berat Kandili, Kadir Gecesi, Mevlit Kandili, Aşure Günü gibi dinî günlerimiz vardır. Bu günlerde dualar okunur; kandil simidi, lokma, helva, aşure dağıtılır. İnsanlar bu günlerde birbirlerini arar, birbirlerine iyi dileklerini ve dualarını iletirler” (sf.160).

Sevgi Değeri

“Merhaba arkadaşlar, benim adım Eflin’dir. Türkiye’ye iki yıl önce Suriye’den göçtük. Ülkemizdeki savaş, bizi buna mecbur bıraktı. Başlarda çok zorlandık ama artık alıştık. Türkiye’de olduğum için de çok mutluyum” (sf.149).

Saygı Değeri

“Arkadaşlar, ülkemize zorunlu veya gönüllü göç etmiş insanların yiyecekleri, kıyafetleri, yaşama alışkanlıkları bizimkilerden farklı olabilir. Onların, geldikleri yerlerin özelliklerine göre alışkanlıkları olduğunu unutmayalım. Farklılıklara saygı duyalım” (sf.150).

Yardımseverlik Değeri

“Kurban etinin bir kısmı, kurban kesemeyenlerle paylaşılır, bir kısmı da pişirilip komşularla, akrabalarla birlikte bayram boyunca yenir. Eş, dost, akraba birbirini ziyaret eder. İhtiyaç sahiplerine yardım edilir, çocuklar sevindirilir” (sf.160).

Vatanseverlik Değeri

“Ülkemizin millî marşı İstiklâl Marşı’dır. Bayrağımız ve marşımız bağımsızlığımızın sembollerindedir. Ülkemizi sever, bayrağımıza ve İstiklâl Marş’ımıza saygı duyarız” (sf.146).

Tablo 23.1.Sınıf Ünitelerinde Ön Görülen Değerler, 6.Ünite

1.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	6.ÜNİTE DOĞADA HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	x
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 23’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 1.Sınıf HBDK’de altıncı ve son ünite olan Doğada Hayat ünitesinde on kök değer içinde altı değere

(dostluk, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, dört değere (adalet, dürüstlük, sabır, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.1.6. 1.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 6.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Arkadaşlar, çevremizde birçok bitki ve hayvan olduğunu öğrendik. Günlük hayatımızda, çevremizdeki bitki ve hayvanları korumalı ve onlara zarar vermemeliyiz.” (sf.176)(Görsel 82).

Görsel 82. Dostluk Değeri 6

Özdenetim Değeri

“Doğanın korunması ve temiz bir çevre için çöplerimizi çöp kutusuna atmalıyız. Yerlere çöp atanları uyarmalıyız. Elektriği ve suyu tasarruflu kullanmalıyız. Plastik kaplar yerine doğaya zarar vermeyen cam kapları tercih etmeliyiz. Alışverişlerimizde geri dönüşüme uygun ürünler satın almalıyız” (sf.180).

Sevgi Değeri

“Hayvanlara şiddet uygulamamalıyız. Onların barınaklarına zarar vermemeliyiz. Çevremizde bulunan bitkilere de zarar vermemeli, onları koparıp ezmemeliyiz. Evimizde yetiştirdiğimiz bitkileri zamanında sulamalıyız” (sf.177).

Saygı Değeri

“Arkadaşlar, tüm canlılar, sağlıklı bir yaşam sürebilmek için öncelikle temiz bir çevreye ihtiyaç duyar. Bunun için doğanın korunması ve çevrenin temiz tutulması gerekir” (sf.180).

Sorumluluk Değeri

“Doğanın korunması ve temiz bir evre için çöplerimizi çöp kutusuna atmalyız. Yerlere öp atanları uyarmalyız. Elektriği ve suyu tasarruflu kullanmalyız. Plastik kaplar yerine doğaya zarar vermeyen cam kapları tercih etmeliyiz. Alışverişlerimizde geri dönuşüme uygun ürünler satın almalyız” (sf.180).

Yardımsverlik Değeri

“Bitkilerin bakımı ve budanması sırasında büyüklerimize yardımcı olmalıyız” (sf.177).

4.3.2. İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Ünitelerinde Ön Görülen Değerlerin Kitapta Yer Alma Durumu

Tablo 24.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 1.Ünite

2.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEğERLER	1.ÜNİTE OKULUMUZDA HAYAT
-Adalet	x
-Dostluk	x
-Dürüslük	x
-Özdenetim	x
-Sabır	x
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımsverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 24’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 2.Sınıf HBDK’ de birinci ünite olan Okulumuzda Hayat ünitesinde on kök değer içinde dokuz değere rastlanmış, sadece vatanseverlik değerine rastlanmamıştır.

4.3.2.1. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 1.Ünite Örnekleri

Özdenetim Değeri

“Büyüdükçe fiziksel özelliklerim değişirken becerilerim de gelişti. Küçükken yardım almadan yapamadığım birçok işi artık tek başıma yapabiliyorum” (sf.15).

Saygı Değeri

“Bizlerden farklı özelliklere sahip arkadaşlarımız olabilir. Bu arkadaşlarımızı oldukları gibi kabul etmeliyiz. Bireysel farklılıklara saygılı olmalıyız” (sf.21).

Sorumluluk Değeri

“Yarınki ders programıma göre gerekli araç gereçleri seçtim. Bunları yıpranmalarını için özenle, eksiksiz olarak çantama yerleştireceğim. Çantamı gereksiz ağırlaştırmamaya dikkat edeceğim” (sf.25).

Yardımseverlik Değeri

“Geçen hafta annemle birlikte giysi dolabımı düzenledik. Küçük gelen giysilerimi ayırdık. Onları küçük kuzenime vereceğiz” (sf.12).

Tablo 25.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 2.Ünite

2.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	2.ÜNİTE EVİMİZDE HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 25’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 2.Sınıf HBDK’ de ikinci ünite olan Evimizde Hayat ünitesinde on kök değer içinde beş değere (özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, beş değere (adalet, dostluk dürüstlük, sabır, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.2.2. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 2. Ünite Örnekleri

Özdenetim Değeri

“Ev adresimizi ve senin telefon numaranı sözlü olarak ifade etmeyi de öğreneceğim” (sf.67).

Sevgi Değeri

“Bazı ailelerde akrabalık ilişkileri çok önemlidir. Akrabaları bir arada tutan değerlere önem verilir. Sevgi, saygı, bağlılık, şefkat, vefa bu değerlerden bazılarıdır” (sf.64).

Saygı Değeri

“Ailemizle olduğu gibi akrabalarımızla da güzel ilişkiler kurarız. İlişkilerimiz samimi ve içtendir. Akrabalarımıza sevgi ve saygı gösteririz. Ziyaretlerine gideriz. Akrabalarımızla iş birliği ve dayanışma içinde oluruz” (sf.64).

Sorumluluk Değeri

“İşimiz bitince muslukları kapatalım. Damlatan muslukları onaralım. Çamaşır ve bulaşık makinelerini tam olarak doldurmadan çalıştırmayalım. Böylece su faturamızın tutarı azalacaktır” (sf.75).

Yardımseverlik Değeri

“Annem ve babam sabahları işe gidiyor, akşama kadar çalışıyorlar. Eve geldiklerinde de yardımlaşarak ev işlerini yapıyorlar. Evde çok iş olduğundan ağabeyim ve ben de onlara yardımcı oluyoruz” (sf.71).

Tablo 26.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 3.Ünite

2.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	3.ÜNİTE SAĞLIKLI HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	
-Saygı	
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 26’da İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 2.Sınıf HBDK’de üçüncü ünite olan Sağlıklı Hayat ünitesinde on tane kök değer içinde üç değere (özdenetim, sorumluluk, yardım severlik) rastlanmış, yedi değere (adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.2.3. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 3.Ünite Örnekleri

Özdenetim Değeri

“Akşamları televizyon karşısında uyursak vücudumuz tam olarak dinlenemez. Kendi yatağımızda, ışıkları söndürüp uyumayı tercih etmeliyiz” (sf.93).

Sorumluluk Değeri

“Mahallemizdeki sokaklar, parklar, otobüs durakları komşularımızla ortak kullandığımız alanlardır. Ortak alanları temiz tutmak birbirimize karşı sorumluluğumuzdur. Ayrıca sağlığımızı korumamız için bir gerekliliktir” (sf.106).

Yardımseverlik Değeri

“Sofranın kurulmasına yardım etmeliyiz. Yemekten sonra sofranın kaldırılmasına yardım etmeliyiz” (sf.105).

Tablo 27.2.Sınıf Ünitelerinde Ön Görülen Değerler, 4.Ünite

2.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	4.ÜNİTE GÜVENLİ HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	
-Saygı	
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 27’da İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 2.Sınıf HBDK’de dördüncü ünite olan Güvenli Hayat ünitesinde on kök değer içinde üç değere (özdenetim, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, yedi değere (adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.2.4. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 4.Ünite Örnekleri

Özdenetim Değeri

“Acil telefon numaralarını ezberlememiz gerekir. Ancak bu numaraları aramak için durumumuzun acil olup olmadığından emin olmalıyız. Acil olmayan durumlar için arayıp bu numaraları meşgul etmemeliyiz. Gereksiz ihbarlarda ekiplerin, gerçekten ihtiyacı olanlara ulaşmalarını engelleyeceğimizi unutmamalıyız” (sf.139).

Sorumluluk Değeri

“Okul servisini beklerken taşıt yoluna inmemeli, kaldırımın birkaç adım içinde durmalıyız. Servis kaldırımına yanaşmaya kadar konumumuzu korumalıyız” (sf.127).

Yardımseverlik Değeri

“İnmenize yardım edeyim, teyzeciğim. Karşıdan karşıya geçmenize yardımcı olayım mı? İyi misiniz? Yardım çağırمامı ister misiniz?” (sf.134).

Tablo 28.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 5.Ünite

2.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	5.ÜNİTE ÜLKEMİZDE HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	x
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	x

Tablo 28’da İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 2.Sınıf HBDK’ de beşinci ünite olan Ülkemizde Hayat ünitesinde on kök değer içinde yedi değere (dostluk, özdenetim sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik) rastlanmış, üç değere (adalet, dürüstlük, sabır) rastlanmamıştır.

4.3.2.5. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 5.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“23 Nisan haftasını ülkemizde “Çocuk Haftası” olarak kutlarız. Bu hafta için farklı ülkelerden çocukları Türkiye’ye davet ederiz. Davetli çocuklar düzenlenen çocuk şenliğinde kendi ülkelerinin millî oyunlarını sergilerler. Şenliğe katılan çocuklarla kaynaşır, aramızdaki dostluk ve barış duygularımızı güçlendiririz” (sf.164).

Sevgi Değeri

“Bayramlık kıyafetlerimizi giyinip bayramlaştıktan sonra akrabalarımızı ziyaret etmek için evden çıkarız” (sf.169).

Saygı Değeri

“Dinî bayramlar; insanların yardımlaşma, dayanışma, yakınlaşma içinde oldukları günlerdir. Aile büyüklerine, akrabalara, hastalara, komşulara yapılan ziyaretler çok önemlidir. Bu ziyaretlerde misafirlere çeşitli yiyecekler, içecekler ikram edilir. Çocuklara harçlık, hediye verilir. Bunlar, bayram gelenekleridir ve çok güzel alışkanlıklardır” (sf.170).

Sorumluluk Değeri

“Alışverişten sonra annem, bayrama özel yiyecekler hazırlamaya başlar. Bizler de ona yardım ederiz” (sf.169).

Yardımseverlik Değeri

“Dinî bayramlardan günler önce evimizde hazırlıklar başlar. Öncelikle evimizi temizleriz. Evimizin temizliğini ailece, dayanışma içinde gerçekleştiririz” (sf.168).

Vatanseverlik Değeri

“Vatanımızın ve milletimizin sembollerinden biri de millî marşımızdır. Bizim millî marşımızın adı İstiklâl Marşı’dır. Millî marşımıza duyduğumuz saygı, vatan ve millet sevgimizin bir göstergesidir” (sf.157).

Tablo 29.2.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 6.Ünite

2.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	6.ÜNİTE DOĞADA HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	x
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	

-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 29’da İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 2.Sınıf HBDK’de altıncı ve son ünite olan Doğada Hayat ünitesinde on kök değer içinde altı değere (dostluk, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, dört değere (adalet, dürüstlük, sabır, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.2.6. 2.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 6.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Üniversiteli ağabeylerden biri de şunları söyledi: “Çocuklar, imkânınız oldukça ağaç dikişiniz. Eğer ağaç dikemiyorsanız bahçenizde, balkonunuzda bitkiler yetiştiriniz. Hayvanların da doğanın bir parçası olduğunu unutmayınız. Hayvanları sevip koruyunuz. Sokakta yaşayan hayvanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olunuz. Olanığınız varsa evinizde hayvan besleyiniz. Bitki yetiştirerek, hayvan besleyerek doğayı sevmeyi, korumayı öğrenirsiniz” (sf.190).

Özdenetim Değeri

“Artık benim de bir ağacım var! Babam, uygun zamanlarda gidip diktiğimiz ağaçları kontrol edebileceğimizi söyleyince çok mutlu oldum. Her gidişimde yeni bir fidan dikmeye karar verdim” (sf.190).

Sevgi Değeri

“Hayvanları sevip koruyunuz. Sokakta yaşayan hayvanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olunuz. Olanığınız varsa evinizde hayvan besleyiniz. Bitki yetiştirerek, hayvan besleyerek doğayı sevmeyi, korumayı öğrenirsiniz” (sf.190).

Saygı Değeri

“Çocuklar, imkânınız oldukça ağaç dkiniz. Eğer ağaç dikemiyorsanız bahçenizde, balkonunuzda bitkiler yetiştiriniz. Hayvanların da doğanın bir parçası olduğunu unutmayınız” (sf.190).

Sorumluluk Değeri

“Ambalajlar, geri dönüşümlü atıklardır. Bu nedenle ürünü kullanınca ambalajını uygun geri dönüşüm kutusuna atarız. Böylece atıkların türlerine göre ayrılıp işlenmesini kolaylaştırırız. Yani geri dönüşüme katkı sağlarız” (sf.196).

Yardımseverlik Değeri

“Çevremizin ağaçlandırılmasında hepimizin görev alması gerektiğini söylediler. Böylece ailece ağaç dikme çalışmasına katılmaya karar verdik. Arkadaşlarımla da aileleriyle bu çalışmaya katılacak olduklarını öğrenince çok mutlu oldum” (sf.189).

4.3.3. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Ünitelerinde Ön Görülen Değerlerin Kitapta Yer Alma Durumu

Tablo 30. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 1.Ünite

3.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	1.ÜNİTE OKULUMUZDA HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	x
-Dürüstlük	x
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	x

Tablo 30’da İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 3.Sınıf HBDK’ de birinci ünite olan Okulda Hayat ünitesinde on kök değer içinde sekiz değere (dostluk, dürüstlük, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik) rastlanmıştır, iki değere (adalet, sabır) rastlanmamıştır.

4.3.3.1. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 1.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Arkadaşların birbirlerine karşı olumlu ve olumsuz davranışları, arkadaşlık ilişkilerini etkiler. Sevgi, saygı ve yardımlaşma, arkadaşlar arasındaki ilişkilerin güçlenmesini ve sosyal yaşamda daha mutlu bireyler olmalarını sağlar” (sf.15).

Özdenetim Değeri

“Okulda öğretmenimiz okuma ve yazma öğrenmemizi, yeni bilgiler edinmemizi sağladı. Vatan ve millet sevgisini okulda öğrendik. Okul bize sevgi, saygı ve doğruluğu öğretti. Hayata hazırlanmamızı sağladı” (sf.26).

Sevgi Değeri

“Veterinerlik, hayvan hastalıklarını tedavi eden uzman kişilerin mesleğidir. Bu meslek için üniversitelerin veterinerlik bölümünde okumak ve hayvanları çok sevmek gerekir” (sf.40).

Saygı Değeri

“Ali, çok yardımsever.Arkadaşlarının hepsine yardımcı oluyor. Ahmet’in de ihtiyacı olduğunda ona yardım ediyor. Ali, herkese eşit davranıyor. Bireysel farklılıklara saygı duyuyor. Bütün arkadaşları Ali ’yi çok seviyor” (sf.21).

Sorumluluk Değeri

“Okulumuzda ve sınıfımızda, gereksiz yere lamba yakmamalıyız. Böylece elektriği boşa harcamamış oluruz” (sf.36).

Yardıms severlik Değeri

“Hepimizin güçlü ve başarılı olduğu yönler farklıdır. Başarılı olamadığımız yönlerimizi daha fazla çalışarak geliştirebiliriz. İsterseniz, iş birliği yaparak güçlü olduğumuz yönlerde birbirimize yardımcı olabiliriz” (sf.11).

Tablo 31. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 2.Ünite

3.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	2.ÜNİTE EVİMİZDE HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	x
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardıms severlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 31’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 3.Sınıf HBDK’ de ikinci ünite olan Evimizde Hayat ünitesinde on kök değer içinde altı değere (dostluk, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardıms severlik) rastlanmış, dört değere (adalet, dürüstlük, sabır, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.3.2. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 2.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Çocuklar, eğlenmek amacıyla oyun oynarlar. Oyun oynayıp eğlenirken aynı zamanda paylaşmayı, yardımlaşmayı, arkadaşlığı öğrenirler. Biz de bir zamanlar çocuktuk” (sf.50).

Özdenetim Değeri

“Evimize elektrikli alet alırken enerji verimliliği yüksek olanları tercih edebiliriz. A sınıfı aletler, enerji tasarrufu sağlar” (sf.65).

Sevgi Değeri

“Komşularla mutluluk, sevinç, sıkıntı ve keder paylaşılır. Birlikte oturup sohbet edilir. İlişkiler karşılıklı sevgi, saygı, yardımlaşma içerisinde sürdürülür” (sf.53).

Saygı Değeri

“Komşularımızla iyi geçinmeliyiz. Komşularımızı rahatsız edecek davranışlardan kaçınmalıyız. Komşuların birbirlerine karşı birtakım hak ve görevleri vardır. Onların haklarına saygı göstermeliyiz” (sf.54).

Sorumluluk Değeri

“Evimizdeki artan yemekleri de israf etmemeliyiz. Bunları kullanarak değişik yemekler yapabiliriz. Örneğin artan pirinç pilavından, pirinç çorbası pişirebiliriz. Artan yemekleri sokak hayvanlarıyla da paylaşabiliriz” (sf.66).

Yardıms severlik Değeri

“Yemekten sonra Ali, Tuna ve babaları bahçe kapısını tamir etmek için bahçeye çıktılar. Sevil ve annesi de birlikte sofrayı topladılar” (sf.59).

Tablo 32. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 3.Ünite

3.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	3.ÜNİTE SAĞLIKLI HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	
-Saygı	
-Sorumluluk	x
-Yardıms everlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 32’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 3.Sınıf HBDK’ de

üçüncü ünite olan Sağlıklı Hayat ünitesinde on kök değer içinde üç değere (özdenetim, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, yedi değere (adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.3.3. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 3.Ünite Örnekleri

Özdenetim Değeri

“Banyoda gerekmedikçe lambayı yakmam. Lambayı yaktıysam işlem bitince kapatırım. Saçlarımı kuruturken kullandığım saç kurutma makinesini kısa süre çalıştırırım. Böylece daha az elektrik kullanırım” (sf.79).

Sorumluluk Değeri

“Ambalajlı olarak satın aldığımız ürünlerdeki son kullanma tarihlerine ve içeriklerine dikkat etmeliyiz. Son kullanma tarihi geçmiş ürünleri almamalıyız. Bilinçli bir tüketici olarak satın aldığımız ürün bozuk çıkarsa iade etme hakkımızı kullanmalıyız” (sf.81).

Yardımseverlik Değeri

“Sınıfımızı temiz tutmalıyız. Çöpleri, çöp kutusuna atmamız. Teneffüslerde sınıfımızı havalandırmalıyız” (sf.89).

Görsel 83. Yardımlaşma ve Dayanışma Değeri 14

Tablo 33. 3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 4.Ünite

3.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	4.ÜNİTE GÜVENLİ HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	
-Dürüstlük	x
-Özdenetim	x

-Sabır	
-Sevgi	
-Saygı	
-Sorumluluk	X
-Yardımseverlik	X
-Vatanseverlik	

Tablo 33’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 3.Sınıf HBDK’ de dördüncü ünite olan Güvenli Hayat ünitesinde on kök değer içinde dört değere (dürüstlük, özdenetim, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış, altı değere (adalet, dostluk, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.3.4. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 4.Ünite Örnekleri

Dürüstlük Değeri

“Yapmak istemediğimiz, hayır demekte zorlandığımız durumlarda annemizden, babamızdan, öğretmenlerimizden ya da güvenlik görevlilerinden yardım alabiliriz” (sf.111).

Özdenetim Değeri

“Apartmanımızda yangın merdiveni varsa onu kullanarak binayı terk etmeliyiz. Kesinlikle asansörü kullanmamalıyız” (sf.105).

Sorumluluk Değeri

“Trafik işaretlerinin ve işaret levhalarının anlamını öğrenmeliyiz. Hem kendi güvenliğimiz hem de başkalarının güvenliği için trafik işaretleri ve işaret levhalarına uymalıyız” (sf.96).

Yardımseverlik Değeri

“Yüksekteki bir eşyayı almak için sandalye, masa gibi yerlere çıkarsak düşüp yaralanabiliriz. Bunun için büyüklerimizden yardım istemeliyiz” (sf.103).

Tablo 34. 3.Sınıf Üniteleri Ön Görülen Değerler, 5.Ünite

3.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	5.ÜNİTE ÜLKEMİZDE HAYAT
-Adalet	x
-Dostluk	x
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	x

Tablo 34’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 3.Sınıf HBDK’ de beşinci ünite olan Ülkemizde Hayat ünitesinde on kök değer içinde sekiz değere (adalet, dostluk, özdenetim sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik) rastlanmış, iki değere (dürüstlük, sabır) rastlanmamıştır.

4.3.3.5. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 5.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Mahallemize, İran’dan göç eden bir aile geldi. Bizim yaşlarımızda bir çocukları var. Adı Hamed. Türkçe bilmediği için oyun oynarken aramıza katılamıyordu. Biz, Hamed’i oyunumuza aldık. Farklı kültürde olan Hamed’in, ülkemize uyum sağlaması için yardımcı olduk” (sf.144).

Sevgi Değeri

“Mustafa Kemal, böylesine insan sevgisi ile dolu bir liderdi” (sf.148).

Saygı Değeri

“Kadınlara aile yaşamında yeni haklar verildi. Kadın, erkek, eşit haklara sahip oldu” (sf.127).

Sorumluluk Değeri

“Öğrenci olarak eğitimimize önem vermeliyiz. Çalışkan ve başarılı bir öğrenci olmalıyız. Okul ve sınıf kurallarına uymalıyız. Okulda bayramlarda, belirli günlerde, spor ve bilgi yarışmalarında aldığımız görev ve sorumluluklarımızı eksiksiz, en iyi şekilde yerine getirmeliyiz” (sf.134).

Yardımseverlik Değeri

“Ordu ve millet el ele vermiş, vatanını düşman işgalinden kurtarmıştır. Milletimiz, Kurtuluş Savaşı sırasındaki sıkıntıları birlik ve beraberlikle yenmiş, milletçe bütün engelleri aşabileceğini kanıtlamıştır” (sf.139).

Vatanseverlik Değeri

“Ülkemizin gelişmesi, yükselmesi için vatansever ve çalışkan olmalıyız. İşimizi en iyi şekilde ve eksiksiz yapmalıyız” (sf.135).

Tablo 35.3.Sınıf Ünitelerde Ön Görülen Değerler, 6.Ünite

3.SINIF ÜNİTELERDE ÖN GÖRÜLEN DEĞERLER	6.ÜNİTE DOĞADA HAYAT
-Adalet	
-Dostluk	x
-Dürüstlük	
-Özdenetim	x
-Sabır	
-Sevgi	x
-Saygı	x
-Sorumluluk	x
-Yardımseverlik	x
-Vatanseverlik	

Tablo 35’de İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 3.Sınıf HBDK’ de altıncı ve son ünite olan Doğada Hayat ünitesinde on kök değer içinde altı değere (dostluk, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik) rastlanmış. Dört değere (adalet, dürüstlük, sabır, vatanseverlik) rastlanmamıştır.

4.3.3.6. 3.Sınıf HBDK’de Ön Görülen Değerler 6.Ünite Örnekleri

Dostluk Değeri

“Evde beslenen hayvanların temizliklerine, aşılarına dikkat etmeliyiz. Onların da birer canlı olduğunu unutmamalı, onları sevmeli ve korumalıyız” (sf.188).

Özdenetim Değeri

“Evde kullandığımız kâğıt, plastik, cam gibi atıklar yeni ürünlere dönüştürülerek tekrar kullanılabilir. Buna geri dönüşüm denir. Örneğin kâğıt, gazete atıkları geri dönüşümle zarfa, tuvalet kâğıdına dönüştürülerek yeniden kullanılabilir. Böylece kâğıt elde etmek için ağaç kesimi önlenir, ormanlar zarar görmez” (sf.177).

Sevgi Değeri

“Evde beslenen hayvanların temizliklerine, aşılarına dikkat etmeliyiz. Onların da birer canlı olduğunu unutmamalı, onları sevmeli ve korumalıyız” (sf.188).

Saygı Değeri

“10 Kasım, Atatürk’ün aramızdan ayrıldığı gündür. Okullarımızda, her yıl 10 Kasım gününde, Atatürk’ü anma törenleri düzenleriz. Saat dokuzu beş geçte, ulusça saygı duruşunda bulunuruz. Saygımızı belirtmek için bayrakları yarıya indiririz” (sf.192).

Sorumluluk Değeri

“Atık maddeler geri dönüşüm kutularına atılıyor. Böylece hem doğal çevre korunuyor hem de israf önleniyor” (sf.169).

Yardımseverlik Değeri

“Bizim ve bizden sonra gelecek nesillerin sağlıklı bir çevrede yaşaması için ağaç dikmeliyiz. Dikilen ağaçları korumalıyız. Doğayı ve çevreyi korumak için yapılan çalışmalara katılmalıyız” (sf.175).

4.4. Ders Kitaplarındaki Metin Özellikleri

4.4.1. İlkokul 1. Sınıf HBDK’de Metin Örnekleri

“Benzer ve Farklı Yönlerimiz” (sf.14): “Bizim sınıfımızda yirmi beş öğrenci vardır. Boyumuz, kilomuz, saç ve göz rengimiz gibi benzer özelliklerimiz vardır. Bunun yanı sıra her birimizin farklı özellikleri de vardır. Farklılıklara saygı duymalı ve farklılıkları olduğu gibi kabul etmeliyiz.” Metin içerisinde; saygı, empati, nazik olma, hoşgörü, duyarlılık, sevgi ve dostluk değerleri yer almıştır. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

“İşitme cihazı gibi araçlar kullanan arkadaşlarımıza karşı dikkatli davranmalıyız. Farklı özellikleri olan arkadaşlarımıza isim ve lakap takmamalıyız” (sf.15). Metinde saygı, empati, duyarlılık, hoşgörü değerlerine yer verilmiştir. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Güvenlik Kurallarına Uyuyoruz” (sf.17): “Okul taşıtına sırayla binmeliyiz. Aynı şekilde, taşıttan sırayla inmeliyiz. Okul taşıtının içinde emniyet kemerlerimizi bağlamalıyız. Yüksek sesle konuşmamalıyız. Yolun karşı tarafına geçerken yaya geçitlerini kullanmalıyız. Yürürken kaldırımı kullanmalıyız. Kaldırımın sağ tarafından yürümeliyiz.” Metin içerisinde verilen en açık değer sorumluluktur. Nazik olma, selamlaşma, kurallara uyma değerleri de yer almaktadır. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Oyun oynamak; iş birliği, dayanışma, yardımlaşma gibi becerilerimizin gelişmesini sağlar. Eğlenerek güzel vakit geçirmemize olanak sunar” (sf.44). Metinde işbirliği, yardımlaşma ve dayanışma değerleri açık bir dille ifade edilmiştir. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Aile Hayatının Önemi” (sf.57): “Aile bireyleri birbirlerini sever ve birbirlerinin haklarına saygı duyarlar. Ayrıca birbirlerini sık sık ziyaret ederler. Ailede, zor durumda olana yardım edilir, şefkat gösterilir. Aile bireyleri birbirlerine bağlıdır. Bu nedenle ailelerde hatalar affedilir, küslük sürdürülmez. Uzakta olanlar

unutulmaz, sık sık aranır. Ailedeki işler, aile bireyleri arasında iş bölümüyle yapılır. Herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirir. Aile üyeleri birbirleriyle dayanışma içinde olur.” Metin İçerisinde; saygı, sevgi, şefkat, aile birliğine önem verme, dayanışma yardımlaşma, sorumluluk değerleri yer almıştır. Hikâye edici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Kıyafetlerimi özenli kullanırım, temiz tutmaya çalışırım. Okul ayakkabılarımla top oynamam” (sf.79). Metinde temizlik, sorumluluk ve özdenetim değerleri verilmiştir. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Hayvanlara şiddet uygulamamalıyız. Onların barınaklarına zarar vermemeliyiz” (sf.177). Sevgi, merhamet, şefkat, iyilik yapma değerleri metinde görülmektedir. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

4.4.2. İlkokul 2. Sınıf HBDK’de Metin Örnekleri

“Bireysel Farklılıklarımız” (sf.20, 21): *Hepiniz farklı özelliklere sahipsiniz. Aranızda gözlüklü, kısa boylu, kilolu ya da zayıf olanlarınız olabilir. Fiziksel özelliklerinizdeki bu farklılıklar arkadaşlıklarınızı etkilemiyor, değil mi? Örneğin bir arkadaşınız çok uzun boylu diye onunla arkadaşlık etmekten vazgeçer misiniz?”* İnsanları fiziksel özellikleriyle değil, sahip oldukları güzel alışkanlıklarıyla değerlendiririz. Örneğin güler yüzlü ve yardımsever insanlar, çevreleri tarafından sevilir. Çalışkan ve doğru sözlü olmak da çok önemlidir. Metin İçerisinde; saygı, empati, doğruluk, yardımseverlik, hoşgörü, duyarlılık, sevgi ve dostluk değerleri yer almıştır. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Sınıfımızla İlgili Konular”(sf.31):*Arkadaşlarımızın haklarına, düşüncelerine saygı duymalıyız. Onlarla iyi geçinmeliyiz. Giysilerimizin temizliğine, kişisel bakımımıza özen göstermeliyiz. Sınıfımızın düzenli ve temiz kalmasına dikkat etmeliyiz. Teneffüslerde sınıfımızı havalandırmalıyız.”* Parça içerisinde temizlik, saygı, sorumluluk, özdenetim değerleri verilmiştir. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

4.4.3. İlkokul 3. Sınıf HBDK’de Metin Örnekleri

“İyi ki Komşularımız Var”(sf.53) : Koray ve ailesi, karşı daireye yeni taşınan komşularına ziyarete gittiler. Bir ihtiyaçları olup olmadığını sordular. Annesi, yeni komşularına giderken kurabiye yapıp götürdü. Özel günlerde de komşuları ziyaret ediyorlardı. Annesi, acil durumlarda ihtiyacı olan bir şeyi komşularından istiyordu. Aynı apartmanda ve yakın binalarda oturan kişiler bizim komşularımızdır. Komşularla mutluluk, sevinç, sıkıntı ve keder paylaşılır. Birlikte oturup sohbet edilir. İlişkiler karşılıklı sevgi, saygı, yardımlaşma içerisinde sürdürülür.” Metin İçerisinde; iyilik yapmak, yardımlaşma dayanışma, paylaşımcı olmak, sevgi, saygı, dostluk, sorumluluk değerleri açıkça işlenmiştir Bilgi verici bir metindir. Konu sonunda *“konuyu pekiştirelim”* testi verilmiştir ve değerlerin pekiştirilmesi sağlanmıştır. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Okulumuzun Yeri ve Konumu” (sf.102): “Okulda merdivenleri koşarak inip çıkmak, tenefüslerde koşmak düşmemize, yaralanmamıza neden olabilir. Tenefüslerde, bahçe ve koridorlarda koşmamalıyız. Kendimize, arkadaşımıza zarar vermeyecek oyunlar oynamalıyız. Kibrit ve çakmak gibi yanıcı araç gereçler, yangın çıkmasına veya yanmamıza neden olabilir. Yanıcı araç gereçlerle oynamamalıyız.” Metin içerisinde verilen değerler sorumluluk ve özdenetimdir. Bilgi verici bir metindir. Konu sonunda *“konuyu pekiştirelim”* testi verilmiştir ve değerlerin pekiştirilmesi sağlanmıştır. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Ülkemin Gelişmesindeki Sorumluluklarım” (sf.134):“Öğrenci olarak eğitimimize önem vermeliyiz. Çalışkan ve başarılı bir öğrenci olmalıyız. Okul ve sınıf kurallarına uymalıyız. Okulda bayramlarda, belirli günlerde, spor ve bilgi yarışmalarında aldığımız görev ve sorumluluklarımızı eksiksiz, en iyi şekilde yerine getirmeliyiz. Okulumuzdaki ve sınıfımızdaki eşyaları dikkatli kullanmalıyız. Bizden sonra kullanacaklara sağlam bırakmalıyız.” Metin İçerisinde; sorumluluk, vatanseverlik, çalışkanlık değerleri yer almıştır. Bilgi verici bir metindir. Konu sonunda *“konuyu pekiştirelim”* testi verilmiştir ve değerlerin pekiştirilmesi sağlanmıştır. Değerler doğrudan verilmiştir.

“Atatürk’ ün Kişilik Özellikleri”(sf.146): “Mustafa Kemal'in lider olarak Millî Mücadele’de başarılı olmasının nedenlerinden birisi, Anadolu’daki komutanlarla iş birliği yapmasıdır. Mustafa Kemal'in diğer komutanlarla ve arkadaşları ile iş birliği içerisinde çalışması, onların görüşlerine değer vermesi onu Millî Mücadele’nin lideri ve galibi yapmıştır.” Metin İçerisinde; vatanseverlik, yardımlaşma, dayanışma, çalışkan olmak, cesaret, sevgi, saygı, liderlik, doğruluk değerleri yer almıştır. Bilgi verici bir metindir. Değerler doğrudan verilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada, hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan değerlerin hangi değer öğretim yaklaşımlarına göre verildiği tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmada İlkokul 1, 2 ve 3.sınıf HBDK' de en çok yer verilen değer sorumluluk değeri olduğu görülmüştür. İlkokul Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan ve ünitelerde öngörülen değerlerin yer alma durumu incelendiğinde, 1, 2 ve 3. Sınıf HBDK' de en çok rastlanan değerlerin sorumluluk, özdenetim, yardımseverlik değerleri olduğu saptanmıştır. Değerlerin, en çok doğrudan öğretimi yaklaşımına göre verildiği tespit edilmiştir.

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar arasında ders kitaplarında değerler ve değerlerin verilme yaklaşımları, yöntemleri sıkça rastlanan konular arasındadır, bunlardan; Erbaş (2020), sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi derslerinde en çok kullandıkları değer yaklaşımları olarak değer telkini daha sonra da değer açıklama yaklaşımı olduğunu saptamıştır. Yapılan araştırmalarda sınıf seviyesi ve dersler fark etmeksizin en çok kullanılan değer öğretim yaklaşımının değerlerin doğrudan öğretimi (değer telkini) yaklaşımı olduğu görülmektedir. Gündoğan (2020), araştırmasında sınıf öğretmeni adaylarının hazırladıkları günlük planlarda en çok sorumluluk değerlerine yer verdiklerini ve değer öğretiminde çoğunlukla değerleri doğrudan aktarma yoluyla öğretmeyi tercih ettiklerini tespit etmiştir. Filiz ve Sel (2018), insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ders kitaplarında değerlerin en çok öğrencilere doğrudan aktarılmasına dayalı telkin yoluyla aktarıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Kaymakcan ve Meydan (2011) yaptıkları çalışmada din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin derslerinde değerler öğretiminde değerlerin doğrudan öğretimi yöntemini yoğun olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Ersoy ve Şahin (2012) araştırmalarında 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki değerler eğitimine yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelemişlerdir. İnceleme sonucunda değerler eğitimine yönelik etkinliklerde telkin yaklaşımı ve

değer analizine yer verildiği, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yoluyla öğrenme ve değer açıklama yaklaşımına ise yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Öztürk (2017), yüksek lisans tez çalışmasında hayat bilgisi ders kitaplarında en çok rastlanan değerler sorumluluk, saygı, vatanseverlik olarak saptamıştır. Öztürk'ün çalışmasında en çok rastlanan değer öğretim yaklaşımının değer telkin etme / aşılama olduğu görülmektedir. Bartan (2018), yaptığı çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin değerler telkin yöntemi ile vermeye çalıştıklarını tespit etmiştir. Aynı şekilde, Bayırlı ve diğerleri (2020), farklı branş öğretmenleri ile yaptıkları bir çalışmada öğretmenlerin değer öğretimi yaklaşımlarından en çok telkin ve eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımlarını kullandıklarını tespit etmişlerdir. Yapılan bu çalışmada da ilköğretim hayat bilgisi ders kitaplarındaki değer öğretiminin en çok değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımıyla ele alındığı saptanmıştır. Yukarıda bahsedilen araştırmalar ile yapılan bu araştırma benzer sonuçlara sahiptir. Demir ve Merter (2019), araştırmalarında değerlerin doğrudan öğretilmesinin öğrencilere ailevi ve kişisel sorumlulukları kazandırmada olumlu yönde bir değişim gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Direkçi, Akbulut ve Şimşek (2020), Türkçe eğitimi alanında yapılan değerler eğitimi tezlerini incelemiştir, araştırmadaki tezlerde öne çıkarılan değerlerin benzerlik gösterdiğini saptamışlardır. Araştırmada sevgi, yardımseverlik, saygı, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, dostluk, duyarlılık, adalet ve vatanseverlik değerlerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada incelenen ilköğretim hayat bilgisi ders kitaplarındaki değerlerinde benzer şekilde olduğu, sorumluluk, yardımseverlik, dostluk, sevgi, saygı değerlerin ön planda olduğu görülmüştür. Bahsedilen diğer değerlere ise hayat bilgisi kitaplarında az rastlanmıştır. Kılcan (2020), ortaokul matematik ders kitaplarındaki değerleri incelediği çalışmasında benzer sonuçlar tespit etmiş ve en çok rastlanan değer sorumluluk olduğunu belirlemiştir. En az rastlanan kök değer ise dürüstlük ve saygı olduğu saptanmıştır. Acar ve Kasap (2020), ortaöğretim biyoloji ders kitaplarını incelemiş ve bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Biyoloji ders kitaplarında rastlanan değerlerin, en çok yardımseverlik, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri olarak tespit edilmiştir. Şahin ve Başgül (2018), ortaokul matematik ders

kitaplarındaki sosyal değerleri incelemişlerdir. Ders kitapları genel olarak değerlendirildiğinde ders kitaplarında en fazla sorumluluk değerine yer verilirken, en az hoşgörü değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmaların sonuçları ilkökul hayat bilgisi ders kitaplarıyla fazlasıyla örtüşmektedir. Uçar (2019), yaptığı araştırmada 1, 2 ve 3. sınıf hayat bilgisi ile 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok yer verilen kök değerlerin sırasıyla sorumluluk, dostluk, saygı ve özdenetim olduğu sonucuna ulaşılmış, ders kitaplarında en az yer verilen kök değerlerin ise dürüstlük, sabır, adalet değerleri olduğunu tespit etmiştir. İki araştırmada sonuçların benzer olduğu görülmektedir. Özkan ve Öztürk'ün (2018) 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarını incelediği çalışmalarında ortaya çıkan sonucun sevgi değerinin en fazla yer verilen değer olduğu, en az yer alan değer ise misafirperverlik değeri olduğunu saptamıştır. Yapılan bu araştırmada da 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında en çok yer verilen değerler arasında sevgi değeri yer almaktadır. En az yer alan değerlerden biri ise misafirperverliktir. Bu bakımdan iki çalışmanın benzer olduğu görülmektedir. Yaşaroğlu' nun (2013) çalışmasında, kazanımlarda en çok sorumluluk değerine rastlanmıştır. Yapılan bu araştırmada da hem Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında hem de ders kitaplarında en çok rastlanan değer sorumluluk olduğu görülmüştür. İki çalışma birbiriyle örtüşmektedir.

Esemen'in (2019) yaptığı araştırmada Hayat Bilgisi Öğretim Programı kazanımlarıyla en fazla ilişkili olan değerlerin sorumluluk ve vatanseverlik olduğu, en az ilişkili dostluk ve dürüstlük olduğu tespit edilmiştir. Aktaş ve Özer (2019), okul öncesi eğitimden ilkökula uzanan değerler eğitimi araştırması yapmışlardır. Okul öncesi ve hayat bilgisi öğretim programlarını değerler bakımından karşılaştırmışlar, her iki programın ele aldığı değerler bakımından en çok yer verilen değerlerin sorumluluk, özdenetim değerleri olduğunu tespit etmişlerdir. Adalet, dostluk gibi bazı değerlere kazanımlarda hiç yer verilmediği görülmüştür. Bu araştırmanın sonuçları yapılan bu araştırmalarla örtüşmektedir. Temiz (2019) ilkökul 3.sınıf hayat bilgisi ders programlarındaki kazanımların en az bir karaktere seslendiğini, bu karakterlerin saygı, sorumluluk, dayanışma gibi karakterler olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada da ders kitaplarındaki metin ve görsellerin de en az bir karaktere, değere seslenmiş olması yönünden araştırmalar birbirleriyle örtüşmektedir.

Bayır, Köse ve Deveci (2016), öğretmen adaylarının ilkokullarda değer eğitimi sürecinde sorumluluk, saygı, yardımlaşma, temizlik değerlerinin vurgulandığını tespit etmişlerdir. Demirel (2017), sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi üzerine bir araştırma yapmıştır. Okulda kazanıldığı düşünülen değerler; sorumluluk ve duyarlılık değerleri olarak tespit edilmiştir. Yapılan bu iki araştırmanın benzer sonuçlar taşıdığı söylenebilir.

İncelenen 3 Hayat Bilgisi ders kitabında da öğrencilere toplum tarafından iyi, güzel, doğru kabul edilen değerler doğrudan verilmiştir. Değerler ezber yöntemiyle, telkin yoluyla öğretilmeye çalışılmıştır. Metinler ve görseller birbirleriyle uyumludur. Metin türleri açısından bilgi verici metinler ön plandadır. Değerler ve değer eğitimi yaklaşımları ünitelere ve sınıf seviyesine göre farklılık göstermemiştir.

5.2. Öneriler

Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak değerlerin hayat bilgisi ders kitaplarında daha çok doğrudan öğretim yaklaşımına uygun olarak verildiği tespit edilmiştir. Değerlerin öğrencilere kazandırılması oldukça zordur bu sebeple değerlerin doğrudan, telkin, öğüt yoluyla öğretilmesinin yanı sıra davranışı sezdirerek vermek daha doğru olacaktır. Değer soyut bir kavramdır bu yüzden kitaplarda verilen değerlerin daha fazla somutlaştırılarak aktarılması gerekmektedir. Telkin yoluyla değer eğitimi dışında değerler öğretiminde etkinlik yoluyla aktarımın da olumlu olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple değerlerin öğretiminde sadece bir tane yöntem, teknik yerine farklı yöntem ve teknikleri kullanarak değer eğitimi sağlanmalıdır. Farklı yaklaşım, yöntem, tekniklerin kullanıldığı bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Öğrencilerin sorgulamasına, düşünmesine, muhakeme yapmasına, empati kurabilmesine ve seçim yapmasına karar verecek çalışmalara daha çok yer verilmelidir. Öğrencinin üst düzey bilişsel becerilere kavuşabilmesi için ders kitaplarında değer analizi, değer açıklaması yaklaşımlarına yer verilmelidir.

Ayrıca ders kitaplarında ahlaki ikilem oluşturacak hikâyelerinde yer alması değerler eğitimi açısından son derece etkili olacaktır.

Bu araştırmada incelenen hayat bilgisi ders kitaplarında çoğunlukla aynı değer ve değer öğretim yaklaşımları üzerinde durulduğu tespit edilmiştir. Programda yer verilen tüm değerlere ve diğer öğretim yaklaşımlarına eşit şekilde yer verilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca bu araştırmada, ders kitaplarında bilgi verici metinlerin ön planda olduğu görülmüştür. Bilgi verici metinler üzerinden değer aktarımı yapılmasına ek olarak hikâye edici metinlerle de değer aktarımı yapılması sağlanmalıdır.

Yapılan bu araştırma betimsel bir araştırmadır. Değer öğretimi yaklaşımları ile yapılacak çalışmalarda deneysel araştırmalara yer verilebilir. Ayrıca, Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin değer kazanmasındaki rolü araştırılabilir. Farklı yayınevlerinden çıkan hayat bilgisi ders kitapları arasında değer öğretimi ile ilgili farklılık olup olmadığı ile ilgili araştırmalara yer verilebilir. Hayat Bilgisi ders kitapları ile diğer ders kitaplarının değerler öğretimi açısından benzerlikleri ve farklılıkları incelenebilir. Hayat Bilgisi dersi ve hayat bilgisi ders kitapları ile diğer dersler ve ders kitaplarına yönelik karşılaştırmalı değerler eğitimi araştırmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aburezeq, K. (2018). *Values Included in English Language Textbooks of Basic Primary Education in Palestine*. Faculty of Education, the Islamic University of Gaza, Palestine.
- Acar, B. ve Yaman Kasap, M. (2020). Review of the Values in Biology Textbooks of Secondary Education. *Sakarya University Journal of Education*, 10(2), 336-349.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Alemdar, Ç. (2019). *İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı*. Ardıç Yayıncılık, Kayseri.
- Avcı, E. ve Kayabaşı, E. (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Amaçlarındaki Değerlerin İçerik Analizi (1936-2018). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16, 27-56.
- Ateş, Ö. (2017). Türkiye’de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41-60.
- Bahçe, A. (2010). *Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans, Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17 (37), 109-146.

- Bayırlı, H. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Bağlamında Değerler Eğitimi: Aile Birliğine Önem Verme*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bayırlı, H., Doruk, O. ve Tüfekçi, A. (2020). Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar Örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 865-894.
- Bektaş, M., DüNDAR, H., Horzum, M., İnal, S., Karabağ, G. ve Öztürk, E. (2009). *İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı*. Pegem Akademi, Ankara.
- Bishop, A. (2007). *Mathematics Teaching And Values Education An Intersection In Need Of Research*. Stepping Stones for the 21st Century., 215–224.
- Büyükan, Filiz, S. ve Sel, B. (2018). İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 6(2), 1-17.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi, Ankara.
- Campau, J. (1998). *Moral Education in the Classroom: A Comparative Analysis*, Doctor of Education The University Arizona.
- Canatan, K. (2004). Avrupa Birliği Ülkelerinde Değerler Yönelimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (7-8), 41-63.
- Connolly, S. & Penn-Edwards, S. (2005). *Teaching Values Education: An Intrinsic Case Study*. Griffith University, Centre for Applied Language, Literacy & Communication Studies, 2, 13-25.
- Creswell, J. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Siyasal Kitapevi, Ankara.

- Çağlayan, E. (2018). *Değerler Eğitimi Ve Uygulamalarına Yönelik Veli Ve Öğretmen Tutumlarının Değerlendirilmesi: Bingöl Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- Çakar, C. ve Selvi, K. (2019). *Örtük Program Kavramının Tanımı, Kapsamı ve Unsurları*. 259-261.
- Demir, K. ve İşcan, C. (2007). Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi. *1. Ulusal İlköğretim Kongresi*.
- Demir, F. (2018). *Değer Öğretimi Yaklaşımlarına Göre Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Demir, F. ve Merter, F. (2019). Değer Aktarma Yaklaşımına Göre Hayat Bilgisi Dersinde Sorumluluk Eğitimi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(29), 20-38.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2018). *Değerler Eğitimi*. Pegem Akademi, Ankara.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Direkçi, B., Akbulut, S. ve Şimşek, B. (2020). Türkçe Eğitimi Alanında Yapılan Değerler Eğitimi Tezlerinin İncelenmesi. *ZfWT*, 12(2), 117-140.
- Doğan, Ö. (2018). *Değerler Eğitimi*. Mavi Çatı Yayınları, İstanbul.
- Duran, M. ve Solak, E. (2019). Hayat Bilgisi Dersi 1. Sınıf Öğretim Programındaki Kazanımların Değerler Açısından İncelenmesi. *Elektronik Türkçe Çalışmaları*, 13(19), 1345-1360.

- Dünder, H. ve Hareket, E. (2016). Değerler Eğitimi Araştırmalarında Yönelimler: Değerler Eğitimi Dergisi Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 55.
- Ecerkale, N. ve Bayrak, Ö. (2018). Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi. *JILSES*, 4(2), 277-287.
- Elbir, B. & Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8(1), 1321-1333.
- Ekşi, H. ve Dilmaç, B. (2007). *Değerler Eğitimi: Temel Tartışmalar ve Temel Yaklaşımlar*.
- Erbaş, A. A & Başkurt, İ. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Derslerinde Kullandıkları Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 926-941.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. Kuram ve Uygulama Eğitim Bilimleri. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12 (2), 2012.
- Esemen, A. (2020). Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Kök Değerler İle İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 16-29.
- Gözel, Ü. (2018). *Hayat Bilgisi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye’de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38).

- Gündoğan, A. (2020). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşlerine Göre Değer Eğitimnin Gerekliliği ve Hayat Bilgisi Dersi Bağlamında İşlevselliği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 599-628.
- Gündüz, M., Başınar, Z. ve Büyükkarıcı, A. (2017). 2000-2015 Yılları Arasında Değer Eğitimi Üzerine Yapılan Doktora Tezlerinin İçerik Analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Güneş, F. ve Büyükbaş, N. (2015). Eğitimde Gelecek Arayışları: Dünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi. *Uluslararası Sempozyumu 1*.
- Gürdoğan Bayır, Ö., Çengelci Köse, T. ve Deveci, H. (2016). Sınıf Öğretmeni Adaylarına Göre İlkokullarda Değer Eğitimi. Ahi Evran Üniversitesi *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 317-339.
- Halstead, J. (1996). *Values and Values Education in Schools*. books.google.com.
- Halstead, J. ve Taylor, M. (1996). *Values in Education and Education in Value*. books.google.com.
- Halstead, J. ve Taylor, M. (2000). *Learning And Teaching About Values: A Review Of Recent Research*. Cambridge Journal of Education, 30, 169-202.
- İşcan, C. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kart, M., Çalışkan, N. ve şahin, C. (2019). İlkokul Programlarında Değerler (2005 ve 2017). *International EJER Congress Conference Proceedings*.
- Kuebli, J (1994). *Young Children's Understanding of Everyday Emotions*. Young Children, 49, 36-47.

- Harmin, M. (1977). *What I've Learned About Values Education. Phi Delta Kappa.* Educotinal Foundation.
- Hunt, S. (1981). *Effects of Values Activities on Content Retention and Attitudes of Student in Junior High Social Studies Classes.* Arizona State University, USA.
- Huberman, A, & Miles, M. (1994). *Veri Yönetimi ve Analiz Yöntemleri.*
- Kab, İ. (2012). *Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Almanya'daki Tarih, Coğrafya Ve Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarıyla Karşılaştırılması,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kafadar, T., Öztürk. C. ve Katılmış A. (2018). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Boyutunda Karşılaştırılması. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi.*
- Kağan, M. ve Yılmaz, N. (2019). *Karakter ve Değer Eğitimi.* Pegem Akademi, Ankara.
- Kappan, P. (1997) *How Not To Teach Values. A Critical Look at Character Education.*
- Kaptan, S. (1998) *Bilimsel Araştırma Teknikleri.* Tekışık Ofset, Ankara.
- Karabıyık, E. (2019). *İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı.* Evren Yayıncılık, Ankara.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda Değer Eğitimi ve Hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi,* 198.

- Kaymakcan, R ve Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Kılcan, T. (2020). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulları Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerlerin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 247-265.
- Koh, K., Camiré, M., Bloom, G. & Wang, J. (2017). *Creation, İmplementation, And Evaluation Of A Values-Based Training Program For Sport Coaches And Physical Education Teachers İn Singapore*. International Journal of sports Science & Coaching, 12 (6), 795-806.
- Kokom, K. & Didin, S (2018). *The Influence of Living Values Education-Based Civic Education Textbook on Students' Character Formation*. International Journal of Instruction, 11(1), 395-410.
- Köse, E. ve Gül, Ş. (2020). Ortaöğretim 9. ve10. Sınıf Biyoloji Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 35-45.
- Kupchenko, I. & Parsons, J. (1987). *Ways of Teaching Values: An Outline of Six Values Approaches*. <https://eric.ed.gov/>.
- Kuşkonmaz, T. (2006). *Nitel Veri Toplama Yöntemleri*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lickona, T. (1991). *Educating For Character: Howourschools Can Teach Respectand Responsibility*. New York: Bantarn Books.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Meaney, H. (1979). *A Guide For Implemeting Values Education In the Primary Grades*. Seattle University.
- Milson, A. & Mihlig, L. (2002). *Elementary School Teachers' Sense of Efficacy for Character Education*. The Journal Of Educational Research. 96, (1).
- Özkan, Z. (2017). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin Ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Özer, M. ve Aktaş, B. (2019). Değerler Eğitimi Devamlılığı: Okul Öncesi Eğitim Programından Hayat Bilgisi Öğretim Programına. *Elementary Education Online*, 18(1), 389-405.
- Öner, Ö. ve Fidan, N. (2018). Değerler Eğitimine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *International Journal of Field Education*, 4 (1), 1-17.
- Öztürk, T. ve Özkan, Z. S. (2018). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin Ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*.
- Öztürk, N. (2017). *İlköğretim Düzeyindeki Kitaplarda Yer Alan Metinlerin Değer Öğretimi Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Perry, D. & Wilkenfeld, S. (2006). Using an Agenda Setting Model to Help Students Develop& Exercise Participatory Skills and Values. *Journal of Political Science Education*, 2, 303-312.

- Sağlam, M., Çalışkan, Z. ve Kapkın, B. (2018). Türkiye’de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 185-209.
- Saidah, S. & Darmiyati, Z (2018). *Exploring Textbooks: Integrating Character Values a Content Analysis*. International Journal of Research, 5(7).
- Superka, P. & Johnson, L. (1975). *Values Education: Approaches and Materials*. <https://eric.ed.gov/>.
- Suyatno, Jumintono, Pambudi, D. I., Mardati, A., & Wantini (2019). *Strategy of Values Education in the Indonesian Education System*. International Journal of Instruction, 12(1), 607-624.
- Şahin, E. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*.
- Şahin, Ö ve Başgöl, M. (2019). Ortaokul Matematik Ders Kitaplarında Sosyal Değerler. Dicle Üniversitesi, *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Tan, B., Naidu. N. & Jamil, Z (2018). *Moral Values and Good Citizens in a Multi-Ethnic Society: A Content Analysis of Moral Education Textbooks in Malaysia*. The Journal of Social Studies Research, 42(2), 119-134.
- Taşpınar, M. ve Atıcı, B. (2002). Öğretim Model Strateji Yöntem ve Becerileri/Teknikleri: Kavramsal Boyut. *Eğitim Araştırmaları*, 8, 207-215.
- Taşpınar, M. (2014). *Kuramdan Uygulamaya Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara. Elhan Yayıncılık, Edge Akademi.
- T.C MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2018). *İlkokul 1, 2 ve 3.Sınıflar Hayat Bilgisi Öğretim Programı*. <http://ttkb.meb.gov.tr/>.

- Temiz, N. (2019). İlkokul 3.Sınıf Hayat Bilgisi Dersi 2018 Yılı Öğretim Programı Kazanımlarının Karakter Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Başkent University Journal of Education*.
- Thomas, L. (1993). *The Return of Character Education*. Educational Leadership, 51 (3), 6-11.
- Thornberg, R. (2008). *The Lack of Professional Knowledge in Values Education*. Teaching and Teacher Education, 24(7), 1791-1798.
- Thornberg, R. (2013). *Teachers Views on Values Education: A Qualitative Study in Sweden and Turkey*. International Journal of Educational Research, 59, 49-56.
- Topal, Y. (2019). Değerler Eğitimi ve On Kök Değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazanım-Değer İlişkisi. Ahi Evran Üniversitesi *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), 91-110.
- Turan, İ. (2014). Karakter Eğitimi: Amerika Örneği, *Marife*, 75-92.
- Türk Dil Kurumu (2019). <https://www.tdk.gov.tr/>.
- Türkben, T. (2019). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 508-526.
- Uçar, F. (2019). *İlkokul Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Uğurlu, C. (2011). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye’de Vatandaşlık Eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 153-169.
- Ulusoy, Y. (2018). *İlkokul 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı*. Beşgen Yayıncılık, Ankara.
- Uzunöz, A., Aktepe, V. ve Köybaşı, E. (2018). Değer Analizi Yaklaşımı Yoluyla Dürüstlük Değerine Dönük Öğrenci Cevaplarının İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(3), 606 - 626.
- Ünlü, İ. (2019). İlkokul Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Ahlaki İnkilem Hikâyeleriyle İncelenmesi: Sorumluluk Değeri Örneği *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 265-287.
- Ünlü, İ. ve Kaşkaya, A. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Eğitime İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), s.2656-2679.
- Veuglers, W. (2010). Different Ways Of Teaching Values. *Educational Review*, 52(1), 37-46.
- Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi, Eğitimde Yeni Ufuklar*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 849-858.
- Yaşaroğlu, C. (2018). Öğretim Programlarında Değerler: Hayat Bilgisi Dersi Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 725–733.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. *TÜBAR-XIX-/2006 Bahar*.

Yılmaz, M. ve Yılmaz, Ö. (2017). Sınıf ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 737-748.

Yiğit, M. ve Tarman, M. (2013). Değerler Eğitiminin İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Yeri ve Önemi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Dergisi*, 4(2), 79-102.

Zavalsız, Y. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ensar Yayıncılık, İstanbul.

Zengin, M. (2017). *Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar ve Uygulama*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sakarya.

EKLER

EK-1: Ders Kitaplarına Yönelik Değer Öğretim Yaklaşımları Analiz Formu

a) İncelenen Ders Kitabına İlişkin Temel Özellikler
Ders Kitabının Adı:
Sınıf Seviyesi:
Sayfa Sayısı:
Yazarlar:
Basım Yeri ve Yılı:
b) Ders Kitabında Bulunan Metin Özellikleri
Bilgi Verici Metinler:
Hikâye Edici Metinler:

a) Değer Öğretim Yöntemleri Analiz Formu

1. Ders kitaplarında yer alan değerler nelerdir?

Adalet ( )

Dostluk ( )

Dürüstlük ( )

Öz Denetim ( )

Sabır ( )

Saygı ( )

Sevgi ( )

Sorumluluk ( )

Vatanseverlik ( )

Yardımseverlik ( )

Diğer ( );

Özgüven( )

Hoşgörü, duyarlılık( )

Empati ( )

Selamlaşma ( )

Adil Olma ( )

Cesaret, liderlik ( )

Aile Birliğine Önem Verme ( )

Misafirperverlik ( )

Çalışkanlık ( )

Paylaşımçı Olmak ( )

Fedakârlık ( )

Şefkat, merhamet ( )

2. Ünitelerde öngörülen değerlerin kitaplarda yer alma durumu nedir?

Tamamen ( )

Eksik ( )

Kısmen ( )

Yer Almamış ( )

3. Ders kitabında yer alan değerler hangi yönetime göre verilmiştir?		
Değerlerin Doğrudan Öğretimi ( )		
Değerleri Açıklama/Belirginleştirme ( )		
Değer Analizi ( )		
Ahlaki İkilemler ( )		
4. Değer Öğretim Yöntemlerinin Konu İçinde Kullanılma Durumu		
a) Değerlerin Doğrudan Öğretimi		
	EVET	HAYIR
Hikâyelere yer verilmiştir.		
Değerler etkinliklerle verilmiştir.		
Değerler, değer kartları ile verilmiştir.		
Örnek olaylara yer verilmiştir.		
b) Değerleri Açıklama/Belirginleştirme		
	EVET	HAYIR
Örnek olaylar belirlenmiştir.		
Değerlerin seçimi öğrencilere bırakılmıştır.		
Değerleri seçimi yapılmış ve uygun davranışlar konu içinde yer almıştır.		
Uygun davranışları sergileyenlere ödüllendirme yapıldığı görülmüştür.		
c) Değer Analizi		
	EVET	HAYIR
Değere ilişkin sorunu belirleme		
Sorunu açıklığa kavuşturma		
Sorunun kaynağına ilişkin değerlendirme		
Olası çözüm yollarını belirleme		
En iyi çözümü seçme		
Uygulama aşaması		
d) Ahlaki İkilemler		
	EVET	HAYIR
Ahlaki ikilemin sunulması		
İkileme geçici cevapların alınması		

Birey/ grup olarak tartişmaların sağlanması Bireyin/ grubun karar vermesi Sonucun açıklanması
5. Kitaplarda Kullanılan Görsellerin Değerleri Anlatma Durumu
Evet HAYIR
Destekliyor
Eksik
Yok

